

ПЕТАР Д. СТОЈАКОВИЋ

МОНАСИ СВЕТЕ ГОРЕ
-МАЛИ РОМАН-

БАЊА ЛУКА 2015

-**О**во је велика несрећа за нас и цели верујући свет- кукао је игуман над згариштем светог храма.- Морамо послати нашу браћу на дворове владара Византије, Русије, Бугарске, Србије, Грузији и Јерменије како би прикупили дарове и милостињу за поновну изградњу нашег храма. Сви су се они определили за источно православље и богато даривају и помажу изградњу богомоља и светих храмова. Бог им и на овај начин даје још једну прилику да му се захвале за његова добротинства. Милост Божија се и указује онима који се припреме добрим дјелима. Помоћ и милостиња се и даје највише кад су људи у невољи. Помоћи ће нам и наша браћа овде на Светој гори. Сигурно ће помоћи. Они најбоље могу разумети нашу невољу, јер и сваког од њих бар једном задесила оваква несрећа као што је сада задесила нас. И свако од њих је бар једном страдао или од пожара, или упада морских разбојника, критских или арабљанских, или од велих морских олуја и урагана.

-Идите, идите одмах и кажите како нам се ово догодило и ко нам је ово урадио. Наш Спаситељ и јесте стално гвороио да ми људи и немамо других непријатеља до самих себе. Да је то тачно тако најбољи је доказ и ово што се нама догодило. И испричајте како нам се ово десило и како смо били наивни пред тим разбојницима. Ми смо се више плашили арабљанских гусара, јер су они раније чешће нападали и пљачкали нашу Свету гору и свете храмове на њој. Али види шата нам сада урадише ови критских гусари. Кажит целом свету како се ово догодило и да смо ми храбро бранили наш манастир. Кажите свима да су разбојници данима опседали наш храм, али га нису могли заузети. Ми смо храбро одолевали док разбојници нису подметнули велики пожар. Тада се догодило нешто што ми нисмо могли предвидети нити се борити против тога. Изненада се подигла велика олуја, која је уплашила гусаре да ће остати без чамаца и брода на отвореном мору те су они у том страху изненада напустили опсаду и изгубили се према мору. Олујни ветар је је након тога пребацио ватру преко зидина у унутрашње објекте манастирског здања.

*Напомена: Приповједач користи *ијекавски* а сви ликови у роману *екавски* изговор

Прво су планули манастирски конаци, а потом и главна црква. Били смо већ исцрпљени даноноћним обрачуном са разбојницима, па нисмо имали довољно снаге да се успешно боримо и против ватрене стихије. И тако је најврдније манастирско благо за трен ока нестало у пожару. Како се то све догодило и како смо и од кога смо пострадали наш брат инок Пајсије ће вам то најбоље испричати. Након тога он и ја ћемо саставити и краћи запис који ће те сви ви који идете на дворове хришћанских владара да тражите помоћ за обнову нашег храма понети собом како би они на време били обавештени како се ово догодило. Верујем да ће свако од њих помоћи колико може. Многи владарски дворови као што су грчки, руски, бугарски, грузијски и јерменски и њихове владарске породице су већ заштитиници и добротвори неких манастира на нашој Светој гори атоској. Са овим записом биће упознати сви они заједно са молбом за помоћ у обнови нашег храма.

- Према свему ономе што се догодило, може се видети да је напад гусара био добро припремљен и жесток, отпоче монах Пасије и настави.

- Неколико дана пре почетка напада ми смо у близини манастира често виђали неке непознате људе. Тако су двојица једног дана дошла до главне манастирске капије и молила да им се дâ нешто за јело, а и одјећа им је била сва изношена и подерана. Након што смо их увели у манастирско двориште, нахранили и дали им друге хаљине, на наше питање да ли желе да преноће, они се само погледаше и рекоше да морају ићи даље. Тада нисмо могли знати да су то били морски разбојници, који су се само прерушили у просјаке да би што лакше ушли у манастирски круг и осмотрили његову околину, како би се боље припремили за напад. Касније, кад су отишли, један наш инок који се затекао код обале сакупљајући грање и дрва за огрев, видео је чамац у једној увалици привезан за стену. Зачудило га је то, јер је знао да нико из манастира никад не оставља чамац на тако неприступачном месту, већ у малој арсени, како ми зовемо мало пристаниште за наше мале барке и чамце, одакле води стаза до главних улазних врата одбрамбене куле. Видео је како су се та два човека одвезла чамцем и упутила према пучини, што би било чудно да их на отвореном мору није чекао брод. Тако смо допали мука које нам зададоше они којима ми учинисмо само добро. И ово што се нама догодило само је доказ онога што је Исус из Назарета стално говорио, да људи немају других непријатеља до самих себе.

- Али без патње нема ни вере. И уопште, није лако ово све што нам се догодило, настави инок. - Највећа претња човеку не долази од

природе већ од других људи. Тако је оно што се догодило нама, Божијим слугама, исто као у библијској причи о добром Самарићанину. Да би Самарићанин имао коме да укаже самилост и да превиди ране, неопходно је да постоји и разбојник. Ова два назова просјака, који су дошли у наш манастир, уствари су били морски разбојници са Крита. Они су имали само задатак да извиде са које стране је најлакши прилаз одбрамбеној кули, како би напад на манастир био успешан. Да би све то несметано обавили, они су се прерушили у просјаке. То смо дознали касније кад је напад отпочео. Дознали смо и то да су ти критски гусари стигли својим бродовима до оближњих полуотока Лонгоса и Касандре, где су подигли своје логоре и одатле предузимали нападе на атоске манастире. Прије напада, неколико пута смо виђали њихове извиднице у малим и покретним чамцима, којима су долазили до саме обале нашег Светог Атоса. Бродове су остављали укотвљене на отвореној пучини, јер су обале Атоса неприступачне, стрме и стјеновите. Веће лађе, као што је њихова не могу се укотвити уз обалу. Само мале барке и чамци могу прићи, јер нема пристаништа за веће галије ...

- Тако су они обавили припреме за напад и шетали се по околини неколико дана, а да ми нисмо знали ко су и какве су им намере. Виђали су их и монаси грчког манастира Ватопед, али изгледа се нису усудили да на њега ударе, јер је манастир боље утврђен, а братство бројније. Слична запажања су имали и монаси манастира Русикон, који су нас касније известили да су дан пре напада видели некакав велики брод укотвљен на отвореној пучини, и како је мноштво малих чамаца спуштено са брода у море. Пошто је убрзо пала ноћ, нису могли знати о чему се ради, јер су пожурили у свој манастир да добро утврде одбрану у случају напада. Сваки манастир на Светој Гори, а има их око двадесет и то на малом простору, бар једном је у својој историји доживео понеку невољу: или се догадио пожар који је све уништио, или су дошли гусари критски или арабљански и све опљачкали ...

-Још је живо сјећање, иако се то догодило давно и већ постало легенда, о једној оваквој истој, али тежој несрећи. Било је то кажу давно, живих сведока више нема, али остало је све сачувано на пергаменту од преживелих очевидаца тог догађаја. На том пергаменту је записано да су арабљански гусари напали и опљачкали један манастир на нашем Атосу, како ми данас чешће зовемо нашу Свету Гору. Манастир је био опкољен са свих страна и напади су били жестоки и трајали дуго. Опкољенима је прво понестало хране. Стари текст исписан на пергаменту даје узбудљиве детаље како су, од глади

избезумљени монаси, јели траву и умирали у највећим мукама, радије него да се предају разбојницима. Кад су на крају безбожници савладали браниоце и провалили у манастирски круг, прво су свезали игумана и његове људе. Затим су три дана пировали у манастирском дворишту

-Прво су из главне цркве изнели све вредније ствари и потом подметнули пожар. Сува дрвена грађа, од које су били саграђени горњи делови цркве и кров, брзо су букнули и све је нестало у пламену. Пре тога су из манастирског подрума изнели вино у бачвама, маслиново уље и сасушену рибу и све пренели на своје чамце, а одатле пребацили на брод који их је чекао укотвљен на отвореној пучини. Опљачкали су благо манастирских ризница. Однели су све иконе опточене златом и сребром. Похлепа за златом је те безбожнике натерала да униште највеће манастирске вредности. Скидајући златне и сребрне рамове, иконе су тешко оштетили и побацали у море одмах код обале. Оно што нису они до краја уништили, докрајчила је слана морска вода. Из манастирске ризнице однели су све златне и сребрне предмете, што су манастиру даровали владари који су овамо долазили у посете, као и црквене сасуде, царске повеље и украшене књиге. Најтеже је, ипак, било то што су одвели везане игумана и његове људе у робље мислећи да за њих траже огроман откуп. Остала је прича да је те арабљанске гусаре са опљачканим товаром и заробљеним игуманом и његовим људима, на отвореном мору задесила огромна олуја. Брод је са свима онима који су се на њима налазили и опљачканим манастирским благом потонуо.

-Сваки атонски манастир и данас поседује велико благо у својим ризницама и библиотекама. Ту су многобројне црквене сасуде, златом опточене иконе непроцењиве вредности, златопечатане царске повеље, украшене рукописне књиге, многобројни предмети од сребра и злата, поклони владарских породица. Већина манастира у Светој Гори има и свог главног заштитника, владара неке државе. Познато је да су се прве колоније монаха-пустињака настаниле у нашој Светој Гори још почетком деветог века. Али и сада је све исто и готово ништа се није променило у погледу начина живота на стрмим падинама горостасног Атоса. Атос је највиши врх на Светој Гори и налази се на самом југу атонског полуострва. По томе врху полуоток је и добио име - Атонска или Света гора. Први монаси-пустињаци, још док није било манастира, изградили су своје ћелије по гудурама и пећинама Свете Горе Атонске. Што се даље иде према југу Свете Горе, муње и громови све више парају натуштено небо изнад дубоко прозирног, али опасно

узнемиреног мора чији таласи немилосрдно шибају стеновите и неприступачне литице Халкидика. Ниједна манастирска барка се не усуђује опловити јужни рт Атоса кад је невреме, као што пре петнаест векова то није смео учинити ни силни Персијанац Ксеркс, кад је пошао на Атињане. Зато је морао прокопати канал преко земљоуза који спаја Свету Гору са Халкидиком да би туда провукао своје галије. Та траса старог канала од прије петнаест векова још увек се јасно види у трави и сведочи о давном персијском поразу. Остала је и легенда да је силни Ксеркс, прије похода на Атињане, питао своје саветнике и тумаче снова да ли да крене на такав поход. Његови саветници су га подстицали на то. Само је стари тумач снова Артабан покушао да упозори да ће се тај поход завршити неуспехом. Силни Персијанац не само што није хтео да размисли о ономе што му Артабан говори, већ је наредио да се он одмах погуби.

- *Не само да ме сви моји савјетници подстичу на овај поход, већ и моји снови* - говорио је Ксеркс.

Артабан је пре смакнућа успео још једном да упозори Ксеркса и гласно узвикне - *Снови обично садрже оно што човек у будном стању мисли и жели.*

Сто педесет година касније Александар Македонски, освојио је у једном налету цело персијско царство и до темеља разрушио Персеполис као освету Ксерксу и Персијанцима за рушење Атине. Александар је тада са својом непобедивом војском ушао и у Индију и зауставио се на обалама Свете ријеке. Да није умро у својој 33 години, он би како је планирао, освојио и до тада цео познати Западни свет. Али, ко би могао да пореди славољубивог ратника, жртву својих сопствених страсти, са неумрлим Пријатељем грешника, нашим Спаситељем Исусом Христом. И Његов живот и Његова смрт су и наше искупљење и наше спасење. Александрово огромно војничко царство се убрзо распало, а духовно царство истине и љубави које је проповедао и створио својим примером наш Спаситељ, вечно ће постојати. Једина вредност и једини значај Александровог освајања, опет, Божијим провиђењем, била је сасвим изван домаћаја његовог славољубља и његове намере. Пресађивањем грчког језика и културе у Азију и повезивањем источног и западног света, био је припремљен пут за прихватање Христовог учења. У освојеним земљама Александар је подизао нове градове и свуда уводио грчке обичаје, језик, културу, уметност, религију и начин мишљења.

- Али, да се вратим започетој причи и још једном поновим- каза инок Пајсије и настави - Како сам већ рекао, те арабљанске гусаре са

опљачканим благом и заробљеним игуманом и његовим људима је таква олуја затекла, ту негдје око тог јужног рта горостасног Атоса. Разбојници су у својој похлепи мислили да могу свладати и природу, и ту се, кажу, све завршило. Гусарски брод је потонуо у олуји, али су с њим на дну немирног мора нашли своје почивалиште и храбри игуман и његови људи ...

- Света гора атонска је и данас живи сведок историје - поново настави инок. -У Атонским манастирима и њиховим ризницама налазе се најстарије царске повеље, рукописи на пергаменту и украшене књиге, иконе, предмети изрезбарени од слоноваче, драго камење, златоткани вез на свили. Ризнице и библиотеке светогорских манастира су сачувана историја човечанства. Прича се да су и Богородица и апостол Павле посетили наше Свето место. Нигде на шару земаљском, на тако малом простору нема тако много светих храмова - цркава и манастира као на нашем Атосу. То је наша Света земља и зато се зове Света Гора. Овде почиње улаз у небо, у Царство Небеско. Овде се границе између Бога и човјека примичу. Било је много пожара и разарања светогорских манастира током протеклих векова, у којима су уништаване и библиотеке, и ризнице и драгоцености чуване у њима. Али, Света Гора Атонска не може бити уништена. На њој се увиек обнавља и траје вечни живот. Богоугодници граде једне манастире, гасе пожаре на другима и обнављају оштећено и дотрајало на трећима. Сваки манастир на Атосу мора да има јаке спољне зидине ојачане одбрамбеним кулама, међу којима се истиче главна кула коју зовемо пирг. Најстарији и најпознатији светогорски манастири имају снажна утврђења и одбрамбене куле које их штите од упада разбојника ...

- И ми смо успели одбити напад разбојника, али ветар је био снажан, разбуктао је огањ и пребацио га у унутрашњи круг манастирског здања. Прво се појавила ватра у околним дрвеним конацима, који су горјели као луч. Потом се она пренела и на главну цркву. Горњи делови цркве и кровна конструкција били су од сушеног дрвета и брзо су планули и нестали у пожару. Иако су се разбојници због олује повукли, нисмо успели много да спасимо. Највредније ствари у цркви и манастирској ризници су нестале у пожару. И зато драга манастирска брћо моја, морамо ићи и молити владарске породице Византије, Русије, Бугарске, Србије, Грузије и Јерменије, али и друге које живе у духу хришћанског православља – да нам пруже помоћ у обнови нашег пострадалог храма. Кад га поново саградимо, наше братство је већ одлучило да то буде и прибјежиште српских монаха и испосника, јер Срби још немају свој манастир или скит овде

на Атосу, мада су већ постали познати по својим подвижницима и светитељима. Знамо ми ко су били Св. Јован Владимир, Св. Јован Бигорски и Св. Јоаким Осоговски. Српски владар велики жупан Стефан Неамања већ се определио за источно православље и богато помаже и дарива изградњу богомоља и светих храмова. Никад се не зна ко би и од Срба у будућности једног дана могао доћи овамо код нас на Атос и да цио свој живот посвети служењу Богу.

Од три сина великог српског жупана, двојица старијих, нарочито Стефан, продужили су очев рад у управљању државом, а најмлађи Растко је божанском вољом био предодређен да оствари и овјековјечи очеву вјерску оријентацију. Немањино православље добило је у његовом трећем сину генијалног протагонисту, који је успио да православље учини не само државном вјером у Србији, већ да оно постане и носилац националне културе, и истинска духовна својина и схватање српског народа. Растко је рођен у позним годинама својих родитеља. Остало је предање о томе колико су Немања и Ана жељели и чекали рођење још једног дјетета. Старији синови, Вукан и Стефан, већ су били поодрасли и почели помагати оцу у пословима управљања државом кад се Растко родио. Остали су записи многих хроничара тога времена о томе колика је радост родитељска била када им се жеља испунила.

-Родитељи његови, имајући натприродну, безмерну љубав према њему, увек гледаху на њега ненаситом душом, а и велможе с њима говораху како ће он бити најврснији међу браћом својом. Теодосије нам је оставио јасне податке да је дијете било лијепо, весело душом и толико разумно да су сви говорили Ово ће бити неко ново и велико знамење.

Сам велики жупан, гледајући како дијете брзо расте и тијелом и умом, често је говорио Ани о томе.

-Овог сина нам је Бог подарио да настави дело моје, да ојача и прошири земљу нашу. Растко ће бити способнији да држи мач, растерује непријатеља и чува земљу своју, него његова старија браћа. Он је и смиреннији и разумнији и у тешким ситауцијама доноси боље одлуке него Вукан и Стефан.

Ана је често опомињала мужа да не исказује и не показује отворено толику своју љубав према најмлађем сину.*

*Напомена: Наратор или приповједач користи се *ијекавским*, а сви ликови у роману *екавским* изговором.

-То би могло да побуди завист старије браће према њему, поготово ако би им отворено саопштио да престо српског владара припремаш за најмлађег, а не за старије синове. Видиш колико је Растко честит и колико воли своју старију браћу да на тако нешто никад не би ни помислио, а камоли учинио. Иако му је сада тек четрнаест година, он је толико разуман да и сам зна, већ сада, да престо великог жупана, после тебе, припада нашем најстаријем сину Вукану.

-Не мислим да ће то баш тако бити. Знам да то није лако, јер сам и сам пропатио много као најмлађи од браће борећи се за престо великог жупана. Што се тиче тог редоследа рођења, Растко јесте у сличној ситуацији као што сам био и ја, али он се неће борити за престо жупана са својом браћом као што сам то ја морао. Он је толико добар и телом и душом, и разумом надмоћан над својим вршњацима, да ће сви пожелети: његова браћа, цели народ и свештенство- њега за владара. Њега је Бог одредио да то буде. Зар не видиш да, кад су Вукан и Стефан имали садашње његове године, да су се понашали као и сва остала деца и ничим се нису истицали од осталих вршњака, синова наше властеле и војних заповедника. А погледај Растка, он не само да телесно надмашује своје вршњаке и побеђује их у рвању и трчању, не само да је најбољи у јахању и гађању копљем и стрелом, већ их и духовно надмашује у свему. Управо та његова духовна снага однеће превагу у народу и сви ће тражити да баш он буде велики жупан и предводник свог народа. И што је још важније, због ових његових особина поштоваће га и волети како цели народ, тако и његова старија браћа. Нико други неће имати толико снаге да се одупре римском папи и његовим насртљивим бискупима не само мачем и својим умом, већ и својом жарком православном вером. Због свега тога ја не само да највише волим Растка, већ га видим и као свог наследника.

Многи учени и мудри људи са Запада и Истока долазили су у то вријеме на двор српског владара. Већина их је остајала и по неколико дана, а неки и по неколико седмица. Најчешће су то били богоугодници са Истока, руски и грчки монаси. Растко је од малена слушао њихова казивања о историји и вјери православној. Родитељи су зарана премијетили његову жеђ за знањем и нису бранили дјечаку да се дружи по читав дан са монасима кад они дођу на двор великог жупана. Сви су они доносили књиге, а посебно оне вјерског и духовног садржаја. Растка је посебно привлачило то са кавким жаром и сликовитошћу су ти духовници причали о догађајима из Библије, о

животима познатих светаца и подвижника. Све је то код њега зарано развило осјећање оданости и поштовања према Богу и молитви.

То су говорили сви они који су га видјели и посматрали док се моли Богу у дворској капелици или у оближњој цркви.

-Толико је занесен у молитви да не примећује ништа друго. Он као да директно разговара с Богом. Само мали број је оних који се могу толико молитвом приближити Богу. У Растковом још детињем телу постоји духовна снага јача од духовне снаге одраслог човека.

И сам Растко је примјећивао да је друкчији од остале дјеце и да их духовно надвисује, али није желио да то показује као се не би издвајао од осталих. Жудњу за истицањем, за славом и такмичењем није волио и клонио се тога колико год је могао.

Књегиња Ана је проводила доста времена са најмлађим сином и боље је упознала његове духовне дарове и његову душу него Немања. Често је и сама остајала затечена снагом његова расуђивања и оданости духовном животу, о чему је жељела да разговара и са великим жупаном, његовим оцем.

-Знам шта желиш да наш најмлађи син Растко буде, и видим да га већ припремаш за то. Али дуго ми је требало да скупим и храбрости и снаге да ти кажем и ово: Још одвано сам приметила да Растков пут не иде онако како ти желиш. Он се потпуно већ предао духовном животу и молитвама. Све манастире и цркве у нашој земљи он је већ посетио. Сви су приметили, не само свештеници и монаси, већ и обичан народ, да је Растко друкчији од свих нас. Ти си једном обилазећи нашу источну границу био одсутан петнаест дана. Било је то пре четири године. Растко је тада имао само десет. Био је изненада нестао. Сви смо се дали у трку да га тражимо. Ту се некако у близини створио јеромонах оближње цркве и казао да је Растка видео како пред иконом клечи и моли се Богу. Тај јеромонах је рекао да никад ништа потресније, али ни лепше у животу није видео: дете се молило као одрастао човек, али са већом искреношћу и преданошћу Богу и молитви. Овај разговор са кнегињом подстакао је у жупану размишљање о Растку, не само као војсковођи и државнику, већ и као ујединитељу Срба кроз православље. Та визија му је бљеснула само за тренутак. Брзо су преовладале слике Растка као војсковође и државника, оно што је он желио да му најмлађи син буде од самог тренутка његова рођења.

Мајка је боље познавала сина него отац. Још у раном дјетињству је уочавала његову духовну снагу. Збуњивала су је његова непрестана питања о свему, и то често она на која ни сама није знала одговоре. Имао је само четири године кад ју је питао: Зашто је небо плаво? Зашто вјетар дува? Како рибе дишу у води? Како птице могу да лете тако високо? Зашто и како настаје дуга на небу? Ко је створио цијели свијет и шуме, ријеке, мора, биљке, животиње, људе?

Још зарана Растко је показивао да је вишеструко обдарен и да има неутољиву жеђ за знањем. Био је доброћудан, побожан и повучен. Као најмлађем сину великог жупана било му је додијељено да влада Хумом којим је раније владао његов стриц Мирослав. Међутим, младог принца нису много интересовали државнички послови, као ни витешке игре и забаве. Још прије своје петнаесте године почео је да размишља како да оде у неки манастир и потпуно се посвети молитви и служењу Богу. На Немањића двор су долазили учени људи и монаси и са Истока и са Запада. Растко је брзо учио о животу у манастиру, а посебно га је интересовао испоснички и аскетски живот монаха у Светој гори (Атосу) на Халкидикију у Грчкој. Из разговора са грчким и руским монасима који су долазили на двор Немањића да прикупе дарове за изградњу манастира на Атосу- Растко је дознао како се тамо живи и да је то било управо онако како је и желио да проживи свој живот. О животу монаха у Светој гори читао је и у старим књигама. За вријеме једне такве посјете руског монаха, Светогорца са Атоса, одлучио је да оде тамо с њим и заувјек напусти родитељски дом, и цио свој живот посвети молитиви, аскези и служењу Богу.

-Само на то мислим, пресвети оче - говорио је Растко монаху Светогорцу.- Осећам да је Бог услишио моје молитве и послао неког да ми помогне. Не могу бити оно што жели мој драги отац. Ја нисам рођен за оно што он жели да ја будем. Можда и он то већ зна, али му је тешко да призна. Ви сте ми једина нада. Помозите ми и поведите ме собом у Свету гору да обучем тамо монашку ризу.

-Немогуће је то сада урадити. Твој отац те много воли. Све би нас казнио због тога. А и премлад си за монашка искушења. Монашки пут и монашки живот и нису за свакога, те свако и није спреман да се подвргне таквим изазовима и неизбежним патњама. Монашки живот је и тежак и пун искушења, и ти на то ниси научио, нити си приправан за њега. Они који нису за монахе предодређени и благословени, само ће много пропатити и на крају одустати од започетког пута. Осим тога, ти си још тако млад и твоја уверења још нису чврста, могу се лако

променити, као што је то случај код већине младих. Сачекај још коју годину, да боље упознаш себе. Наше монаштво налаже велика одрицања. Али ту су и други проблеми. Велики жупан нам је увек давао помоћ кад смо долазили и тражили је. Зар да направимо такво вероломство да онемо ко нам је учинио и увек чини највећа добротинства међу свим владарима, да му двор покрадемо, да му одведемо најмилије и најмлађе дете, мезимца његовог, кога он спрема за владара, а не за монаха. То не би био велики ударац само за твоју мајку и твог оца, већ и за целу Србију.

-Оче пречасни, зар ми и сам ниси говорио да је Бог сваком од нас наменио одређену мисију на овом свету коју треба испунити. Ја осећам, и моје срце то жели, да ме је Бог предодредио за монашки живот. Тако Му најбоље могу служити. Моја старија браћа су рођена за владаре, а ја ћу Србији, мом народу и мојим родитељима и браћи, можда више помоћи као монах него као престолонаследник или владар. Ако останем на двору, мој живот ће бити бесциљан и безвредан.

Ове ријечи уплашише Светогорца да би млади принц могао учинити нешто што би још више растужило његове родитеље, али то не показује, већ и даље оста при ономе што је рекао.

Увидјевши да је Светогорац непопустљив и да неће удовољити његовој молби, у очајању млади Немањић паде на кољена испред иконице Богородице и завапи.

-Да ли ме је Бог напустио? Боже милостиви, не остављај ме. Само желим да Ти служим и да Ти се молим цео мој живот. Мајко Божија, зар не чујеш моје вапаје и моје молбе? Пресвета Богородице, помози ми.

Светогорац је посматрао драму младића који клечећи плаче пред иконицом Свете Богородице и вапи да му услиши молбу. Затечен тим приказом и толиком жељом младића да постане монах, одлучи да му помогне. Знајући да му то родитељи неће дозволити, младић одлучи да се послужи малим лукавством. Замоли родитеље да га пуне са пратњом у лов, што су чинили често и раније, како не би ништа посумњали и спријечили га у извршењу његове намјере. Претходно се договорио са монахом како да за вријеме лова у току ноћи неопажено напусте дружину и крену на Свету гору. Нико није примијетио његов нестанак док није свануло. Када је на двор стигла вијест да је Растко у току ноћи нестао, очајни родитељи су одмах организовали потрагу, молећи се Богу да им сачува мезимца од било какве опасности. Помислили су да је неко, вјероватно разбојници, можда извршио отмицу младог принца како би великог жупана и књегинју ставили на

муке и тражили велики откуп. Сви су знали и чуло се на далеко, како је даровит млади принц, и колико га родитељи воле, и да би дали све што имају само да се њему не деси ништа лоше. Потрага није донијела резултате, и забринуте родитељи се досјете да је могао отићи са оним Русом-Светогорцем. На двору завлада велика жалост и паника. Велики жупан одмах пошаље једног војводу са оружаном пратњом на Свету гору како би пронашли и вратили му сина. Војвода је похитао што је брже могао и преко Солуна стигао на Атос. Одмах се код светогорских монаха почео распитивати за младог принца и дознао да се он налази у манастиру Светог Пантелејмона. Кад војвода пронађе Растка у манастиру, рече му да је његов отац Немања наредио да га врати назад милом или силом, па макар и везаног. Видјевши да је све постало веома озбиљно, и да се његова жарка жеља да се посвети Богу можда неће испунити, Растко је покушао да умири војводу и његову пратњу. Убиједио га је да се покорава његовој наредби и замоли га да он и његова пратња преноће у манастиру, па да онда сљедећег дана одморни крену сви заједно назад у Србију.

Увече Растко замоли игумана да за војводу и његову пратњу припреми добру вечеру. Након вечере, сви заједно одоше на бденје. Боголужење је трајало дуго, те војвода и његова пратња, уморни од дугог пута и мало припити од вина, задријемаше у цркви. Кад то опазе, Растко се искраде са једним духовником и оде на високу манастирску кулу, гдје га овај постриже и обуче му монашку ризу. Примивши постриг, добио је и монашко име Сава. У неко доба ноћи, након што се богослужење у цркви завршило, војвода и пратња се пробудише и спазише да нема Растка. Одмах се дадоше у потрагу подижући велику галаму, бијући калуђере и захтјевајући од њих да им кажу гдје је млади принц. Кад Сава зачује галаму и кукњеву, појави се на кули манастирској и довикну војводи и његовој пратњи да се смире, јер је он ту и сутра ће се видјети. Срби се умире и поставе страже око куле. Када је свануло, Сава позва војводу и његову пратњу и показа им се на кули у монашкој ризи. Видјевши шта се догодило, Срби бризнуше у плач и кукњаву, највише због страха како ће се појавити пред великим жупаном необављена посла. Сава их је тјешио ријечима да је то Божија воља и замолио их да се мирно врате кући. Спусти им са куле своје свјетовно одијело и своје острижене власи да однесу родитељима његовим и тако их увјере да је он већ постао духовник и монах Сава. Додаде им и припремљено писмо за оца и мајку и рече им:

„Понесите то мојим родитељима и кажите им да је моје ново име Сава.“

Када се потјера вратила у Србију и донијела вијест о Растковом монашењу, родитељи данима никуд нису излазили из двора. Туговали су за њим и стално постављали питање себи: Зашто је то учинио?

- Можда је тако Бог одлучио да ми онај коме сам највише помогао нанесе и највећи бол. Ти светогорски монаси су били чести гости на нашем двору и увек били добро дочекани и са богатим даровима испраћени. Како су ми могли такав бол нанети да ми узму оно што ми је најдраже, мога мезимца и најмлађег сина кога сам припремао за круну српског владара? Али, и мој најмлађи и најмилији син је поступио горе од блудног сина из библијске приче, јер онај се бар покајао и на крају вратио оцу свом, а овај мој ту намеру нема- говорио је у себи неутјешни жупан.

На двору су сада били сви забринути и у страху, не само шта ће се догодити даље са одбјеглим принцем, већ и са великим жупаном. У задње вријеме потпуно се промијенио, и све чешће је почео да бива ћутљив и пада у потиштеност, да се повлачи у себе, и то би трајало по неколико дана, а потом би поново плануо и почео да галами и без икаквог разлога напада било кога. Тако је недавно, и то без икаквог повода, изненада сасуо у лице кнегињи Ани:

- Онај ко је добио дете још није родитељ, него је родитељ онај ко то заслужи.

Ове ријечи он је упутио као критику самом себи, стално се питајући гдје је и кад згријешио код најмлађег сина.

Кнегиња Ана је тугу своју носила у себи, али је мислила и на великог жупана и његову бол. И она је помишљала да је Растко тешко повриједио оца, али није могла нити хтјела да његов поступак пореди са поступком блудног сина. Она је са више мирноће покушавала да схвати што се догодило и да утјеши великог жупана. Знала је колику му је бол задао Растко кад је о сину изрекао тако тешке ријечи. Поред туге која је настала одласком мезимца од куће, сада јој оваквим ријечимао о Растку велики жупан задаје још већу бол. Синовлев одлазак и мужевљеве ријечи су је јако забољеле.

- Растко може бити изгубљено јагње, али не и блудни син. То велики жупан не може здраво да расуђује у својој жалости која га је снашла бекством најмлађег сина на Свету гору. Наш најмлађи син није расуо имање родитељско, већ ће га увећати у духовним даровима.

Мајка је боље познавала сина и зато боље разумјела и његове поступке и његово понашање. Још од оног дана када је имао само десет година и кад се био изгубио и кад га је јеромонах пронашао у цркви како се моли, она је све боље упознавала његову звијезду водиљу. Када

му је било шеснаест година и кад му је велики жупан, његов отац, дао на управу и владање Хумску област, она је примијетила како се Растко мало томе обрадовао. Она је већ тада знала да је њега напустила мисао о ратној слави и да највише воли да живи усамљенички и повучено, нешто чему су се његова браћа Вукан и Стефан смијали, а велики жупан Немања, његов отац, гледао са неразумијевањем и тугом. Мајка је већ тада опажала да Растко почиње да живи таквим животом као да се постепено одриче овог свијета. То је била завршна фаза процеса сазријевања који на крају води до потпуног раскида и одрицања од славе и богатства. Мајка је знала да за њега нема мјеста у свијету у коме је до тада живио и осјећала је да је одређен за службу ономе што нема никакве везе са овим свијетом и са славом овоземаљском, али ни сама није могла знати чему и како, ни кад ће се то потпуно испољити. Често га је у задњим годинама посматрала како се кријући од оца и браће и бјежећи од друштва са којим није још потпуно раскинуо, пада на кољена пред сваком иконом и пред сваким крстом и пред сваким улазом у цркву и моли Бога "да му покаже пут како да Му служи". Посматрала га је како постаје све дарезљивији према сиромасима и просјацима и сав новац који добије раздијели, не задржавајући ништа за себе. Ако му нешто и преостане, то дарује у цркву. Често су га, већ као владара и кнеза Хума, којим је раније владао кнез Мирослав, његов стриц, виђали како излази и обилази своју кнежевину не да ужива у својој власти и слави, већ како скрушено сакупља камење око запуштених и порушених цркава и капелица и поправља их. Неки сељаци у његовој Хумској области су се питали је ли млади принц, сада кнез и владар њихов, при здравој памети, кад не ужива у својој моћи и господству, већ живи најскромнијим животом искушеника. Мајка Ана је све то знала, али великом жупану о томе није смјела говорити. Она је осјећала да ту повратка нема, и да се велики жупан узалуд нада да ће му најмлађи син постати чувен не само по љепоти и снази својој, већ и по храбрости и по свом јунаштву, као неустрашиви војсковођа и поштовани владар. Она је осјећала да би он, њен син Растко, најрадије одмах сада показао свима на двору, да све оно што се на овом свијету воли и жели, треба да се мрзи и презире и да би најрадије ишао у одјећи просјака и бос, а све своје блиставо принчевско одијело подијелио сиротињи и онима који немају ништа. Осјећала је да би он радо ишао у мјеста гдје има губаваца како би им помагао у њиховој невоњи и чистио им и превијао ране, иако га је то некад испуњавало нарочитим гађењем и одвратношћу. Тако је мајка знала да се он на тај начин припремао за духовни подвиг за који је био одређен. Сам Растко се

једног дана повјерио мајци како је у цркви, кад је остао сам и молио се, (први је од свих долазио на молитву и увијек последњи одлазио), чуо, слушајући еванђеље, да прави Христови ученици не треба да имају нова одијела и обућу, већ да живе сиромашним животом, да служе другима и ходају боси и са просјачким штапом у руци. На крају треба одбацити и то и само са неким скромним плаштом се огрнути и опсати се каквим конопцем. Он је жалио сиромаше и просјачке које су други, огрубјели у свом богатству и моћи, у ратовима и разврату, одгуривали и одбацивали од себе и нису их примали, већ су им се ругали, гонили их од своје трпезе гладне, жедне и озебле и називали их дангубама и варалицама.

Како је вријеме пролазило, и велики жупан и кнегиња Ана жељели су да у самоћи размишљају о свом мезимцу и разлозима за његово бјекство и монашење. Хтјели су да у својој жалости буду сами, непрекидно се молећи Богу. Велики жупан као да је изгубио своју сигурност, јер су се срушили његови планови да Растко ступи на чело народа и државе. Све достигнуто поново је доведено у питање.

Али, како је вријеме пролазило, већ остарјели жупан почео је све више да враћа своју равнотежу и мир у души, тјешећи сам себе говорећи:

-Зашто сам тако неправедан према Богу? Прво сам Га молио да ми подари и трећег сина, а сада од Бога тражим и молим да и даље чини по мојој вољи. Грешан сам због тога и не смем више да тугујем. Растко је отишао тамо где га је Бог позвао.

Кнегиња Ана је дуго туговала због одласка њеног мезимца, и без поздрава и без загрљаја, али је и знала да је он сада сретан, јер живи живот какав је одувјек желио.

-Бог зна шта ради и њему је сигурно потребнији Сава него нама Растко. Ако смо у нечему и изгубили Растка, сви смо ми и добили неког ко ће за нас све знати да моли и да нас духовно приближи Богу. Већ од ране младости његове видело се да лепотом тела и душе надмашује све своје вршњаке. Још као дете задивио нас је све својом памећу. Увек је био чиста срца и светла ума. Ревносно је остајао у цркви током целог богослужења, љубио пост, а избегавао празнословље и неуместан смех и шале. Мрзео је непристојне речи и раскалашене песме. Увек је био благ, предусретљив и кротак, љубазан према свима. Као ретко ко љубио је сиротињу и волео монахе и монашки чин. И животиње је штитио и бранио и мраву се склањао са пута само да га не смета или да га не згази - све чешће је почела да говори Немањи, којем је то све више доносило мир у души..

Мало-помало и Немања је повратио своју равнотежу и увидио да ништа више не може утицати или промијенити у одлуци најмлађег сина, и с миром у души постепено почео прихватати одлуку најмлађег сина да се замонаши. Почео је да све више времена проводи напољу у шетњи шумом која му је постепено враћала мир у души. Чак се у задње вријеме предао душевном утицају свог мезимца. Почео је да му све чешће шаље поклоне ради личног благостања и за давање другима. И тако, постепено, како су писма чешће долазила са Свете горе и узвраћала се поклонима, родитељи Савини потпуно савладаше своју тугу и као прави хришћани почеше да размишљају о примјеру свога сина. Немања се и сада на тренутак присјетио пророчанства духовника са Истока и Свете Горе који су били на његовом двору пред само Растково рођење, прије осамнаест година, али о томе није говорио кнегињи Ани ништа, ни тада ни сада.

У писмима својим упућеним сину Немања га је назвао оцем и учитељем и представником код Бога, стидећи се да га назове сином својим. Стидјели су се и себичности своје и неблагодарносати своје према Богу, јер им он подари дијете у чије руке могу предати „и свој дом и душе своје.“ „И ми сви у твојој смо вољи“ - увијек су завршавали своја писма сину Растку, сада монаху Сави. Није дуго времена прошло, а по Светој гори се рашчује да је син српског владара дошао да живи међу испосницима, па су сви пожељели да га виде. Протат свих светогорских монаха, сазнавши ко је и чији Сава, на сам дан Благовијести одобри његово премјештање у највећи атоски манастир Ватопед, гдје је некадашњи принц произведен у јеромонаха.

Сава је након тога написао писмо родитељима у коме моли и савјетује оца:

-Не треба никога већма љубити него Бога. Јер речено је: Ко љуби оца или матер већма него мене Бога, није мене достојан. Зато говорим моме светом оцу: Нека ти савет мој буде присјатан као добар: презири земаљско царство и богатство као непостојано и ништавно; остави свет и красоте његове и сва видљива блага као таиште и краткотрајне: пођи за мном да би молитвом и постом чистије могао познати Бога. А добра госпођа и мати моја нека се на исти начин, међу својима, од свега одвоји ка Богу.

Не задуго послѣје овог Савина писма, родитељи су послушали савјет сина љубимца и замонашили се. Немања је узео монашко име Симеон, а Ана је постала монахиња Анастасија.

Сава им је поново писао. *-Само тако ћемо се моћи најбоље припремити за вечни живот на небу. Овај краткотрајни живот на земљи је само сан и сен-* завршио је писмо.

Братство манастира је у почетку са радозналошћу гледало како ће се доскорашњи принц Растко Немањић, сада монах Сава, снаћи у новој средини, у којој први пут борави. Многи су помислили како му оскудан и напоран живот и рад калуђера неће одговарати. Он је растао на владарском двору у изобиљу и удобности. Можда су ово, мислили су они, само пролазне жеље младића који воли да испробава своје снаге као и већина младих његова узраста. Али Сава је већ био добро духовно припремљен и имао је свој циљ којем је желио посветити цијели живот - слиједити Христову науку и љубити Бога. Зато су сви примијетили да се он брзо пролагођавао животу у манастиру. Није имао никаквих одвојених захтјева и потреба. Даноноћно учи језике, проучава старе рукописе, усваја правила манастирског живота и усредно се моли Богу. За њега се на Светој гори већ говорило:

-Његова душа је најдивнији Божији дар, поклон који се пожелети може. Поклон нашој Светој гори и нашем православљу.

У Светој гори Сава је нашао све оно за чиме је тежио, и могућност да се потпуно посвети молитви и аскези. У манастиру Ватопед се налазила и одлична библиотека, гдје је Сава научио грчки и јерменски и много читао како би утолио своју непресушну глад за сазнањем. Почео је да обилази редом светогорске манастире, али и монахе који су се осамили и живјели у пећинама и удубљењима на стрмим литицама Атоса, потпуно се посвећујући молитви и испоснишву. И остали светогорски манастири (грчки, руски, грузијски) били су Сави све што му је било потребно: центри културе и књижевности, музеји, библиотеке и школе.

-Сава се дивио свему што види на Светој гори, а посебно подвизима усамљених испосника и стараца или светих људи, како су их звали. Сава је неколико пута молио игумана манастира Ватопед да се и њему дозволи да се осами у пустињи и у потпуности посвети испосништву и молитви, али му то игуман није одобрио. Зато се одао најстрожој аскези, живећи у самом манастиру. Дању је служио монашку браћу, а ноћу је учио и проводио вријеме у молитви. Таквим својим животом у врло младим годинама Сава је важио за чудо и на Светој гори. Радио је све монашке послове, а због своје смјерности постао је свуда омиљен. Али непрестани даноноћни рад и молитва су га толико изнурили да је постао скоро бестјелесан у својој сасушености. Уз свјетлости свијећа и старих икона, некад чувен по својој љепоти и

снази, као и отац му и браћа му, сада се причињавао грчким калуђерима као покретна сјена. Од хране је узимао само понешто хљеба и воде. Ходајући увијек бос, добио је толико очврслу кожу на табанима да му ни оштро камење ни стрме светогорске литице више нису могли наудити нити га повриједити. Од једног до другог светогорског манастира увијек је ишао бос и носио храну и воду онима који су се осамили и гладовали у дубинама провалија и у пећинама, удубљеним по стрмим, светогорским литицама. Златом и другим даровима које му је отац као српски владар слао почео је да подиже вишеспратне манастире и многобројне ћелије, размишљајући и како оца свог једног дана да доведе да заједно проведу живот посвећен Богу и молитви у манастирској тишини.

-Услови за то сви су испуњени, одрекао се власти и замонашио се, крст већ носи и православљу се потпуно посветио - размишљао је Сава.

Радећи и учећи у манастирској библиотеци, Сава је налазио у списима доста тога о животу испосника и њиховим подвизима, као што је о њима са жудњом слушао од монаха са Истока који су долазили на двор његова оца док је још био дијете. Такви свети испосници и подвижници су били непоколебљиви хришћани, пуни вјере и жеље да се уздижу у моралном усавршавању. Посебно су га се дојмили животи и подвизи светитеља: Јована Рилског, Прохора Пчињског, Јована Бигорског, Гаврила Лесновског, Јоакима Осоговског, Јована Владимира и других. Из монашких прича које је слушао као дијете и сада у списима о животу тих светитеља и подвижника, он се учвршћивао у сазнању да су они својим животом и подвизима допринијели укоријењивању хришћанства у нашем народу. Он је, такође, могао да види да су се ти стари пустињаци удаљавали од свијета, како би могли извршити своју мисију, али и да је свијет ишао за њима привучен њиховим дјелима и подвизима. Њихови животи су били најбољи примјер истинском хришћанину да нема те патње нити искушења који се не могу издржати, ако се живи у складу са увјерењима и принципима Божанске правде и етике. Познавали су кредо да онај ко зна *зашто* живи поднијеће и свакојако *како* да живи. Њихова морална величина и народна љубав према њима довели су до градње многих манастира, који су као куле православља били расадници духовности и ширили хришћанство у нашем народу. Сви они су били примјери како треба чувати чистоту Христове науке и живјети по њеним начелима етике и правде.

Учећи се на тим свијетлим примјерима, Сава је сада у Светој Гори имао прилику и да сам упозна многе такве подвижнике и старце. То му је била и нјавећа жеља, јер је увијек тежио да се духовно и морално усавршава директно од њих и на њиховим примјерима. Али многи од њих нису живјели у светогорским манастирима већ су водили усмаљенички и испоснички живот у околним пустињама и пећинама у којима су се потпуно предали спиритуалном и испосничком животу. Посебно је чуо о испоснику и старцу Исаји који живи у близини манастира Ватопед у густој боровој шуми изнад које се уздижу велике стијене, у чијим пећинама старац повремено борави. Али, говорило се да га тамо пронађу само ријетки, и то само понекад кад му однесу храну. Воду и храну му носе овдашњи монаси, и у завежљају, привезаном за грану дрвета, испред пећине остављају. Само понекад су имали срећу да га виде, јер по дану ту и не борави, већ лута шумом од зоре до касно у ноћ, хранећи птице и остале беспомоћне животиње, и разговарајући са њима. Ноћу посматра звијезде и диви се Створитељу свега што види. Сава одлучи да од сада поред служења братства у манастиру и читња у библиотеци, нађе и вријеме за духовно уздизање и учење од светих старца који су као пустињаци живјели у околини манастира. Остали монаси су брзо запазили да Сава има јако развијен осјећај за слушање других и да учи из њиховог искуства. Али, и сви они који су се већ дружили и радили заједно с њим, запазили су не само његову младост већ и снагу његове молитве. Једне недјеље на путу према библиотеци спази га отац Никонар који га благим покретом руке позва к себи.

- Ти си већ постао познат овдје. Чуо сам да се и старац Исаја распитује за тебе. Кажу да је говорио да ти имаш велику снагу, ону духовну.

-Али ми се још нисмо срели и он ме још није ни видео.

-Можда ти њега ниси видео, али он тебе сигурно јесте. Често зна да дође и по читав дан борави на стенама изнад манастира, молећи се Богу и посматарајући нас како овде радимо. Он има пуно година и не може да ради физички. Руке га боле од великог и тешког рада у младости, али ноге и очи га још добро служе. Он је и тебе сигурно запазио. Мора да су му скренули пажњу на тебе, они ретки, са којима он разговара и који му доносе храну. Али о теби и твојој младости и смерности говори се по целој Светој Гори, и он је о товојој духовној снази и духовном уздизању могао чути и од других, посебно од монаха који раде у библиотеци где ти проводиш доста времена. Библиотека је једино место у манастиру у које он чешће дође да би вратио прочитане

књиге и задужио нове. Зна неколико језика: грчки, хебрејски, латински, јерменски, руски. Зна и српски који је кажу још као дете научио од своје баке по мајци која је била родом из околине Ниша, гдје су често долазили грчки трговци. Његов деда по мајци оженио Српкињом са којом је касније живео у Солуну. Тако је Исаија научио српски од баке, а не од мајке. Бака је прва приметила да мали Исаија има дара за језике, а и било јој је драго да и на тај начин сачува кориене свога народа. Он се интересује за тебе због тога што је чуо о твојим добротинама и зато што си Србин.

-Онај који се мало чега има одрећи мало се и жртвује, каза отац Никонар и настави- Твој подвиг је изузетан и по томе што си се у најпотпунијем смислу одрекао „царства земаљског“. Као мезимцу Немањином теби је било предодређена круна и престо и имао си скоро све што се могло имати на овом свету. И свега си се тога одрекао и то свега оног што се од твог детињства сматрало твојим природним правом. Мало је коме дато да се на такав корак одважи. Сетимо се оног младића кога је сам Исус позвао да цело своје имање подели сиромасима и да пође за Њим обећавајући му *Благо небеско*.

-А кад чу младић ријеч, отиде жалостан, јер беше врло богат.

Али Христос не тражи самоодрицање због самоуништења, наставља Никонар. - Он неће Крст због Крста, него Крст због Васкрса. Исаија увек зна шта се догађа на целом Атосу. Он је дознао тако и о теби. Али, о теби је лако дознати јер си ти урадио нешто што нико од ових овде до сада није урдио. Син си великог жупана Србије и већ си био добио на управу дио земље. Али све си то оставио и дошао овамо нама да живиш као монах и испосник. Зато Исаија и зна све о теби, и да имаш огромну духовну снагу, јер да је немаш, не би био у стању да извршиш такав заокрет у свом животу. Бити смиран и понизан као што си ти није лако, поготово за тебе до јуче младог принца. Али ти тако поступаш да никад нико не може рећи да си био нешто друго до монах Сава. За тебе као и да није постојао претходни живот који си живео на двору својих родитеља. Иако си млад, већ си досегао висине духовности у којима борава само љубав и доброта. Твоја молитва је истински пут према Богу. Ако се молимо за друге и ако друге благосивамо, онда смо и сами благословени.

-Оче Никонаре, ти кажеш да је старац Исаија пустињак и да нико тачно не зна где борави, а ја тако жарко желим да га видим и да поразговарам са њим.

-Зато га и не тражи. Кад дође време он ће сам тебе да потражи. Тако он ради. Нико њему не може одређивати време и место кад ће

неког видети, већ он о томе одлучује сам. Нема много овде тих који су задобили његову милост да се виде и разговарају са њим. Али ти си већ у његовој милости чим се распитује за тебе. Он је постао пустињак још много година раније и само празницима долази у манастир на литургију и ноћно бдење. Цела Атонска Гора за њега је Божији храм. И где год да ходи и ма где да га ноћ затекне, он се моли једнако и на исти начин као да је у највећем и најсвјетлијем Божијем храму. Али и тада, кад дође у наш манастир, ретки га виде, јер како нечујно дође, тако нечујно и оде. То је свети староста. Раније, док је био млађи, чини се да није било несреће, невоље нити душевне жалости или душевне бољке због које му се нисмо обраћали. И сви смо налазили одзив у његовом срцу, све је обухватала његова љубав, која се изражавала у речима и делима. Његов анђеоски изглед и кроткост у опхођењу са свима говорили су о необичном човеку. Ко је први пут видео тог светог и праведног старца, никако није могао одвојити очи од његова лица, јер је оно озарено добротом, смиреношћу и светошћу. Приметили су то сви који су му се обраћали за било какву помоћ.

Разговор са оцем Никонаром оставио је на Саву дубок утисак. Сваки дан му је доносио срећу у раду, учењу и разговорима са искуснијим монасима и испосницима. Своме оцу великом жупану Србије, у задњем писму је писао:

-Ако дођеш у Свету Гору, нећеш се удаљити од Србије већ ће ти Србија постати још ближа. Биће то Света Србија, јер Света гора је улаз у Небо. Искушења која те чекају овде неће за тебе бити тешкоћа, већ радост.

Сава је знао да иако је његов отац цијели свој живот био ратник и државник, по заповједи Божијој, очева душа као и његова, одувјек је чезнула за монаштвом. Свога оца, онако високог и још снажног старца, већ је видио у монашкој ризи. У свом духовном уздицању монах Сава је знао колико ће му у томе помоћи књиге које чита у библиотеци, али и разговори са монасима и светогорским старцима и пустињацима. Осјећао је посебно душевно задовољство у разговорима са старцима оцем Никонаром и оцем Макаријем који су радили у библиотеци. Али највећа духовна блага монах Сава ће примити од старца Исаије.

Љето се приближавало крају. Били су то дани међудневнице, између Велике и Мале Госпојине. Сава је по шумарцима у околини манастира сакупљао опале зреле плодове дивљег воћа које је ноћна

олуја стресла са стабала. Монаси су од зрелих плодова правил пекмез и сокове. Мирис позног лjeta подсјећа га на дјетињство проведено на двору својих родитеља. Тих дана дворишта у његовој родној Србији су мирисала на пекмез од шљива и јабука. Памти гомиле дјеце, и себе међу њима, како са комадима хљеба трче око великих казана у којима се припремао пекмез, с нестрпљењем очекујући да га пробају. Око Госпојине воће је најбоље, траве најљековитије, а све што сазријева треба брати и спремати за зиму. Тада је и сунца највише да би се могла остварити завршна фаза зрења плодова и свих других божијих дарова. Затим наступају и први јесењи дани кад дворишта и куће у Србији миришу на слатко, кад се сабирају дарови природе и дарови Господњи. У то доба и Најсветија међу женама дошла је на свијет. Био је то дан рођења Пресвете Богородице или како се у народу зове: Мала Госпојина. Сакупљајући плодове за манастир, између та два велика Празника, једног јутра, Сава примијети једног старца како сакупља плодове испод једне велике и већ остарјеле крушке, док су пчеле зујале око њега. Из прича осталих монаха Сава је одмах препознао старца Исаију. Био је бос, имао ријетку плаву брадицу и дубоке као небо плаве очи. Високо чело и проријеђена дуга сиједа коса чинили су се Сави као да их је негдје раније видио, или га је подсјећало на лик неке манастирске иконе. Кад је Сава пришао ближе, старац се усправи и као да га већ одавно познаје, започе разговор.

-Чујем да пишеш и свом оцу, великом жупану Србије, да дође овамо на Свету Гору. Он се већ замонашио, само још будно посматра сина Стефана како управља државом и савјетима му прискаче у помоћ. Сада тамо влада мир, и држава му је доста јака. Али мир не траје тамо дуго. Увек се неко бори за превласт. Тамо где је Србија, је велика раскрсница путева од запада према истоку и од истока према западу. Од севера према југу и од југа према северу. Увек су ту могући сукоби великих сила где обично страдају мали народи. Зато се треба молити, сине Саво, молити се за спас душе своје, али за спас народа свог. И у мени тече српска крв. Моја бака по мајци је била Српкиња и она ме је научила да говорим српски, још кад сам био мали и живео у Солуну са својим родитељима. Мој деда по оцу је, као млад трговац, путова је чак горе до Ниша где је и упознао моју баку. Овде на Свету гору долазили су и раније ваши старци и испосници, те сам и са њима имао прилку да разговарам и тако одржим своје знање српског језика.

Сава је слушао старца, изненађен његовим течним српским говором.

-Сви овде на Светој гори тебе воле, не зато што си најмлађи и што си син великог српског жупана, већ зато што ништа не захтеваш и

прихваташ сва искушења и оскудице монашког живота, иако си до јуче био принц на српском двору. Ти си духовно снажан, и зато Бог услишава твоје молбе. Смеран си и понизан, и далеко од сваког честољубља.

- Ја сам већ дуго чезнуо да те видим и да поразговарам са тобом. Куд год сам ишао, надао сам се, али истовремено и плашио сусрета са тобом. Говорили су ми да само ти знаш праву молитву која отвара пут до истинске љубави.

-Кажеш да си се плашио сусрета са мном. То је племенит страх, страх од непознатог, страх од велике одговорности пред самим собом, за своје понашање и своје поступке, страх да ли си достојан своје вере и своје духовне слободе. Ја такав стрх осећам у сусрету са сваким човеком. Али постоји и онај други страх који настаје из себичности и себичне, претеране бриге за себе. Управо овакав страх одводи људе на погрешан пут. Ако је неко срдит и љут, онда га на то нагони његов страх. И кад видиш неког како се окрутно понаша, знај да њиме управља страх. Својом окрутношћу он прикрива страх и своју немоћ да се против њега бори. Такав страх је у ствари одсуство љубави. Ако смо испуњени страхом, онда у нама нема места за љубав.

-Али, како да се ослободимо таквог страха- упита Сава

-Мрак не можемо победити снагом нити срџбом, све док не унесемо луч. Мрак и таму можемо растерати само упаљеном лучом, светлом. Тако и страх може нестати само кад се испунимо љубављу и просвјетљењем. Али кад се боље размисли, страх и није ништа дуго до зов и чежња за љубављу. Једина љубав која нас чини испуњеним је љубав према Богу. Ако истински љубиш Бога, онда истински љубиш и свако створење на Земљи, јер је Бог творац свега. Смисасо нашег постојања и јесте да тежимо ка висинама и моралном уздицању. Разликујемо се само у томе колико и докле ће неко стићи, тј. колико ко жели и колико снаге има да то постигне. Видиш, сине Саво, ти си тако млад, а већ си досегнуо такве моралне висине које многи ни за читав свој живот неће досегнути. Али такве моралне висине и нису за сваког, јер свако није спреман да се изложи толиким искушењима. Твој отац Немања, иако у старачким годинама, не плаши се тих висина, јер многи у његовим годинама и на његовом положају не би имали храбрости да донесу такве одлуке какве је он учинио, да се замонаши након скоро 40 година владања српском државом. Христос у нама може да издржи било који напад јер увек има довољно љубави да узврати љубављу и на највећи напад и на навећу издају, и то без сажаљења и без осуде. Само љубав може да створи непробојни штит који нас може заклонити и од

најоштријег мача, највећег хаоса и највеће пустоши. Само нам љубав може осветлити пут којим идемо. Тај светионик се никад не гаси, јер љубав никад не престаје и не може бити уништена. Она може бити за тренутак само потиснута, али је неуништива. Само треба знати тражити истину и откривати љубав према Богу и Божију љубав у нама.

- И још само ово да ти кажем, сине Саво. Многи мисле да твој отац, велики жупан Србије, сада монах Симеон, долази овамо да би са тобом својим најмлађим сином био до краја живота, јер си му све време много недостојао. Али он долази овамо и да тебе види али и да ти каже и да те приволи да се што пре вратиш у Србију. Он зна да те је Бог одредио да помажеш свом народу. Знам да ће те ово изненадити, јер си толико срећан овде, али Бог за тебе има другу мисију. Још си веома млад. Много ћеш путовати и бити одсутан са Свете горе, јер ћеш ићи да служиш свом народу и другима, али ћеш се повремено и враћати овамо да нађеш своју духовну снагу и мир у тиховању.

-Али оче Исаија, ја сам дошао овде да останем читав живот и мислим да смо овде могу испунити сву своју љубав према Богу. Откуд ти провиђење да видиш моје одласке са Свете Горе-Овде Сава застаде, замисли се мало и додаде: Кајем се, оче Исаија, због ових мојих речи. Ако то буде Божија воља, да идем са Свете Горе онда ми ништа неће бити тешко.

-Нема бољег пута за спасење и искупљење од кајања. Искрено кајање, настави Исаија, заједно са послушношћу, аскезом и постом, доприноси преображају и моралном уздизању. Све то заједно с молитвом омогућује приближавање Богу. И сам си дошао овамо да нађеш душевни мир и да се очистиш од грехова. Тешко је живети без душевног мира. И сам си то искусио. Све си имао и ничег ти није недостајало на двору великог жупана осим душевног мира, јер си живео животом за који ниси рођен. Ти и данас добијаш велике дарове и поклоне од својих родитеља, али то ништа не задржаваш за себе већ поделиш све другима. Уверио си се да оно што дамо другима остаје наше заувек, а оно што задржимо само за себе, то је и изгубљено занавјек. Ти ниси рођен да будеш принц и владар, већ да будеш монах, принц у срцима сиромашних и напаћених, да будеш Божији слуга. И ти си то знао од кад знаш и за себе.

-Постизање душевног мира је потребно сваком, а истинском вјернику то је и најузвишенији и најважнији циљ. Зато је увек потребно анализрати себе и своје поступке. Али, и то треба научити и знати. Да бисмо то постигли, Бог нам је дао разум. То је наше унутрашње сунце. Још једном кажем: нема бољег пута за искупљење од греха осим

молитве и кајања. Али право кајање не значи само жалити због учињених греха, већ треба направити потпун обрт у души својој, од таме ка светлости, од земље ка небу, од себе ка Богу. Бити опроштен од греха значи имати срце отворено и испуњено љубављу прма Богу.

-Сви ми током свог овоземаљског живота учинимо много тога на властиту штету или на штету других људи. И све то је грех, а грех је увек последица неке наше слабости. Све што чинимо против себе или против других људи је грех. Грех је расипање живота и животне енергије на бескорисне ствари. Кад тога постанемо свесни, осећамо кајање. Искрено покајање велика је снага духовности, јер то најчешће значи раскид са неким лошим навикама. Још ако покајање долази из целине срца, настаје и препород. Онда смо и поново рођени. Ето како се дешава поновно рођење. То је кад се покајемо за своја грешна дела, очистимо своје срце од зависти и страхова и започињемо нови живот. Сваки човек може наћи разлог за покајање, јер ако погледамо уназад и обухватимо погледом оно што смо током живота чинили, много тога ће нам изгледати чудно и тешко можемо поверовати да смо то били ми. Али врата раја су отворена свакоме. Наша црква негује тајну слободе кроз покајање. Не постоји *неопростиве грех*, него само *неокајан грех*. И Јуда се могао покајати само да је хтео. Бог једва чека да се грешни обрате. Он се одмах радује. И најгорем разбојнику на крсту, одмах чим се покајао, Исус је казао: *Данас ћеш бити са мном у рају*.

-Увек сам желео да бар нешто дознам о томе откуд познатим светитељима и подвижницима толика спознаја и снага да чине чуда?-каза Сава

-Од Бога. Сва чудеса која човек изводи су уствари Божија, јер то кроз човека чини Бог. Сам човек то никад не може учинити. Само они који су ослобођени себичности, примили Бога у себе, могу да чине чудеса. Откуд им тако пламена реч? Опет од Бога. Бог је у њима. Откуд им видовитост? Опет и опет од Бога. Све је од Бога. Бог делује кроз њих. Бог је субјект, а они су објект. Светитељи и подвижници и јесу они одабраници који су досегли највише јединство са Богом. Цели простор у њиховом срцу је испуњен Божијом љубављу и вером, па зато и могу да чине чудеса. У њиховом срцу нема места за себичност, завист, мржњу и страх. Зато ни један светитељ ни подвижник никада није приписивао ма које чудо себи, него Богу који је у њима. Што је један светитељ чинио већа дела и већа чуда, тим више је био понизнији и смернији прд Богом, свестан да та дела не чини он, већ Бог у њему. Зато хришћански светитељи никад не приписују чудеса која стварају себи, нити траже хвалу за учињено. У нашој источњачкој и

православној цркви сва чудеса која један божији угодник чини приписују се Богу, а не човеку. Догађала су се безбројна чудеса, исцелења и спасења помоћу молитви или додиром, и све се то приписује Богу, а не човеку.

-А шта би на то јеретици казали?

-У томе и јесте замка за јеретике који одбацују чудеса. Они не верују да човек може чинити чудеса као, на пример, да излечи додиром болесне или да их молитвом ослободи неке невоље. Не верујемо ни ми да то човек може чинити сам, али верујемо да то може чинити свемогући Бог кроз човека, свога слугу. Тако су се јеретици одрекли и моћи додиром. Они не верују у моћ стављања руке на болесника и целивање крста и икона. Али, у нашој православној цркви додир се сматра важнијим од свега. Додиром се преноси сила, остварује веза човека са небом, изражава поштовање и љубав Богу и Божијим анђелима и угодницима.

-Наша Источна црква, настави Исаија - увек је више веровала у додир него Западна. Ми више верујемо у блиски додир човека са човеком, душе са душом, Бога са човеком, него ли у голе речи. Запад је сав од речи, од приче, али без духовне моћи и препорода. Највеће вредности Запада су дар Истока. Западни човек и није у потпуности "западњак", јер његов развој почива на књижи која долази са Истока, на Библији. Све највредније што има Запад је само копија оригинала који је преузет са Истока. И сада су се те њихове копије окренуле против свога оригинала. Зар највеће вредности Запада у песништву, науци, вери, философији и организација друштва нису настали на Истоку. Градитељство и вајарство су настали на Истоку, философија је настала на Истоку. Грчки и Израилски народи су створили то. Ово је трагедија људског рода што католички крсташки одреди раде по Истоку. Они својим мачем и огњем уништавају вредности Истока, од којих су они направили своје копије у вери, философији, песништву, градитељству и друштву. Све ће оригинале да поруше и попале, како би кроз неколико векова могли казати даје то све настало на Западу. Али у Грчкој су рођени и живели Аристотел, Сократ и Платон, у Грчкој су стварали своја дела Хомер, Лисип, Фидија, и други великани. Из Грчке се ширила писменост и светлост. Реч *Исток* у нашем српском језику, као и у осталим словенским језицима, значи *извор, истецииште*, доброг и узвишеног само. Зато је и било могуће да најсветија књига запада, Библија, дар Истока, иако географски страна западном човеку заузме средишње место у његовом животу, истовремено истиснувши све њихове дотадашње књиге,

митове, легенде и приповести које су у знатно већој мери или у целости производ Запада. Тако је *страна књига* са Истока одиграла непоновљиву и најрадикалнију улогу у обличавању душе и живота "западњака", што нису биле у стању да учине друге књиге Запада. Римска и германска митологија, записана у безбројним књигама, то није могле учинити, као што то нису могла учинити ни скривена предања Келта, ни култови Словена записани на брезовим корама.

-Додиром Исус исцељује све који у Њега верују и љубе Га, настави Исаија. -И у познатој бајци, принц додирм својим буди успавану лепотицу. Ту је додир симбол добра и Христове љубави у нама. Само њоме може победити завист, себичност и зло на Земљи. Управо нас тај додир и подсећа на то ко смо, шта смо и зашто постојимо. Људски односи имају смисла само ако су блиски, а додир је симбол блискости.

-Споменуо си и наше унутршње Сунце које нам даје просветлење. Како оно дјелује?

- Поновићу само оно што су свеци и подвижници казали о томе и како је то у Библији у симболичком смислу дато и објашњено. Исусусове проповеди и говори су пуни парабола, метафора, алегорија и симболике, и често их не треба узимати буквално и дословно. Зато о просвјетлењу и нашем унутрашњем Сунцу говорим онако како су о томе говорили наш Спаситељ, Његови апостоли и познати свеци и подвижници. Дивимо се Божанском Сунцу на небу које осветљава све око нас. Али, Бог нам је дао још једно Сунце-Сунце у нама које светли као и оно на небу. То Сунце у нама помаже да растерамо таму у себи и да боље сагледамо себе. Бог тражи само љубав и ништа друго. Цвеће је најлепше док расте и док цвета, док је у вези са својим кореном, али ако га откинемо и одвојим од корена оно ће увенути. Тако и свако људско биће да би могло расти у срећи мора имати везу са Богом, а та веза је љубав. Нашу снагу, наш разум, нашу лепоту може да покрене, развије и одржи само божанска љубав. Сунце у нама је наш разум, наша љубав и наша снага. Само неизмерна мајчина љубав свладаће и највећи терет који је спутао корак њеног детета. Љубав према детету које је у опасности да изгуби живот покренула је у њој додатну, божанску снагу и она чини што у некој другој ситуацији никад не би могла учинити. Јединородни Син Божији је ради своје љубави према човеку сишао са неба на земљу, трпео свакојака искушења и на крају пострадао за нас грешнике. Христос нас учи да се не суди по речима, него по делима и *да се само срцем добро види*. Најбитније се не може видети очима. Исус може да опрости нама грешницима, јер има

довољно љубави за све људе на земљи. Суштина је у томе да се љубав и слобода не могу купити, већ само властитим заслугом и трудом задобити. Зато су и путеви до Божанске љубави и до духовне слободе пуни одрицања, и за то се морамо заслагати свим својим бићем и никад не заборављати опрост и покајање.

-Ако свесно не чинимо напор, наставља староста, нећемо моћи да остваримо и останемо у додиру са Богом. Бог нам помаже да распламсамо нашу љубав у срцу и да разбудимо нашу свест и савест. Просветлење се врши и у уму и у срцу. Кад је ум просветљен, постајемо божији избор, а када је срце просветљено, постајемо божији глас. Људи све више развијају способност ума, а све се више занемарују способности срца. Чудо је да се то дешава, иако сви знамо да оно што нас највише чини људима нису способности нашег разума, већ способности нашег срца, способност да волимо. Само онда кад су наше способности ума и срца уравнотежене, може доћи до истинског и потпуног просветлења. И наш рај и наш пакао су, у ствари, стања нашег ума и нивои наше свести и савести. Кад се налазимо на највишем духовном нивоу, нивоу потпуног божанског просвјетлења, тада доживљавамо рај. Чим помислимо на нешто добро и чим почнемо са молитвом и покајањем, ми почињемо откривати и нашу унутрашњу светлост и започињемо пут према рају. Али, исто тако, чим почнемо мислити и радити нешто лоше, већ чинимо грех и започињемо пут према паклу. Ту се види да и рај и пакао стварамо сами и да они постоје у нама. У сваком тренутку ми у себи стварамо рај или пакао. Кад гајимо божанску мисао, мисао која нас проширује и која нас испуњава или кад чинимо добро другима, стварамо рај у себи. Кад гајимо мрачне и нечисте мисли и кад другима наносимо неправду и зло, улазимо у сопствени унутрашњи пакао. У сваком човеку има довољно добра да би се у њему могао изградити рај и довољно зла, да се створи пакао. То је само питање одлуке и избора. Царство небеско је рај у нама. Бог жели да наша коначна свест постане бесконачна. То је рај. Кад мислимо на рај и осећамо се у рају, осећамо се бесмртним, јер је и рај бесмртан. Наше физичко тело није бесмртно, али је бесмртна наша свест у нама и наша душа у нама.

-Да ли смо сви рођени са тим унутрашњим сунцем и том унутрашњом љубављу?

-Сви то имамо, само што то касније изгубимо начином живота који није смеран. То се посебно дешава онда кад своју пажњу усмеримо у погрешном правцу, према материјалном богатству и његовом стицању. Стицање материјалног богатства и такмичење рађа завист,

кривицу, несигурност и уништава љубав у нама. Несигурност, страх и кривица заузимају место које треба да испуњава љубав. А ако смо изгубили љубав у себи онда смо изгубили и везу са Богом. Љубав је оно зашта постојимо и зашто смо рођени. Ипак, неки људи проживе цео живот а да никад не ослободе те своје снаге за срећу и љубав, јер су "нашли смисао живота" у стварима које поседују. Ако смо пуни љубави само за ствари око нас, онда не треба да очекујемо љубав других, поготово не од стране ствари, јер нам ствари не могу узвратити љубав. Љубав је нешто што се не може видети, већ је то осећај који се само може доживети. То је свима нама дато, тај осећај за љубав, али често може да буде потиснут у нама да сами и не знамо да га поседујемо. Наши страхови и наша срџба, наша себичност и наша завист блокирају нашу љубав. Ако неко стално живи у атмосфери страха, угрожености, зависти или кривице, онда и не може да испољи љубав. За све ово је важно знати анализирати себе и често усмераваит свој поглед на себе и у себе. Свако за то има довољно времена, а не само монаси како се то најачешће, али погрешно мисли. Често сам слушао где се говори како се монаси осећају усамљени те зато многи и неће да иду у монаштво. Али управо ти, који тако говоре, не познају нити суштину монаштва, нити монашки живот.

-Често имамо и то да се неки човек може осећати усамљеним у гомили људи, ако са њима није остварио духовну везу- настави Исаија.- Монашки живот протиче у тихом размишљању или тиховању како ми то кажемо. Тако никад нисмо сами нити усамљени, јер смо увек у духовној вези са Богом и са осталом браћом у манастирима и целим светом. Физичка усамљеност и тиховање ту су само услов да остваримо нашу духовну везу са Богом и светом око нас. А кад се то постигне, онда живимо у заједници са свим бићима на земљи и свему се радујемо. Тако се и овде види да Бог често користи нашу самоћу да би нас научио како да живимо заједно. Зато кад имамо овакво тиховање и размишљање о себи које можемо постићи само кад се осамимо- можемо запазити и један парадокс: Повремено се удаљавајући од људи и својих најмилијих, ми им се уствари приближавамо и јачамо наше духовне везе са њима и са Богом. То ћеш и сам моћи осетити, јер си скоро напустио дом својих родитеља и дошао овде на Свету гору да се посветиш служењу Богу. Ако се одвојимо од Бога, онда можемо живети са безброј других, а опет, осећати страховиту пустош и усамљеност. Оно што је младим монасима у почетку теже је то да требају да науче како да послушкују сами себе. Тешкоћа је у томе што се то ретко вежба пре доласка у манастир. Осим тога, то захтева и једну

другу способност – способност да се буде сам са собом. Људи имају некакав страх од самоће и страх да остану сами са собом. Зато се често и придружују чак и онима који не чине добра дјела, само да не би остали сами. Тада чине и најбесмисленије ствари само да би били у друштву, и да не би били одбачени и усамљени.

-То смо скоро сви могли доживети још као деца. Зар нисмо пристајали да радимо све што и други, иако смо често знали да то што чинимо није добро и да интимно не желимо учествовати у томе. И управо тај страх зачет у детињству, прати нас и кад одрастемо, па стално трчимо да будемо с неким у друштву, па макар то било и друштво које нам ни по чему не одговара. Тако смо створили навику да непрекидно јуримо за другима и да њима поклањамо цело своје време. За себе нисмо остављали ништа, јер за то нисмо ни имали навику. Али, кад се једном и нађемо сами, и кад отпоченомо самоанализу, изненадимо се да не видимо себе онаквим каквим смо мислили да јесмо, већ и нешто друго, нама непознато и страно. А ми се непознатог и страног плашимо, и зато бежимо од започетког самоиспитивања. На тај начин пропуштамо прилику да ослушнемо свој унутрашњи глас, глас своје савести. На срећу, нисам срео у свом животу пуно монаха који немају ту способност. Ако их је и било, лако су тим овладали. Самоанализом и тиховањем може да се ослушкује глас своје савести, свој унутрашњи глас и зов срца свога. Значи, то се може и вежбањем учити, и зато свако може стећи ту способност самоанализе и ослушкивања себе а не само монаси.

Кад останемо сами, можемо боље да осетимо и стварамо унутрашњу лепоту, можемо да се миримо са свима онима који нису са нама и да живимо са себи равнима. И Исус је живео међу људима и враћао се међу људе, јер их је волео. Али Он се често и повлачио у самоћу и удаљавао од својих ученика. Исус нас је тим својим поступцима учио следеће: да би смо могли вољети једни друге и своје најближе, онда је потребно и да их повремено напуштамо. Удаљавајући се од њих повремено, ми им се опет приближавамо. У то ћеш се уверити и ти сам као и твоји родитељи касније. И за Исуса је четердесет дана самоће била последња припрема за оно што ће доћи. Четердесет дана морао је Мојсије да остане на Гори код Бога, да би слушао Његове заповеди. Четердесет дана морао је Илија ходати пустињом да би избегао освету зле царице. За све то је потребно божије просветлење и замисао, али Бог то додељује само онима који се припреме својим делима.

-Да ли то значи да замисао Божија постоји у свему? -упита Сава

-Да у свему. Ми се дивимо кировима које су од бронзе или од камена извајали и створили велики антички вајари Лисип и Фидија. И данас се каже да ништа на свету још лепше није виђено, а што је стоврила људска рука уз помоћ Божијег просвјетлења, него што су то четири бронзане фигуре коња које сада красе цариградски хопотром. На истом хипотрому се налазе и величанствени камени кирови маратонаца и ратника. Али, ти кирови су већ постојали тамо у тој бронзи и у том камену, јер је то била Божија замисао и Божије дело, а Лисип и Фидија су само послани од Бога да скину непотребан оклоп или слој и вишак камена или метала са тих кирова, како би их онда могли видети сви, а не само генијални Лисип и Фидија. Кирови су били Божија замисао, а Лисип и Фидија су добили Божије просвјетлења да их тако виде и од Бога послани да их ослободе и покажу на светлу дана како би и ми остали могли то видети и дивити им се. Јер Бог је створи све, и земљу, и камен, и кип у камену, и Лисипа и Фидија и нас. Дар који Лисип и Фидија имају није њихов, већ им га је Бог дао. Свети Дух им је дао просвјетлење да уоче кип у камену или бронзи. Али, ако се жели и тежи ка савршенству кира потребан је и већи број удараца длета и сваки од њих је болан, али нас то чини бољим и узвишенјим на путу према Богу.

-Као што је Бог дао замисао кира у камену или железу, тако у свима нама он је дао и љубав само ју је потребно увидети и ослободити. Али некада су наша сујета, страх и себичност тврђи и од хладног каменог и још хладнијег железног оклопа. Колико ли само треба болних удараца длетом да би се ослободили тог најтврђег оклопа- наше зависти, гордост и мржње. Тај оклоп зависти, страха и мржње је тврђи и од најтврђег хладног гвозденог оклопа. Какав ли тек бол у души ствара дилјето којим се желимо ослободити оклопа зависти, мржње и страха. Бог је створио у нама све што је потребно да водимо пун и сретан живот. Али, наши страхови и себичност не дозвољавају да се то и оствари. Наши страхови и наша себичност не дозвољавају да се отворимо према другима, и да нас други прихвате онакве какви јесмо. Наша себичност нас усмерава да задржимо све за себе. Ако воћка не даје плодове, онда то дрво кад остари и падне, нема могућност за наставак живота. Али, ако даје плодове онда тај плод у земљи постаје семе за ново дрво и ново рађање.

-Себичност нас одваја од божанске љубави, рече старац Исаија и настави- Ја сам много година раније дошао овамо да се ослободим тога осећања страха и себичности. Свечи и пророци постали су то, што јесу, јер су спознали своје снаге и Христа у себи. Ти свети људи немају у себи ништа више простора за љубав, него што га ми обични људи имамо. Само, за разлику од нас, они немају ништа друго у свом срцу осим бескрајне љубави која их доводи до просвјетлења. Већина нас не досеже те висине љубави и просветлења, јер се не можемо једнако брзо ослободити наше себичности и наших страхова да би истинска љубав заузела цели простор у нама. Тек кад то успемо, свака наша мисао и свака акција биће покренути из чисте љубави и просветлења.

-Иако је Исус живео у доба страха, терора, ратова и болести, Он је опажао, примао и испољавао само љубав. Прво и чисто осећање љубави сам имао кад су ми као малом детету читали бајке. Љубав и није ништа друго до Божанска искра у нама која се никад не гаси. Приче и бајке, које смо слушали у детињству и које се преносе са колена на колено, имају ту моћ да дочарају унутрашњу снагу душевног уздизања и просветлења. У бајци о успаваној лепотици зла маћеха може да успава лепотицу и Христову љубав у нама, али она нема ту снагу да уништи лепоту и Христа у нашој души. Она може да зачара и успава лепотицу, и то заиста и чини. Али, и у тој бајци принц на крају стиже и својим додиром, својим пољупцем, буди успавану девицу. Његов пољубац, његов додир, нас подсећа на то ко смо и зашто постојимо.

- Још увек се добро сећам година свог детињста у Солуну где су ми живели родитељи до моје шесте године. Ништа ми није доносило толику срећу као кад би ми моја бака, Српкиња из Ниша, навече причала управо ову бајку. Касније, одрастајући почео сам да схватам да људски односи имају смисла само ако доносе љубав.

-Управо бајке, као ова коју сам испричао, отварају могућност да дознамо више о законима у нама, законима моралности, љубави и просветлења. И ти си принц као онај из бајке. Бог је чуо твој вапаје и услишио твоју молбу и послао те да будеш овде са нама, да не будеш принц владар, већ принце добротинства, да будеш принц у срцима милиона напаћених и пострадалих за веру Христову. То је велики заокрет у твојем животу, и за то је ту требала велика и духовна снага. Да то ниси имао не би ни могао то урадити. Својом снагом да оставиш овоземаљска блага и дођеш овамо и живиш монашким животом ти си постао принц духовности, принц љубави и пример жртвовања. Твоја

душа је најлепши поклон нашој Светој Гори. У Божијем врту има места за све врсте цвећа, све људе и њихове дарове. Сваком су отворени путеви љубави Божије.

-Оче Исаија, слушајући тебе, ја сам видео цео свој до сада проживљени живот. Још као мали био сам јако тужан и узнемирен кад би мој отац тражио од мене да се дружим са вршњацима, кад су се одржавале неке свечаности на двору и приређивале забаве за властелу и заповеднике војске. Сећам се добро тих дворских забава кад је мој отац тражио да и ја учествујем са својим вршњацима у надметању: рвању, мачевању, гађању копљем, трчању, јахању и тркама на коњима. Мој отац и моја браћа нису знали колики ми бол у души наносе тим, јер су желели да ме припреме да будем добар ратник што се од мене и очекивало, као што се то очекивало и од моје старије браће која су већ имала значајне победе на таквим витешким турнирима и забавама. Ја сам био довољно снажан. Осећао сам да сам и својом физичком снагом и спретношћу у много чему надмшивао своје вршњаке у свим тим вештинама. У мачевању, као и у трци на коњима, неколико пута сам био и победник. Али ја нисам уживао у томе и нисам осећао радост. Највећу радост сам осећао кад сам могао да се осамим у својој соби са својим књигама које су ми доносили монаси са истока и кад сам могао несметано да се молим иконици Св. Богородице коју ми је поклонила мајка. Кад сам поодрастао, имао већ четрнаест година, отац ме је почео водити и на војне вежбе и таборована која су често трајала и по неколико дана. Обично бисмо напустили утврђени град негде у касну јесен, кад је сва летина била прикупљена и стављена у амбаре и оставе.

-Тада бисмо одлазили дан или два јахања од двора, пронашли неко лепо место поред реке и ту се утаборили. У још живом сећању су ми слике постављања биваака, паљења ватре, весела и сетна песма, чудесна лепота ратничких игара, обилних вечера и дневних вежбања свих вештина којима ратник треба да овлада. Било је војника који су тако добро и лепо знали свирати на дрвеној фрулици. Навече, поред логорске ватре, осим шала и песме играло се често и коло. Ништа нема лепше од звука свирале уз ноћне логорске ватре. Дивио сам се и војницима који су изводили тако складне покрете играјући наша српска кола и плесове. Било је и много оних који су предивно певали наше песме, и тада сам толико био усхићен да сам почео да размишљам и о томе како Бог није дао човеку крила као анђелима, али му је дао песму. Песма може да лети, да се извија изнад планина и река, уздиже високо изнад облака. Тада сам помишљао и о томе како у песмама народна душа обитава. И тада сам размишљао о томе како све

оно што се обичном речју или причом не може исказати, стаје у песму и свирку.

-Попут оног благог топлог јесењег ветра, још и сада чујем ту песму како лети у висине над земљом и лебди над водама. За песму не постоје границе, зидови, нити бедеми. Она се не може затворити у тврђаве, нити је могуће за њих тврђаве изградити. И отац мој, велики жупан Србије, ми је често говорио да је Србија тамо докле год допире њена песма. И све сам то волио, и сада волим још више и песму и свирку, и књиге и молитву. Није ме привлачио позив ратника, а још мање да будем војни заповедник или господар области која ми је већ била додељена.

-Али, ма колико је мој мили отац тада сматрао да ми чини добро, настојећи да ме што боље припреми за живот ратника, заповедника и владара, ја нисам то никад пожелео. У свему сам томе учествовао само да не разочарам и не растужим оца свога, јер сам га пуно волео, као и мајку. Тако сам се увежбао да ставим такву маску да нико не би приметио немир у мојој души. Било ми је тако некако и лакше. Знао сам одувек, од када знам за себе, да сам створен не да будем ратник већ духовник, монах који служи друге а не да се борим са другима. Ипак, и тад сам био свестан да се борба мора прихватити кад је угрожен твој живот или живот и опстанак твога народа. Сећам се, био сам сасвим мали и нисам има више од десет година кад сам се искрао из дворишта а да нико није приметио и отишао у дворску капелицу. Моји вршњаци и другови који су тада били заједно са мном у дворишту нису могли разумети зашто сам напустио њих и игру а отишао да се молим. *Ми смо мали и то од нас нико не тражи, а нисмо ништа ни згрешили* говорили су ми. Ништа им нисам казао, јер своја осећања нисам могао речима исказати. Чудило ме је само то да моји вршњаци нису могли осетити радост предавања молитви као и ја.

-Мислећи да ће ми помоћи да ме очврсне и навикене на све страхоте и невоље које доноси одбрана земље од непријатеља, отац је желео да ја, као син великог жупана, будем пример осталим ратницима како се брани и воли своја земља. Да би ме постепено навикао на ратне страхоте прво ме је као четрнаестогодишњака ставио на чело групе вршњака која је требала да се брине о дочеку и њези рањеника и чишћењу оружја после ратних похода. Након такве једне битке доведена су пуна кола окрвављеног наоружања. Били су ту лукови и поломљене стреле, окрвављена и поломљена копља и мачеви, штитови и метални оклопи, али и делови растргане ратничке одеће. Кола су била доведена до једног потока где се то наоружање могло очистити и

опрати од крви. Међу окрвављеним копљима и мачевима налазила се и одсечена рука неког ратника. На њој се још налазио окрвављени рукав кошуље, а прсти шаке су још чврсто држали поломљено копље. За тренутак сам то посматрао и почело ми се је мутити у глави. Не сећам се више шта се догађало касније.

- Знам да сам се само пробудио у својој соби, а мајка је била поред мене и брисала ми зној са чела. Знао сам и тада да је отац само желео да се навикнем на ратне страхоте, али мислим да је мајка тада схватила да ја то никад нећу моћи и да ми је Бог наменио другу улогу на овом свету што ме је и довела овамо.

- Слушајући тебе, оче Исаија, како говориш о греху и покајању, ја сада први пут схватам да заиста *не постоји неопростив већ само неокајан грех*. Исто тако, чини ми се да сам, сада први пут, схватио шта значи бити *поново рођен*. Сваки пут кад се истински покајемо догађа се и поновно рођење јер започињемо испочетка живот, јер се одричемо својих претходних грехова, страхова, зависти и мржње. Кад то успемо сваки пут смо наново рођени и започињемо свој пут према рају. И чуда се могу догодити само онда ако истински верујемо, каза Сава и настави: -То значи да се вера не рађа и не настаје из чуда, већ се чуда рађају и настају у вери и из вере. Ако мислимо о себи да смо беспомоћни, онда ћемо се и понашати тако. Али, ако мислимо о себи да смо довољно и снажни и способни да можемо помоћи и себи и другима, тада ћемо се тако и понашати, а имаћемо довољно и снаге и љубави да урадимо то. Нисмо случајно на овом свету, јер свако од нас има своју улогу, да спасимо свет и Земљу снагом своје љубави.

Ја то схватам овако, настави Сава : Као што је тама одсуство светлости, тако су страх и себичност одсуство љубави. Као што не можемо растерати таму и мрак некаквом батином, већ морамо упалити луч, тако и себичност и страхове можемо уклонити само љубављу. Наш бол није узрокован толико ускраћеном љубави других нама, већ нашим ускраћењем љубави другима. Због тога изгледа да смо повређени јер је неко затворио своје срце за нас, а истина лежи на сасвим другој страни, тј. да смо ми затворили своје срце за друге. Себичност нас увек усмерава да тражимо неког, не да га волимо већ да га нападнемо. Наша пасивност и себичност нас наводе на питање:

-*Шта можемо добити од других* -а истинска љубав нас усмерава према питању: -*Шта можемо дати другима?*

-Себичност налаже да други испуњава све што ми желимо. Али, та наша себичност колико год да је производ страха, исто толико је производ и наше велике рањивости. Ми се плашимо да ће се људи,

уколико им откријемо своје право лице и срце жељно љубави, још више удаљити од нас и препустити нас нашој смоћи. Христова наука нас учи да се само срцем добро види, да само срцем можемо осетити оно што је најважније, а што је нашим телесним чулима недоступно. И у библијској причи о оцу и сину се показје да се љубав не може купити и да је пут до ње тежак и пун одрицања и жртвовања. Наш Спаистељ нас учи да оно што нас највише чини људима није способност разума, већ способност да волимо, способности нашег срца. Зато је наш Спаситељ Исус Хрисотос и упозорава људе да они воле само себе и да су због тога несрећни, грешни и болесни. Он је стално говорио и упозоравао:

-Што боље познајемо себе тим ћемо мање имати воље да судимо и осуђујемо друге.

- Како онда можемо разумети осећање изневерености, остављености и издаје?- упита старац Исаија, као да сам себе испитује, а у ствари проверавајући духовну снагу младог монаха.

-То је тешко схватити и онда кад смо у присуству оних који су погођени, с разлогом или не, тим осећањима. Те речи: остављеност, изневереност, издаја и слично, можемо најбоље схватити и разумети кад се то догоди и нама самима- каза Сава и настави.- Највећи бол се осећа онда кад нам наш најближи држи оштрицу ножа уперену према нама. Мора да се и мој отац велики жупан Србије осећао тако, кад су старија браћа ударила на њега, заробила га и везаног бацила у тамницу. Према Светом писму Исусово распеће и јесте најдраматичнији и најпоучнији чин, зато што смо потересени издајством и остављеношћу Исуса, и то од најближих пријатеља.

-Али сам Исус то није тако видео, каза Исаија, јер је знао да он не може бити издан и изневерен. Замислимо само да је Исус у стршним боловим приликом распећа на крсту довикнуо својим мучитељима: "Мрзим вас" То би онда била сасвим друга прича. Не би било спасења. Не би било ускрснућа. Спаситељ не може мрзити никог, па ни своје мучитеље и целате, јер је у целости испуњен љубављу за све нас. Оно што је допринело Његовом тријумфу је Његово потпуно мирно прихватање патње која му је додељена, без отпора и без покушаја да се брани. Он има љубави и за оне који га разапињу на крст и наносе Му највећу бол и патњу. Он је свестан да тело може да буде свладано и уништено али *истина* никад.

Само су три дана између распећа и ускрснућа, између одговора отвореног срца и искуства поновног рођења. Поруке и поуке су овде јасне: Само Христова љубав у нама може издржати и највеће неправде

и највеће издаје. Само онда показујемо највећу снагу и личну храброст ако останемо неуздрани и онда кад смо издани и потпуно остављени од свих. Само љубав у нама може да нас сачува и заштити од очаја и пустоши у нама. Христов живот и његова бескрајна љубав нас уче да је наша себичност највећа препрека да остваримо потпуну срећу и просветљење. Ти си тако млад, а толико си већ проживио и толико знаш о човеку и вери у Бога, каза старац тражећи од Саве да настави своје казивање.

-Али, оче Исаија, ја волим да слушам кад ти причаш о вери у Бога, Исусовим делима и Његовим патњама и васкрснућу. Кад тебе слушам ја осећам Христа у себи и себе у Христу.

-Ништа ми милије нема него говорити о вери у Бога и о вери у Христову науку- каза староста.- Ако се изгуби вера у Бога не може се више веровати ни у човека. Хришћанска вера захтева не само веру у Бога, него и веру у човека јер је ово религија Богочовечности. Али човек не одолева лако искушењу својих духовних снага и своје слободе. Бог је из љубави и поштовања према човеку, ставио његове снаге на пробу и подвргао их искушењу. Човек тешко подноси и своје и туђе патње. А без патње је немогућа слобода и разликовање добра и зла. У човеку се јавља дилема: слобода или срећа, слобода са патњом или срећа без слободе. Огромна већина иде овим другим путем, јер онај први и не могу многи да следе и он је само за одабране.

-Многи пророци су доказивали и прорекли вековима пре Христа, долазак Његов. Али народ је очекивао долазак Месије као краља и наследника Давидова. Исусов сиротињски долазак их је потпуно збунио. Зато се тај исти народ који га је толико желео и очекивао и постао Његов најљући непријатељ. Али баш зато што су Га одбацили и распели, тим су доказали да је то Он, Син Божији, наш Спаситељ. Ничег нема узвишенјег од Бога. Док год постојимо под Његовим смо погледом. Људском разуму то је непојмљиво. Али Божија милост се и не испољава у нашем разуму, већ у нашем срцу. Божија милост превазилази наш разум. То није свјетлост ума, већ свејетлост срца. Довољно је да спустимо поглед на оно што се дешава у нама и око нас, па да осетимо присуство Бога. Тако ћемо пронаћи Његове трагове бројније и дубље него у свим светским књигама. Бог је свукуд око нас, и у рекама, и у планинама, и у језерима и морима, и у пољима и у жвици, и у свакој травки и у сваком цвету. Он је и у нашим сновима и у нашим љубавима.

-Оче Исаија, молимите да ми нешто више говориш о догађајима који су записани у Старом завету који ја мање познајем, замоли Сава старосту.

-Много година после Адама и Еве - започе Исаија и настави-који су због греха изгнани из раја, и њихових синова Каина и Авеља, поколења и поколења ће још проћи док се не почне спомињати Аврам, праотац Израилљев. Он је био један од пастира номада који иду од пашњака до пашњака. Он и жена му Сара са синовцем Лотом су били вредни пастири и стада су им се умножавала. Живели су добро, али Сара и Аврам нису имали деце. И кад су били већ остарели, Аврам са Саром, Лотом и слугама својим и стадима својим, оду у Хананску земљу*. Кад се настанио у Ханану, Авраму се јавља Бог говорећи му да ће имати порода. Аврам приноси жртву Богу. Али, проћи ће још много година а дете се не роди. Тада Сара одлучи, пошто она не може имати деце да Аврам узме још једну жену Египћанку Агору која је била њихова служавка. Аврам је са њом добио мушко дете коме су дали име Исмаил. Али Бог ће приредити још веће чудо. Он није заборавио на своје обећање Авраму и јавио се њему и Сари поново. Мудраци су дошли у посету Аврамовом дому и донели глас Божији да ће и Аврам и Сара имати дете. Пошто су били много стари у то је било тешко поверовати, посебно Сари.

-Пошто сам остарела, сад ли ће ми доћи радост-говорила је Сара самој себи.

*Хананска земља, земља израиљског народа, налази се у срцу Средњег Истока. На западу је Египат на Нилу, са својим фараонима и пирамидама. На истоку су Асирија и Вавилонија на Тигру и Еуфрату, са својим плодним долинама. У хананској земљи је и чудесна долина Јордана, ријеке која својом читавом дужином тече испод нивоа мора. Ту земљу, у којој Хананци живе од трећег миленијума, постепено је населио народ Библије. током дванаест вијекова хананска земља носиће назив *Обећана земља* или *Израиљска зема*. Послије вавилонског ропства и римског доба ту су провинције: Галилеја, Самарија, Јудеја и Палестина. Ханан није једина мала земља у тој области. Њени сусједи су: Феникија, Сирија, Амон, Едом и Филистеја. Поред великих ријека Нила, Тигра, Еуфрата и Јордана ту су и три мора Средоземно, Галилејско и Мртво море.

-Али, то се заиста и догодило, јер је убрзо затруднила и родила сина коме су дали име Исак, што значи *Осмех Божији*. Тако је Аврам сада имао два сина. Ускоро је настала нетрпељивост међу женама и Аврам је по заповести Божијој отпустио Агору, дао доста блага њој и Исмаилу, јер је и он био његово дете. Исмаил је касније одрастао и оженио се Египћанком. Он је праотац Арапа, а Исак Јевреја. Зна се да

је пророк Мухамед, оснивач мухамеданске вере, поштовао Аврама. Бог је, дакле, одржао своје обећање, па су Аврам и Сара добили сина Исака и потомство је било осигурано. Међутим, поново је све било доведено у питање. Бог је хтео да искуша Аврама. Заповеди му да убије свог милог сина Исака као жртву Богу. Аврам је устао врло рано и натоварио магарца дрвима од којих ће направити огањ за жртвеник. Кад стигоше до места за жртвеник на оближњем брду, потпалише огањ.

-Дјете упита оца: *Ето огња и дрва, а где је јагње за жртву?*

Држећи нож у руци Аврам каза детету своме: *Бог ће се, синко, постарати за јагње себи на жртвенику.*

-Након тога привеза дете за дрва на жртвенику и подиже руку у којој је држао нож. Тада га позва Анђео Божији: *Авраме! Авраме ! Не дижи руку своју на дете. Јер сада познах да се бојиш Бога.*

Исаија настави своје казивање скрећући пажњу младог монаха на најпотресније моменте те старозаветне приче.

-Када је Аврам узео нож у руке да би жртвовао свог сина Исака дете је проговорило: *Прво ме добро ослијепи да ништа не гледам и да се моја душа не би мучила, да твоја жртва не би имала ману.*

Аврам је погледао у Исакове очи, али су Исакове очи гледале анђеле на небу.

Анђели с неба су говорили: *Дођите и погледајте ова два јединствена човека на земљи. Један жртвује, а други је жртва; онај који жртвује не оклева; онај који ће бити жртвован намешта врат.*

-Тада је Аврам подигао поглед и видео овна заплетеног у жбуну и жртвовао га уместо сина. Још је казао Авраму анђео Божији да ће бити благословен и да ће се семе његово умножити да га буде као звиезда на небу. У овој потресној причи, настави Исаија, истиче се Аврамова безусловна вера у Бога. Када је одрастао, Исак се оженио Ревеком и добили су близанце Исава и Јакова. Исав је први рођен и зато је требало да буде очев наследник. Али Јаков је био мудрији и лукавији. Обмануо је свога старог и слепог оца. Кад је отац позвао прворођеног сина Исава да му да благослов дошао је Јаков, по наговору мајке чији је миљеник био. Отац је поверовао, јер је био слеп, да пред њим стоји Исав. Тако је Јаков добио благослов који је отац чувао за Исава. Исав у срџби хоће да убије брата. Због те преваре Јаков је приморан да бежи у далеку земљу где живи брат његове мајке. У кући свог ујака Лавана он постаје пастир. Убрзо је заволео ујакову млађу кћерку Рахиљу.

-*Служићу ти седам година, за Рахилу млађу кћерку твоју*, казао је Јаков ујаку Лавану. Ујак му није одмах удовољио жељи, већ му је за жену дао своју старију кћерку Лију. Обећао му је дати и Рахилу, ако му буде служио још седам година, што је Јаков и учинио, јер ју је много волео.

-Са ове две жене и две њихове робиње, настави Исаија своје казивање - Јаков је тада имао једанаестеро деце и то све синове. Најмлађем је било име Јосиф, а најстаријем Рувим. Не само да је Јосиф тада био најмлађи једанаести син Јаковљев, већ су и његови родитељи, Јаков и Рахила, били млађа деца у породици. У поодмаклој старости Јаков је пожелео да посети и види своју земљу и свог брата Исаву, али се плашио да је Исав још љут и да му није опростио превару и грех који је починио према њему и оцу.

-Једног дана он чу охрабрујући глас Божији: - *Врати се у земљу отаца својих и у род свој, и ја ћу бити с тобом.*

Његов ујак то није одобрио и Јаков бежи са женама и децом. Он се плаши сусрета са Исавом, старијим братом својим, мислећи да је он још увијек повређен и љут. Плашио се да би га Исав у срџби могао и убити.*

*На том свом путу повратка Јаков је стално размишљао о свом жвоту и својој судбини. Суштина је у томе да човек хоће да ступи у контакт са својом судбином и оним ко њом управља, тј. да „натјера“ Бога да говори с њим. На повратку у своју земљу, после дугог боравка код Лавана и пред сусрет са својим братом Исавом, Јаков се цијеле једне ноћи борио са неким тајанственим бићем-анђелом Божијим. (Постање 32). Незнанац га је на крају благословио (пожелио му да живи) говорећи му: „*Јер си се јуначки борио са Богом и с људима и одолио си*“ Ова Јаковљева борба са анђелом је симбол свих човјекских борби са Богом и са самим собом. То је вјечита борба да човек упозна себе и своју судбину и оног ко тим управља. Јаков се дубоко покајао за свој почињени грех што је преваром од свог слијепог оца Исака добио првенство над старијим братом Исавом. Без тог његовог искреног кајања за тај свој грех и ту своју превару Бог не би услишио његову молбу и сачувао његов живот. Јаковљев случај је, такође, доказ, да Бог неће одбацити оне који су били искушани и наведени на грех ако се искрено покају и згаде се свим својим срцем над грехом који су починили. Док сотона покушава да уништи ове људе, Бог шаље своје анђеле да их тјеше и заштити у вријеме опасности.

Када се приближио дому оца свога где је живео Исав, Јаков одлучи да пре него се сретне с њим, пошаље многобројне поклоне: козе, овце, камиле, краве и телад. Чим је угледао брата, Јаков му се поклатио до земље, а Исав га грли и љуби. Опростио је брату који се покајао. Од дванаест Јаковљевих синова Јосиф је био једанаести по реду рођења. Рахила је умрла на порођају дванаестог Венијамина, који је рођен десет година после Јосифа. Зато је Јосиф постао очев миљеник. Старија браћа из зависти и љубоморе кују заверу да га убију.

По наговору најстаријег Рувима одустају од тога. Видјевши како најмлађи брат моли да му се поштеди живот Рувим је саветовао браћи да не чине толики грех, већ да Јосифа продају путујућим трговцима робљем који га одводе у Египат. Кад су се вратила кући казала су оцу да је Јосифа растргала дивља звијер. Јаков је почео да тугује за мезимцем.

Кад су трговци стигли у Египат, продали су Јосифа заповеднику фараонове страже. Јосиф као веома снажан и бистар брзо стиче поверење заповедника и овај га поставља за надзорника свих својих имања. Једног дана, због неке лажне оптужбе, заповедник баца Јосифа у тамницу гдје проводи дане тумачећи снове осталим затвореницима. Фараон дознаје за ту Јосифову способност, па га позива да протумаче његове снове. Након тога, фараон ослобађа Јосифа из тамнице, и поставља га за државног намесника. Јосиф тражи од фараона да за време родних година сакупи велике резерве жита, јер је анализирајући фараонове снове дошао до закључка и предвиђања да ће након тих седам родних година настати седам сушних и неродних година. Као фараонов намесник, Јосиф наређује да се сакупе велике количине жита и сместе у огромне амбаре.

- И кад глад беше по свој земљи, отвори Јосиф житнице, и продаваше Мисирцима. И глад поста врло велика у земљи мисирској. И из свијех земаља доложашу у Мисир к Јосифу да купују. Јер поста велика глад у свакој земљи.

Исаија још једном нагласи ове ријечи младом монаху Сави и настави своје казивање.

- Глад која је завладала Египтом након седам плодних година погодила је и суседне земље, па и земљу Ханан у којој су остали да живи Јосифов отац Јаков и једанаесторица његових синова. Он шаље синове у Египат да купе жито. Код себе оставља само најмлађег Венјамина. Кад су његова браћа дошла у Египат, Јосиф их препознаје, али не и они њега. Јосиф је потресен страдањем и немаштином оца и браће, али и целог његова народа у Ханану. Ипак, да га они не би препознали, он им се грубо обраћа: *Ви сте уходе*, говори им. Они се бране.

- Нисмо господару. Него слуге твоје дођоше да купе хране. Нас је било дванаест браће, и ено, најмлађи је данас код оца нашега. Сви смо

синови једног човека. Поштени људи. Нигде нису слуге твоје биле уходе.

Јосиф им говори узбуђено: Нећете изаћи одавде докле не дође амо најмлађи брат ваш. Ако сте поштени људи, један брат између вас нека остане у тамници, а ви идите и однесите жито колико треба породицама вашим. Па онда доведите мени најмлађег брата својега да се посвједоче речи ваше и да не изгинете.

Јосиф дозвољава да се деветорица браће врати назад оцу односећи жито, а задржава само Симеуна, који остаје у тамници, док му остала браћа не доведу најмлађег Венијамина како је и тражио. Кад су стигли назад са житом и испричали Јакову, оцу свом, шта се догодило и да египатски намесник тражи да му се доведе најмлађи њихов брат како би се он уверио да су му они истину говорили. Јаков прво одбија да пусти Венијамина. Тада су се браћа присетила, али опет скривајући од оца, шта су учинили са Јосифом.:

- Одиста се огрешисмо о брата својега, јер видесмо муку душе његове кад нам се мољаше, па га се оглушисмо; зато дође на нас ова мука.

А најстарији Рувим каза: *Нисам ли вам говорио: немојте се грешити о дете, али ме не послухасте и зато се ето од нас тражи крв његова.*

Њиховом оцу Јакову било је тешко и зато им говори: *Потрасте ми децу; Јосифа нема, Симеуна нема, па хоћете и Венијамина да узмете; све се скупило на ме.*

Тада најстарији његов син Рувим говори оцу: *Два сина моја убиј, ако ти Венијамина не доведем натраг; дај га у моје руке и ја ћу ти га опет довести.*

Већ дубоко остарели Јаков био је упоран и није дозвољавао да му одведу Венијамина. Али кад потрошише донесено жито, глад је поново запретила не само њиховим породицама, већ и целој Хананској земљи. Јаков поново жели да пошаље синове у Мисир да купе жито, али му они кажу да је то узалудан посао, уколико не поведу и најмлађег Венијамина.

-Без Венијамина, не само да нећемо добити жито, већ ћемо и животе изгубити- говоре му они.

На крају Јаков пристаје, јер увиђа да ће ионако сви страдати од глади.

-Кад је тако учините ово: узмите што најлепше има у овој земљи и своје вреће, и понесите човеку оном дар: мало тамјана и мало меда, мирисава корења и смирне, урме и бадема. А новаца понесите

двојним, и узмите новце што бејаху озго у врећама вашим и однесите натраг, може бити да је погрешка. И узмите брата својега, на устаните и идите опет оном човеку. А Бог Свемогући да вам да и нађете милост у оног човека, да вам пусти брата вашег другога и Венјамина; ако ли останем без деце, нека останем без деце.

Кад су Јосифова браћа поново стигла у Египат били су краљевски дочекана. Јосиф их зове на гозбу. Угледавши Венијамина он заплаче и укаже се браћи говорећи им да је он Јосиф, брат њихов, кога су они давно продали трговцима робљем. Љубећи их све редом опростио им је грех њихов. Након тога, Јосиф позива и оца свога Јакова, да дође у Египат и да живи са њим.

А Јосиф насели оца својега и браћу своју и даде им добро у земљи мисирској на најбољем месту те земље, у земљи Рамеској, као што заповеди Фараон.

Исаија одлучи да ће младом монаху Сави даље причати о паду израиљевог народа у египатско ропство и патњама које су проживљавали вековима као фараонов робови. Такво стање је потрајало док се није родио и одрастао Мојсије. Мојсије је видео на какав тежак рад је осуђен његов народ под бичевима окрутних надзорника. Причаће му и о томе како је фараон наредио да се сва новорођена мушка деца Јевреја побију или баце у Нил, јер се плашио њихове снаге и побуне. Такве патње Јевреја у египатском ропству трајале су дуго. Кад се Мојсије родио, да би спасила живот свог детета, његова мајка га је крила три месеца. На крају је увидела да мора да пронађе неки други начин да га спаси. Казала је својој старијој кћери да однесе дете у котарици и остави га у реци у близини фараоновог двора, гдје су долазиле египатске принцезе, и мотри издалека шта ће се догодити. Фараонова кћерка, са својим дворкињама, долази на купање и проналази котарицу са дечаком који плаче.

Египатска принцеза се сажалила над дететом и одлучила да га усвоји. Тада је пришла дететова старија сестра, која га је и донела у котарици и оставила у реци, и предложила да се детету нађе дојиља, што је фараонова кћерка и прихватила. Мојсијева сестра доводи своју мајку, рођену мајку дечака, и принцеза јој даје дете да га доји. Египатска принцеза никад неће сазнати да је то била рођена дечакова мајка. Кад је прошло време дојења, дете је наставило да живи са египатском принцезом, кћерком фараона. Она га је толико заволела, да га је често и сањала и дала му име Мојсије, јер га је извадила из воде. Зар се све то могло догодити, баш тако, без Божије помоћи и провиђења? Кад је Мојсије одарастао, открио је беду свога народа. Био

је толико гневан да је убио надзорника који је тукао једног роба, припадника његовог народа. Фараон за то сазнаје и изриче смртну пресуду Мојсију. Он бежи далеко у пустињу где је постаје чувар стада неког богатог човека и оженио се његовом кћерком Сефором. Чувајући стада, стално је размишљао како да помогне свом намученом народу.

Божанско провиђење му помаже да донесе одлуку да се врати у Египат и изведе свој народ из ропства. Тако је Мојсије постао вођа свог народа. Кад се Мојсије вратио из пустиње, стари фараон, који је хтио да му одузме живот, већ је био умро, али су Јевреји и даље живели у ропству.

О изласку Јевреја из египатског ропства и његовом спасењу, доста се говори у Библији, каза Исаија и настави читајући монаху Сави цитате из Библије.

Након изласка из ропства, јеврејски народ се сада суочава са пустињом која се пружа све до земље њихових предака, до Ханана, одакле је дошао Јаков у Египат са својих дванаест синова, пре много векова. У пустињи ништа не расте, а извори воде су веома ретки и могу да помру од глади и жеђи. После велике радости због ослобођења и изласка из Египта сада је требало преживети, јер нема ни хране ни воде, а људи су обесхрабрани и сукобљавају се .

-Боље да смо помрли од руке Господње у земљи Мисирској, кад сећасмо код лонаца с месом и имадосмо и једосмо и имадосмо хљеба у изобиљу! Јер нас изведосте у ову пустињу да поморите сав овај народ глађу.

Лутање кроз пустињу трајало је четердесет година. Бог је чуо жалбе народа и помогао му да не помре од глади и жеђи, чинећи чудеса кроз Мојсија. Мојсије је умро док је трајао тај дуги пут до Ханана. Вођа Јевреја је тада постао Исус Навин. Слиједе бурни догађаји при доласку и уласку Јевреја у Ханан.

-Четердесет година након изласка из Египта и лутања по пустињи, израиљев народ је дошао у Ханан, земљу својих предака, *Обећану земљу*. Али она је већ освојена и ту су неки други народи који живе у долинама и равницама поред мора. Ти народи се баве занатима, сточарством и земљорадњом. На брдима имају утврђења са којих осматрају и чувају своју земљу. Зато се израиљев народ прво наставља у пустим планинским предјелима. Понекад живе мирно, а понекад се сукобљавају са племенима која су ту затекли. У сјеверним планинама Хананске земље Израиљев народ је чекало изненађење, јер су ту наишли на далеке рођаке чији преци за вријеме глади нсу отишли у Египат у Јосифово вријеме. И ови њихови далеки рођаци прихватају

Закон Савеза-Савез Јевреја са Богом, а поновни сусрет је прослављен великом светковином. Од тада је Израилев народ подељен у дванаест племена и живи у хананској земљи, од севера до југа. Свако племе носи име свог претка, по именима дванаест Јаковљевих синова, Аврамових унука.

-Након номадског живота, Израелци уче како да се баве земљорадњом и занатима. По савету свога новог вође Исуса Навина, Аврамови, Јаковљеви и Јосифови потомци крче шуме како би се добило више плодног тла за бављење земљорадњом. Велика опасност прети израиљевим племенима од Филистејаца, који живе уз обале Средоземног мора. Филистејци теже да освоје цели Ханан. Они су страшни и сурови ратници и освојену земљу пустоше огњем и мачем. Средишња израиљева племена су већ много пропатила. Покушавају наћи начин како да се одбране. Питају се зашто немају једног сталног владара за сва племена као и остали народи у окружењу. Стални владар и вођа је потребан, како би их окупљао и предводио у одбрани. Тако Израилев народ, први пут у својој историји, поставља јасан захтјев да жели да има цара као и други народи. Свих дванаест племена се окупља у Миспи и бирају за првог свог цара Саула, сина Кисова.

-После Саулове смрти изабран је Давид за цара целог Јудиног племена. Након изесног времена и друга племена, која носе имена дванаест Јаковљевих синова траже да им Давид буде цар. Тако је Давид завладао свим племенима и ујединио их у једно краљевство. За своју престоницу је изабрао Јерусалим, доста добро утврђен град у средишту земље. Град је прије тога припадао Хананцима и Давид га је осјвојио лукавством. Назвао га је *Градом Давидовим* и у њему за себе подигао величанствену палату. Филистејска племена која живе ту у сусједству су забринута због Давидове моћи. Више пута нападају Давидов Град и његово краљевство, али их Давид одбија и напосред истјерује из свог краљевства.. Пошто је Давидов Град средиште јеврејског краљевства у њега се доноси и *Ковчег Завета*. Давид подиже и Храм у коме ће бити смештен и чуван Ковчег Завета. Од тада између Бога и Давидове лозе постоји чврста повезаност. Тако је код Јевреја њихов цар Давид постао живи знак Божије верности.

Убрзо је затим Давид покорио и сусједне земље и тако увећао и учврстио своје краљевство. Он спроводи владавину закона и правде. Давида је наследио његов млађи син Соломун. Користећи се периодима мира са сусједима, Соломун још више учвршћује очево царство и чини га још славнијим. Он предузима велике радове и шири своје царство. Проширује Јерусалим и подиже још већу палату и још величанственији

Храм у коме се чува Ковчег Завета. Предузима и велике радове широм свога краљевства. Развија и трговину са сусједним земљама. Унапређује начин управљања државом и спроводи владавину закона.

Кад се касније, због неслоге, Давидово царство распало и издијелило на мање државице и области, Новуходоносор, моћни цар Вавилоније, прво осваја Асирију и потом Египат и његове савезнике. Затим су на ред дошли Јудеја и Јерусалим. Јевреји морају да плаћају велики порезе и одлучују се на побуну. Пророк Јеремија опомиње свој народ да се не треба супротстављати вавилонском моћнику, јер ће их он смрвити и бацити у ропство. То се и догодило. Било је то 597. године прије Христа. Новуходоносор опкољава Јерусалим и град се предао. Цар и многи његови савјетници су као робови одведени у далеки Вавилон. Живот постаје тежак за Јевреје и они се са својим малим околним суседима поново буне и кују заверу против Вавилона. Пророк Јеремија поново упозорава да је узалудно пружати отпор вавилонском диву.

-Он им говори: *Боље је понети свој јарам и сачувати главу.*

И уместо да озбиљније схвате свог пророка, они га оптужују да је непријатељски шпијун. Јевреји му суде и он је утамничен. Али, Јеремија је био у прву. Удар је био страшан. Вавилонци до темеља разарају Јерусалим и одводе велики део становништва у ропство. Јерусалим је опустошен. То је велика несрећа за јеврејски народ, каква се никад раније није догодила. Свети Град је опљачкан и запаљен, а зидови Храма сравњени са земљом. Много људи је убијено. Погубљени су и већина чланова царске породице. Хиљаде заробљеника одведено је у Вавилонију да се тамо придруже својој браћи која су тамо одведена десет година раније. Међу заробљенима је и Седекија, посљедњи цар Јудеје. Слеп је и војници су му ископали очи. Иако раде најтеже послове, и у селима и у градовима вавилонског колоса: граде насипе, путеве, мостове и утврђења, изгнаници имају и извјесну слободу. Могу себи да подигну куће, да имају своје баште, да се окупљају ради учења и молитеве, сјећају се Сиона и Јерусалима.

-Ипак, страшна питања потресају веру изганика. Ако је Обећана земља пала у ропство, да ли је Бог повукао свој благослов и уговор о Савезу? Ако је Храм нестао, да ли је Бог напустио свој народ? Ако се Давидова лоза затрла и угасила, је ли Бог одустао од свог обећања? Али и поред свега тога, њихов пророк Језекиљ, који је у изгнанству са својим народом, објављује своју визију да ће прогнани народ преживети и вратити се у своју земљу. То се, заиста, и догађа. Вавилон, који се до тада сматрао непобедивим, пада у руке персијског

цара Кира. Становништво у вавилонском ропству поздравља новог владара целог древног Истока, као ослободитеља. Он према њима боље поступа него Вавилонци, па им дозвољава и повратак у завичај. Јевреји се враћају у Јерусалим и обнављају Храм. Све то изазива одушевљење и неописиву радост целог народа и изганинака који су се вратили и оних који су ту остали, патили и трпели и горе муке. Ово ослобођење повратници славе као нови излазак као и онај први излазак из египатског ропства. Тај повратак из Вавилона у Обећану земљу траје дуже времена. На десетине хиљада Јевреја креће на пут повратка, нестрпљиви да поново виде земљу својих предака, свој Сион* и свој Јерусалим*. Они имају и песму повратка.

-Кад враћаше Господ робље Сионско, бијасмо као у сну. Тад уста наша бијаху пуна радости и језик наш певање.

*Сион је бријег (висораван-плато) на коме је изграђен град Јерусалим (што значи *град мира*). Око 1000. године прије Христа то је мали град и престоница Давидова царства. Соломун, Давидов млађи син и његов насљедник, проширује и украшава град. Подиже му и одбранбене зидине. Поред велелепне царске палате подиже и величанствен Храм. То је Храм Божији у коме се чува Ковчег Завјета. Сваког дана, као и у дане великих празника ту се народ моли. Пали се тамјан и плодови жетве, а на олтару се приносе жртве Богу. Много је људи запослено у служби и одржавању храма. У вријеме празника Пасхе, жетве и бербе, у Јерусалим са свих страна стижу ходочасници на поклоњење, пјевајући псалме. Дакле, Први Храм је саградио Соломун у 10. вијеку прије Христа, а разорио га је вавилонски владар Новоходоносор у шестом вијеку, тј. 587. године прије Христа. Други Храм је подигнут 515. године прије Христа. Изградња Трећег Храма отпочела је 20. године прије Христа, за вријеме краља Ирода Великог и радови су трајали осамдесет године. Овај Храм су разорили Римљани 70. године послје Христа.

Иако је већ био прочитао све значајније књиге у манастирској библиотеци, монах Сава је био свјестан да му ништа није чинило такву радост и толико помогло у његовом духовном узрастању као разговори са старијим монасима, а посебно са старцем Исаијом и његовим казивањима о догађајима из Старог и Новог завјета. Није прошло више од четири године како је Сава дошао на Свету гору а већ је овладао и грчким и руским и јерменским језиком. Пошто је и сам имао говорничког дара и жељу за поучавањем, и то баш онако како је то чинио старац Исаија, радо је подучавао тек придошле младе монахе, науци Христовој.

Радећи по цијели дан на манастирском имању, Сава је младим светогорским монасима, а посебно онима који су дошли из његове родне Србије, често говорио о историји нашег народа и српске православне цркве. Он је то тако интересантно износио и проповиједао да су млади монаси говорили да им је то најдража хришћанска проповијед, и да би га могли слушати данима. И сами су увиђали значај тих свијетлих примјера који ће им помоћи у свладавању свих изазова и искушења монашког живота. Док су чистили од корова манастирске винограде, молили су га да им поново говори о историји српске православне цркве и примању хришћанства код Срба. Постављали су безброј питања, јер их је све интересовало. Сава је и сам знао да ништа боље не може говорити о снази вјере, као примјери из живота подвижника и светаца. И сам апостол Павле је говорио да је вера без дела (примера) мртва.

-Нас посебно интересује живот тих првих православних монаха и првих наших подвижника и светаца. Они су ударили темеље наше православне вере и помогли учвршћивању и ширењу православља. Ти први светитељи и подвижници су и били најоданији следбеници Христовог учења, говорили су му они, молећи га да настави своје казивање.

- Ја сам и мислио да вам о томе говорим, јер то и јесте нешто у чему и сам доживљавам радост. Говорећи о њиховој жаркој љубави према Исусу, ја осећам да сам сваки дан ближи Богу. Осим тога, житија светитеља су и најлепше књижевне приче и о нашем народу и нашем православљу. Из прича о њима, о њиховом животу и раду ми можемо сагледати сву њихову величину и значај за учвршћивање и ширење хришћанске и јеванђељске науке код нас. Захваљујући њиховим светлим и племенитим примерима, хришћански калем се не само брзо примио, већ и брзо процветао и још брже почео да даје плодове. Све више је било хришћана код нас са тако жарком вером у Христа и жељом да се подвргну духовном и моралном уздизању. Следећи примере првих светитеља многи од њих су и сами постајали светитељи. Све су то били трудољубиви радници Христови који су у Божијој њиви начинили прве бразде вере и засејали духовно семе како би стоструки клас нашли, и Богу принели род врлина. Њихова слава и поштовање је толико да не зна за државне и националне границе, па их тако подједнако и често славе и Срби, и Бугари, и Грци, и Руси, и Иверци, и још многи. Али, како је било у почетку и какве су све тешкоће ту јављале, о томе прво морам нешто да кажем.

-Наш српски народ, као и остала словенска племена, веома тешко је и споро примао хришћанство. Трајало је то преко двеста година. Нису томе биле узрок само старе навике и пагански обичаји, већ и нова вера, хришћанско учење које је долазило од туђина кога смо ми Срби понајчешће сматрали својим непријатељем. Ми Срби смо се прибојавали да лепа хришћанска наука која иам се и допала и била интересантна, може бити само слатки мамац за наше потпуно потчињавање и поробљавање. Тај страх је још више био појачан и нова вера примана са подзорењем, јер су је ширили страни проповедници који су слабо знали наш српски језик, па је и нису могли приближити нашем човеку и његовој души. Зато је хришћанство до појаве словенске писмености имало код нас Срба слаб и површан успех. Византија је настојала да и нас Србе, као и остале јужнословенске народе који су запосели њене северне и западне области, преведе у хришћанство желећи да тако прошири на нас свој црквени, културни и политички утицај. Зато су за тај посао били припремани посебни мисионари, чији задатак није био лак.

-Нама Србима су најчешће долазили грчки свештеници, мисионари из Византије, нарочито када су ове области дошле под јурисдикцију цариградске патријаршије, негде половином осмог века. Тако се, ова прва фаза покрштавања нас Срба, завршила доста неуспешно, јер се наш народ, као и остали Словени, није лако одрицао својих старих навика и паганских обичаја. Наш народ је, такође, на почетку сматрао хришћанство штетном верском новином која служи Византији за његово потчињавање. Када је Византија, због тешких спољашњих прилика и унутрашњих раздора почетком деветог века ослабила, из српских подручја протерани су први хришћански мисионари. Ипак, трагови скоро двестагодишњег рада нису могли бити потпуно избрисани, и хришћанство је пустило неке корене.

-Протеривање тих првих хришћанских вероучитеља било је условљено више политичким него верским разлозима, јер се млада српска држава настојала ослободити претераног утицаја Византије и њеног мешања у унутрашње ствари земље. Како је примање хришћанства код нас и осталих Словена ишло споро и површно, Византија и неки српски кнежеви, који су јој се све више приближавали с циљем да им Византија помогне да се одрже или присвоје још више власти, увиђели су да хришћанско учење може да буде примљено у словенском народу, само ако буде проповедано на словенском језику, и ако у руководство цркве уђу домаћи људи. Зато византијска држава приступа осмишљеној и боље организованој мисионарској делатности

на чијем се челу налазе Света браћа Тирило и Методије са својим ученицима.

-Тек са њиховим доласком и појавом словенске писмености, хришћанство ће се међу нама Словенима брже ширити и хватати дубље корене. Све више се јављају писмени људи из народа који преписују свете књиге, проповедају и почињу да живе хришћански. Свете књиге са науком Христовом долазе у руке све већег броја писмених Срба, улазе у њихове домове и читају се са љубављу. Тако се постепено развија и жеља да се живи према јеванђељској науци и жеља да се она практикује и испуњава. Све чешће се појављују у нашем српском становништву одушевљени и ватрени хришћани који топлином своје истинске хришћанске душе и проповедима јеванђеља привлаче све већи број нових и искрених верника. Тако је појава словенске писмености омогућила ширење јеванђељске науке у свим јужнословенским областима и стварала нове вероучитеље, нове мисионарске центре и нове хришћане. Примањем хришћанства, започео је и прави духовни препород нашег народа. Најпобожнији и најватренији љубитељи Христовог учења међу нама Србима су почели размишљати и о монаштву као најистинскијем облику вере и љубави у Бога. Идеје о монаштву код нас, долазиле су са Истока.

-Дакле, и чешћа појава монаштва, настављао је Сава, била је условљена појавом прве словенске писмености, која је побожном свету пружила на разумљивом језику не само свештене и богослужне књиге, него и житија светих отаца која су читаоцима приказивала животе подвижника, и то лепим и топлим стилем што је још више распламсавало веру у нашег Творца. Оваква дела подстицала су вернике да и сами живе у духу хришћенских начела. Монаштво се ширило, и манастири су ницали у свим областима у којима су живели Словени. Тако се у летопису попа Дукљанина помиње крајински манастир Свете Пречисте у коме је сахрањен Св.Јован Владимир, и где се након тога замонашила његова удовица Косара-Теодора. У то време настају и најстарија и најлепша остварења наше књижевности: *Житија св.Тирила и Методија*, *Житија св. Клемента и Наума*, и *Житија св. Јована Владимира*. *Мирослављево јеванђеље*, је најлепши и најраскошнји споменик наше писмености. Њега је преписао за хумског кнеза Мирослава, мога стрица, неки Варсаламеон, а Григорије Дијак украсио предивним минијатурама и преписао две последње стране. Рано су записане и легенде о животу и подвизима првих испосника св. Јована Рилског, св. Прохора Пчињског, св. Гаврила Лесновског, св.. Јована Бигорског, св. Јоакима Осоговског и других. Из житија ових

испосника дознајемо како су они својим животом и радом допринели учвршћивању хришћанства у нашем народу. Наши стари испосници и пустињаци удаљавали су се од света, али је и свет ишао за њима. Њихова морална величина и народна љубав према њима условили су настанак многих манастира који су као куле православља имали огроман значај за учвршћивање хришћанства у нашем народу.

- У периоду раног хришћанства у нашем народу имамо предивне ликове владара светитеља као што је случај са зетским кнезом Св. Јованом Владимиром. Могао бих да вам данима причам о овом нашем владару светитељу који је био и остао пример свима, и младима и одраслима, како се страда због доследног испуњавања Христове науке у животу. Прича о његовом животу следи овако: Као младић је постао владар после свога оца. То је било баш у време када је на Дукљу ударио македонски цар Самуило. Како би избегао крвопролиће, краљ Владимир се повукао на једно брдо, одбијајући да се преда вишеструко надмоћнијем непријатељу. Али, увидевши да ће отпор много јачем противнику донети само глад и погибију његовим ратницима, одлучи да се сам жртвује и преда. Самуило је то само и чекао, и чим се краљ Владимир појавио у његовом логору, оковао га је као роба и послао да се утамничи у Преспи.

-У Преспи су се тада налазили Самуилови владарски двори и тамница за заробљенике са којима је окрутно поступано. Много времена је краљ Владимир, окован, провео у тамници. Прелепа царева кћерка Косара-Теодора, једног је дана замолила оца да јој дозволи да са дворкињама сиђе у тамницу и измије главе и опере ноге сужњима и заробљеницима. Цар јој то одобри и она приступи истог дана послу. Ишла је редом од једног заробљеника до другог, прала их, чистила и превијала ране које су настале од тешких окова. Кад је дошла до Владимира, видела је да је млад, леп, смирен и пун мудрости, а разговор с њим постаде јој највећа радост. Сажаливши се на његову младост и љепоту, и сазнавши да је владарског рода, заљуби се у њега, те замоли оца, ако је мисли удавати, да јој да за мужа краља Владимира кога држи у тамници. Да би показала оцу колико је одлучна у својој намери рече да се, уколико јој то не одобри, никад неће удати, већ ће се заторовити у зидине највише дворски куле и до краја живота неће излазити.

-Ако његово младо тело труне у тамници ни ја не могу овако да живим, казала је оцу.

-Из љубави према кћери и имајући у виду да је Владимир краљевског рода, цар учини кћери по вољи. Цар ослободи Владимира

и поврати му Зету да влада њоме. Он је то чинио са много мудрости и љубави према свом народу, а са Косаром је живео побожно и срећно. Али кад је умро цар Самуило и на престо дошао његов син Радомир, наступише драматични догађаји за Владимира и Косару. Радомиров брат од стрица Владислав, по наговору и уз помоћ византијског цара Василија II на превару убије Радомира и сам ступи на престо. Сада је после убиства Самулова сина Радомира дошао на ред и Самуилов зет који је био ожењен његовом кћерком Косаром. Била је то страшна освета Владислава, сина Аронова. Владислав се тако светио Самуилу који је у борби за власт погубио његова оца Арона. Тако је Владислав чинио још већи грех. И заиста, цар Владислав је убрзо позвао Владимира да дође код њега. Предосећајући шта се може догодити, Косара замоли Владислава да уместо свог мужа Владимира пође у Преспу она сама. Нови цар Владислав у својој притворности прими Косару са свим почастим и пажњом. Кад се Косара вратила кући, поново је молила свог супруга да и даље буде опрезан и не верује цару Владиславу који га је упорно звао да дође у Преспу. Македонац се досетио да поново пошаље своје гласнике на Владимиров двор у Зету са поруком да без бојазни дође, а као залог вере пошаље му златан крст. Владимир ни овог пута није поверовао лукавом цару, те му одговори:

-Знамо да Господ наш Исус Христос, који је за нас пострадао, није распет ни на златном ни на сребреном, него на дрвеном крсту. Ако је, дакле, твоја вера права, и ако су ти речи истините, пошаљи ми дрвени крст и то по духовницима, и онда ћу доћи, уздајући се вером и сангом Господа нашег Исуса Христа у животворни крст и у часно дрво.

Лукави Македонац заиста сада, пошаље два епископа и једног инока са дрвеним крстом као јемством Владимирове сигурносати. Дознавши да је Владимир поверовао и кренуо на пут, цар Владислав постави заседе да га убију пре него што стигне у Преспу. Али, заседе које су биле постављене на неколико места, у томе нису успеле и Владимир стиже у Преспу. Пре него се појави пред царем, одлучи да оде прво у цркву да се помоли Богу. Кад је цар дочуо да је пропао његов наум са заседама и да је Владимир стигао у Преспу, нареди да се црква опколи и Владимир одмах убије. Видевши опкољену цркву Владимир је схватио да је издан и прекори епископе што су га преварили. Али, и епископи су били сами преварени и не могаху му од стида у очи погледати. Тада праведни Владимир узе у руке онај крст што му га цар беше послао и рече:

-Молите се за мене Богу, господо моја, и овај часни крст нека ми заједно с вама буде сведок на данашњи Божији дан да гинем ни крив ни дужан..

-Тада целива крст и опрости се са епископима, и док су сви плакали, изађе из цркве, а војници му пред црквеним вратима одсекоше главу. Епископи узеше његово тело и сахранише га у тој цркви. Ускоро се на његовом гробу почела појављивати чудесна светлост и цар дозволи Косари да узме тело свога мужа и сахрани га у његовој родној земљи којом је владао праведно и кога је народ волео. Свети Јован Владимир је показао да хришћанство није смо нова наука, већ и нови живот. Он је био међу првим нашим владарима који је својим примером показао како треба чувати чистоту Христове науке и живети по њој.

Иако је хришћанство било познато Србима већ неколико вијекова, тек ће са доласком династије Немањића вјерски и црквени живот у народу нагло ојачати. Када је Стефан Немања постао велики жупан Србије он је увео примогенитуру, и тако одустао од насљеђивања престола по старим патријархалним обичајима. Он се, такође, чврсто определијелио за Источно православље које је већ било ухватило добре коријене у предјелима у којима су живјели Срби.

Започео је да гради цркве и манастире и својим животом свима служио као примјер православног хришћанина. На овакву његову оријентацију несумњиво је утицао и примјер Византије у којој је црква створила једну блиставу и до тада непревазиђену културу са споменицима, црквама и палатама којима се свијет дивео.

И прије Стефана Немање подизане су код Срба цркве и манастири, али ће тај рад доживјети највећи процват у вријеме Немањино и династије Немањића. То је најсјајнија епоха у подизању задужбина које су биле израз побожности и благодарности Богу за примљена добротинства.

-У подизању цркава и манастира Немања се руководио двојаким разлозима .На првом месту то је била истинска хришћанска побожност и жеља да се православље учврсти у народу. Али, поред тога, Немања је као владар желео да његове задужбине широм целе његове државе буду сведоци о њему, о његовој вери у Бога и његовој љубави према народу, не само за његова живота, већ и после смрти. Кроз своје задужбине Немања је био присутан на разним странама

*своје државе и верници улазећи у њих као да су се сретали лично са ктитором, са Немањом. Тако је требало у народу јачати љубав и оданост према династији, што је у оним условима значило јединство народа и државе**

Главна и најважнија Немањина задужбина је Студеница. Њу је Немања саградио пред крај своје владавине и завјетовао да ће се у њој замонашити, па је ту себи припремио и гробницу. Немањине најраније задужбине (прије 1168) су манастири *св.Богородице* и *св. Николе* у Топлици. Због градње ових манастира, његова сујетна и завидна старија браћа Тихомир, Страцимир и Мирослав, су га бацила у тамницу. Исповиједајући се свом сину, монаху Сави, видјело се како су страшна питања потресала његову вјеру тада. Остало је предање да се Немања у тамници свакодневно молио *Св.Ђорђу Побједоносцу* да му помогне у тим тешким тренуцима и завјетовао да ће му се молити и служити цијелог живота. Немања се неким чудом, заиста, спасио и увијек имао на уму да му је сам *св.Ђорђе* у томе помогао. Зато је одмах по изласку из тамнице започео градњу цркве посвећене *Св.Ђорђу*. Црква је имала на прочељу двије куле по којима је та црква-манастир, у народу и добила име *Ђурђеви ступови*. Манастир *Св.Богородице* у Топлици касније је постао женски манастир у коме се Немањина жена Ана замонашила после његова силаска са престола, и у њему, као монахиња Анастасија, провела задње године свога живота. Немањина посљедња задужбина, коју ће пред смрт подићи са својим синовима је манастир *Хиландар* на Светој Гори. Тада је он већ био монах Симеон и са својим сином монахом Савом надгледао изградњу храма до самог завршетка и усељења у њега.

**Према: Душан Кашић: Историја српске цркве; П. Стојаковић: Искуљење*

Сава је за нови манастир написао и типик или правила по којима се имало живјети у њему. У погледу самосталности Хиландара, Сава је у 12. поглављу типика написао и одредио:

-Заповедам свима вама од Господа Бога Сведржитеља да овај свети манастир буде слободан од свих ту владика и да није ни под чијим правдама, ни царским, ни црквеним ни другим ничијим, но да је под једином слављеном Богородицом Наставницом и молитвом преблаженога и светог оца (тј.Симеона) и онога који игуманује у њему.

Изградња манастира Хиландар је један од најважнијих догађаја у историји српског православља и српске културе. Иако у почетку основан да буде прибјежиште српских светогорских монаха, он ће с

временом постати центар и расадник српске просвјете, прва српска висока школа и највећа радионица српске средњовјековне књижености.

Још у току изградње манастира Хиландар, Сава није престајао да мисли на оне монахе који желе да у самоћи и тиховању, молитвама и медитацији јачају своје духовне снаге. Зато је купио врло лијепо мјесто у Кареји, у самом средишту Свете Горе, и ту подигао испосницу са црквицом. За ту испосницу је написао и типик познат као *Карејски типик* и то на каменој плочи која је причвршћена на зид како би била увијек пред очима онима који ту живе. Сава је радо и често проводио вријеме у тој испосници у смирењу, посту и молитви, као и у духовном одмору и истинском јачању духовних снага. Њему је таква испосница заиста била потребна, како би поново проналазио смирење и повратио изгубљену енергију и равнотежу духа након напорног рада. Зато је Сава и одредио да у тој испосници могу да живе највише два или три монаха, како би имали довољно мира за тиховање, молитву и медитацију. Он је знао колико је за сваког монаха важно да развије способност предавања молитви и способност да се послуша свој унутрашњи глас, глас срца и своје савјести. Али, да би се та способност развила, потребно развити и навику и умијеће да се буде насамом са собом. То је спиритуални сусрет са собом. То је и најбољи начин да се нађе пут до себе, пут до унутрашњости свога бића

-Тај спиритуални или духовни сусрет са собом могућ је само кад се осамимо и предамо тихом размишљању које ми монаси зовемо *тиховање*, настави Сава своје казивање. -То је сусрет и са својим срцем и са својом савешћу. Тако никад нисмо сами нити усамљени, јер смо увек у духовној вези са Богом и са осталом браћом у манастирима и циелим светом. Физичка усамљеност и тиховање ту су само услов да остваримо нашу духовну везу са Богом и светом око нас. А кад се то постигне, онда живимо у заједници са свим бићима на земљи и свему се радујемо. Старац Исаија, од кога сам највише научио кад сам напустио дом својих родитеља и дошао овде на Свету Гору да се замонашим и цео свој жовот посветим служењу Богу, ми је говорио да Бог често користи нашу самоћу, да би нас научио како да живимо заједно. То сам и сам могао да осетим и да научим много из тога. Зато кад имамо овакво тиховање и размишљање о себи које можемо постићи само кад се осамимо, можемо запазити и један парадокс: повремено се удаљавајући од људи и својих најмилијих, ми им се уствари приближавамо, увиђајући колико су нам потребни и колико нам пуно значе. На тај начин и јачамо наше духовне везе са њима и са Богом, говорио је Сава младим светогорским монасима.

-Само кад се осамимо можемо постати потпуно свесни ко смо и које су нам јаче и слабије стране. Грех је прикривати своје слабости, као што је и грех само истицати и обраћати пажњу на само на своје недостатке. Онај коме унутрашњи увид има нешто рећи, тај одатле извлачи и своје моралне погледе и моралне закључке, али и свест о сопственој недовољности. Управо та свесност о сопственој недовољности му и постаје основни покретач његова самопоуздања. Али, већина људи се боји тог самовања и сусрета са самим собом. Зато ће радије прихватити и друштво које је и порочно и склоно лошим делима, него да остану сами. Чак ће пристати да чине многе ствари које иначе никад нису радили, само да не буду одбачени од других и осећали се усамљени.

-Сви смо се као деца у то могли уверити и то безброј пута, онда када смо пристали са својим вршњацима да учинимо неке лоше ствари за које смо знали да ћемо бити укорени, па и кажњени од родитеља. Тај наш страх да останемо сами са собом је и страх да видимо себе онаквим кавим се не познајемо, да видимо своје право лице. По природи се човек плаши свега непознатог и бежи од тога и на тај начин, пропусти прилику да ослушне свој унутрашњи глас и глас своје савести. У самоћи се човек спрема за нешто добро, ствара унутрашњу лепоту, мири се са свима онима који нису крај њега. Једино у смоћи живимо са себи равнима. Са самоћом се тешко носе само себични и они који имају мало шта да дају, они који су осуђени на вечну самоћу свога духа, они који немају мира, које мори досада. Због свега тога човек најчешће не налази задовољство у сопственој души и унутар себе, јер мисли да претерано бављење собом увек упућује на болест. Али и болесна душа је људска душа, и треба јој помоћи. Човек није толико свестан својих врлина колико својих мана и недостатака. Зато се човек и плаши да остане сам са собом. Исус је био међу људима и враћао се међу људе, јер их воли. Али често се повлачио и у самоћу, удаљавајући се и од својих ученика. Да бисмо могли боље видети људе потребно је да их повремено напуштамо. Удаљавајући се од њих, ми им се опет приближавамо. За Исуса, четердесет дана самоће је била последња припрема за оно што ће доћи. Четердесет дана морао је Мојсије да остане код Бога, да би слушао Његове законе. Четердесет дана морао је Илија ходати пустињом да би избегао освету зле царице. Познати су светитељи који су и по тридесет година провели сами у пустињи, настављао би своје казивање Сава

Младим монасима у Светој гори Сава је служио као примјер и својим начином живота, јер се и сам често повлачио у испосницу, гдје

се поред тиховања, молио и читао књиге. И кад год му је требало да прикупи нове снаге и постигне већу концентрацију у доношењу важних одлука, Сава се повлачио у осамљеносат своје испоснице. Зато се овдје може повући паралела са Спаситељем Исусом Христом који се повукао четрдесет дана у пустињу да би се за своју узвишену мисију припремио постом и молитвом. И Сава се повлачио на Свету Гору сваки пут кад је доносио најпресудније одлуке у свом животу. Сваки велики подухват захтијева унутрашње сређивање, концентрацију, самосвлађивање и самоанализу. Ово је било потребно да би се што боље припремила и извела дјела која предстоје, а то је рад са народом. Овдје као да је Сава потпуно слиједио Христов пут. И наш Спаситељ се увијек повлачио у осаму кад је требао да се припреми за рад са народом. Тако се и код св.Саве стално смјењују тиховање и акција, а тако је поступао и наш Спаситељ. Свети Сава је у самоћи и молитви сакупљао духовну снагу прије сваке своје овоземаљске дјелатности. Значај таквог духовног вјежбања и усамљености учио је и од наших првих светитеља.

Мало их је међу хришћанским светитељима који су успјели да се напоредо истакну и као аскете и као државници, а да увијек и у свакој прилици остану Христове слуге. Оно што је другима изгледало неспојиво, у Савиним поступцима остваривало је потпуну хармонију. И ту се он предао послу Христова ученика: да све освети и просвети. И кад је напустио родитеље и замонашио се, Сава је знао да га хришћанска вјера и Спаситељ не уче да занемари родитеље, већ да је Царство Божије у духовном погледу, и дубље, и више, и шире од крвног сродства. Царство Божије не искључује љубав према родитељима, већ само ову поставља на своје мјесто. У окриљу Богородице Сава ће наћи утјеху последице расанка са мајком. Увијек се сјећао како му је мајка поклонила иконицу Пресвете Богородице пред којом се ноћу, сатима клечећи молио, у својој соби на двору Немањића. Немањићи су одувјек његовали култ Богородице и сви су започињали и завршавали свој овоземаљски живот са Њеном иконом на грудима. И многе цркве изградили су и посветили их Њеном Пресветом имену. И новоподигнутом манастиру на Светој Гори дато је име *Пресвета Богородица Хиландарска*.

Сава је знао да ће и свога оца великог жупана Србије привући да дође на Свету Гору, ако га увјери да ће се, дође ли на Свету Гору, тиме више приближити и Светој Богородици.

-Света Гора је улаз у небо, у Царство Небеско. Овде се границе између Бога и човека примичу. Дођи, док смо у овом пролазном

животу да створимо једномислену молитву ка Пречистој Заступници нашег живота и тамо је Саму нађемо као готову помоћ, писао је он оцу и тако утицао да се и он замонаши, а касније да дође и на Свету гору.

Исто тако знамо да се Немања и замонашио у својој Студеници и добио монашко име Симеон, а књегиња Ана је постала монахиња Анастасија у цркви Свете Богородице у Расу. И када је дошао на Свету гору, отац и син, прво одлазе да се поклоне свим Богородичиним црквама на Атосу. И последње тренутке свога живота Немања испуњава молитвом Светој Богородици држећи Њену икону на грудима. Његове задње ријечи сину Сави су биле:

Чедо моје, донеси ми икону Пресвете Богородице, јер завет имам да пред Њом испустим душу своју.

Монаси који су живјели у Карејској испосници су се поред молитве и тиховања бавили и преписивањем богослужбених и поучних књига. Велике могућности за изванредно духовно усавршавање чиниле су Саву веома сретним, и то му је давало снаге да стигне свуда, и да учи, и да се моли, и да служи манастирској браћи. Дању је служио старије монахе, а ноћу је учио и проводио вријеме у молитви. Сви су се питали откуд му толика снага и љубав према свему што ради. Почели су да код њега долазе и старији монаси да уче од њега молитве и да се духовно уздижу.

Сви су од Саве учили да само љубав према ономе што се ради може донијети успјех. Тако им је и говорио.

- Љубав даје смисао нашем постојању и њено доживљавање у нама и у другима је и смисао и просвјетљење наше. Зато љубав и не може бити у стварима већ у нама. Ако волимо ствари више него људе, онда осиромашујемо и себе, јер нам ствари не могу узвратити љубав. Ко тако ради он на погрешном месту тражи смисао и срећу свог живота. На честа питања младих светогорских монаха из Србије: Која је молитва води ка истинском и Божанском просветлењу, Сава је радо одговарао и расправљао:

-Молити се треба увек, и кад смо тужни, и кад смо сретни, јер само тако ћемо моћи постићи мир, спокојство и разборитост. Али само кајањем, само кајањем током целе молитве може се добити Божији опрост и ослободити се зависти и себичност у себи. Љубав и молитва су у Христовом учењу на првом месту. Наш Спаситељ Иус Христос је дошао и донио ново схватање љубави које надилази сву мудрост овога света.

Мали је број појединаца у свијету који су успјели да живе у складу са својим увјерењима као што је то полазило за руком Св. Сави. Савременици су га познавали не само по великим дјелима којима је задужио не само свој народ, већ и по његовој снажној вољи и одрицању. Савино дјеловање простира се далеко шире и изван граница српске културе. Он не гради цркве и задужбине само у својој земљи, него и у Палестини и на Светој гори. Он је утемељивач не само српске књижевне школе на Атосу, него је и утемељивач опште славенске књижевне школе писања на народном језику. Сава је говорио младим монасима да љубав у нама не може бити уништена већ само привремено потиснута или скривена наслагама страха и сујете. Објашњавао им је то сликовито, наводећи примјер великог грчког кипара Фидије.

-Мислим да ово већ знате, али желим да то још једном истакнем, и то мање-више дословно. Ви знате ону причу о великом вајару Фидији. Кад је једном генијални кипар био упитан како успева да у тврдом камену исклеше такве величанствене кипове, он је одговорио да је кип већ био у камену као божанска идеја и замисао, само га је требало ослободити спољашњих и непотребних наслага, како би га сви могли видети и дивити му се. Исто се дешава и са Божијом љубављу у нама. Бог нам је дао љубав самим рођењем, само што су је наши страхови, наша себичност и наша сујета, потиснули и прекрили тамом. И Христова проповед нас учи да је само оно што дамо другима наше заувек, а оно што задржимо само за себе занавек је изгубљено. Свети Дух и јесте Божији одговор на нашу себичност и наше страхове. Свако има свој духовни пут уздизања до истинске Божанске љубави у себи., али многи и заврше свој овоземаљски живот а да никад тај пут не открију, и никад не досегну осећање истинске љубави. Само они који се у потпуности посвете Богу, путем молитве, могу осетити Божију снагу и љубав у себи, да осете Христа у себи и доживе просветлење. У хришћанском смислу љубав и значи просветлити, схватити, разумети. И управо то пуно и истинско просветлење могу доживети само свеци и пророци, али га доживљавају и обични људи у оквиру свог личног и скромног земаљског живота. Управо ти потпуно просветљени људи и немају ништа више могућности и простора за љубав, но што имамо и ми сви обични људи. Али, разлика је у томе што они заиста и немају ништа друге осим Христове љубави у себи која их целе испуњава. Сви имамо могућност да доживимо Христову љубав, али многи од нас не

допиру до њенх висина, јер нама владају сујета, страхови и себичност. Они потискују љубав у нама и заузимају њен простор у нашем срцу. Христова проповед нас учи безусловној љубави која никад не умире и која не може бити уништена.

-Ако су сви људи једнаки и браћа по својој сличности са Богом, како онда нисмо сви једнаки и у милости Божијој, питали су млади монаси Саву.

-Бог жели да понуди милост свима и чини то, али њу примају само они који се за то припреме својим делима. Сетите се да смо започели разговор о животу наших познатих подвижника и свтитеља и како су они заслужили милост Божију чувајући чистоту Христове науке и живећи по њој.

- Оче Саво, обећао си да ћеш наставити то казивање, јер си нам до сада испричао само житије Св. Јована Владимира. Учити се на светлим и светим приерима таквих светаца је нешто што је најдивније и најлепше у овом нашем животу. Молимо те да нам данас говориш и о Св. Јоакиму Осоговском који је како си нам казао оставио најдубље трагове у вери нашег народа. Он је својим примером показао шта значи бити истински хришћанин и да *вера без дела не значи ништа* како би казао Св. Павле

-Највећу радост коју могу доживети је молитва Богу и разговор о животу наших и других подвижника и светаца, каза Сава и настави.- Свети Јоаким Осоговски испаштао је у XI веку у Осоговској планини. У народу је остало предање да је дошао однекуд са запада и то касно ноћу. Дошао је прво у једно село подно Осоговских планина у коме се налазила мала црквица. Светитељ је ушао у цркву и помолио се, а затим изашао и сео на камени блок испред чекајући да неко наиђе. И заиста, ускоро је наишао неки племић тога села који је замолио светитеља за благослов и започео разговор. Свети Јоаким му рече како је чуо да у Осоговским планинама има дивних места за испоснике и иноке, и да он такво место и тражи. Тај човек га упути у једну клисуру у Осоговским планинама кроз коју је текла брза планинска речица.

-Изнад саме речице у стрмим литицама се налази једна пећина погодна за испоснички живот - каза му он

- Свети Јоаким је одмах сутрадан отишао и пронашао ту пећину и ту се настанио. Ту га пронађоше неки ловци који су од лова живели и тако издржавали своје породице. Пошто их је светитељ благословио, почела је да их прати срећа у лову и они му почеше долазити све чешће. Живео је ту неколико година бијен мразевима и бурама и мучећи се изгладњавањем. Десило се то некако пред зиму кад су они

једном дошли да га посете и донесу му нешто хране. Ушавши у пећину нађоше га мртва. Ловци су жалили за својим заштитником и светитељем и с поштовањем су га сахранили. Након тога су му често долазили на гроб и доносили тамјан и свеће. Зарекли су се да ће чувати тајну о месту где су сахранили свог добротвора, а кад они помреше, нико више није знао за његов гроб, али се за његово име и даље знало и у народу поштовало. Десило се то много година касније да је неки човек по имену Теодор одлучио да се замонаши и преда пустињском животу, имајући пред својим очима пример Св. Јоакима. Док је он у души неговао мисао о свом монаштву, јави му се у сну св. Јоаким и упути га на место где се он подвизивао. Ту је Теодор, као монах Теофан, основао манастир поред саме речице и у близини пећине где је много година раније живео Св. Јоаким. Теофан је постао и први игуман тога манастира кад му се поново у сну јавио светитељ и открио му тајну свога гроба. Тада је Теофан пренео у манастир свете мошти, које су чиниле чуда исцелења.

-Св.Прохор Пчињски, настави Сава, је живео у првој половини и средином једанаестог века. Од детињства је заволео Христа и кад су родитељи касније као младића хтели да га жене, побегао је од куће у неки пусти и потпуно ненасељени предео који се звао Нагоричин. Тако је живео 32 године, не видевши човека. Када је једном у тим пустим и дивљим пределима у лову био византијски војвода и удеони кнез Диоген, управљач тим крајевима, наишао је и на Св. Прохора. Светитељ га лепо прими и доведе пред икону светог Ђорђа коју је увек носио собом и предказа му да ће постати цар. Пророчанство се испунило и Диоген је заиста постао цар Византије под именом Роман IV Диоген. Из захвалности и поштовања према светитељу, који му је предказао будућност, подигне му цар манастир са црквом св.Ђорђа у Нагоричину. Али због свакодневних напада пљачкаша и разбојника, светац сам није могао одбранити манастир, те нађе друго усамљено место под Козјаком изнад речице Пчиње, југоисточно од Врања. Ту се он подвизивао до краја живота и ту умро. Нико није знао где је то место било како би светац био сахрањен по хришћанским обичајима. Бог је одредио да се цару Диогену светац јави у сну и указао му на место где се налазе његове мошти. Цар је тамо и отишао са својом пратњом и пронашао мошти светитеља и сахранио их у манастиру који је изградио. Диоген се и сам замонашио у том манастиру, саставио братство и постао игуман манастира. Ту се и данас налази манастир св. Прохора Пчињског, кога наш народ зове и *Свети Отац* или само *Старац*.

-Од тебе смо чули до сада најдивније речи изречене о нашем Спаситељу Исусу Христу и увек то радо слушамо.

- О томе увек и најрадије говорим. И сада ћу вам само поновити оно што су други велики људи већ рекли о нашем Спаситељу Исусу Христу и што је познато свима. Исус Христос није имао војске да њоме командује, ни царство земаљско да влада њим, никакав земаљски положај, никакве земаљске награде да удели и подари. Он је био обичан човек, без пријатеља и веза у Синедриону и дворцу Иродовом. Он никад није био у пријатељским везама са духовним и световним вођама народним, које је у својој дванаестој години задивео својим питањима и одговорима. Изабрао је своје ученике међу необразованим рибарима галилејским, и није им обећао никакву другу награду у овом свету изузев удела у својој горкој чаши патње. Он је јео са цариницима и грешницима, и дружио се са малим и незнатним људима, а да никад није спао на њихово ниско владање и навике. Он је био толико сиромашан да није имао где да склони своју главу. Подмнирење његовим малих потреба зависило је од добровољних прилога неколико побожних жена, а ћемер му је био у рукама једног лопова и издајнице. Није био ни учен, ни вешт или речит у обичном смислу, помоћу чега велики људи изазивају пажњу и чуђење света.

-Па, ипак, овај Исус из Назарета, без знања и учености, раширио је више светлости на човечије и Божије твари него сви научници заједно. Без школе и говорничке вештине, изговорио је такве речи живота какве ни пре ни после Њега нису биле изговорене. Иако није ниједан редак написао, покренуо је више умних пера и дао предмете за више расправа и говора, учених књига и уметничких дела него сви велики људи до сада заједно. Зато Исус Христос и стоји усамљен међу витезовима историје и пружа нам нерешиву загонетку, ако нећемо да признамо да је Он био више од човека, Вечни Син Божији.

-Никад нико, ни пре ни после Њега, није био окружен таквим бљеском. Цео јеврејски народ Га предсказује пре Његова доласка, а многобожачки народи Га славе по доласку. Сви Га сматрају за своје средиште. Али Он није уживао у том бљеску. Од своје тридесет и три године Он их тридесет проводи не показујући се. У току само три године Свог јавног деловања сматрају Га варалицом, а свештеници и световне вође јеврејског народа Га одбацују. Његови пријатељи и његови најближи Га пренебрегавају. На крају умире издајом једног од својих ученика, порекнут од другог и напуштен од свих. Непријатељи Христови измислили су на стотине лажних прича о Њему у намери да

му и трнов венац украду, јер су се бојали Истине Његове и Светлости Његове.

-Тако су исто измислили и бројне лаже о апостолима Његовим, посебно о апостолима Петру и Павлу говорећи за њих да су *јуродиве луде** које су себи увртеле у главу да имају моћ да посредују између Бога и човека, да су умишљени гласници Божији који примају и доносе поруке одозго. Али, они су заиста и имали те моћи. Господ Исус Христос им је то дао и поверио. Исус је на њих прено своје моћи да буду праведне судије и да спасавају људе од греха. Само непријатељи Истине су подругљиво говорили да су они *јуродиве** луталице и да је оно што су они радили дјетињарија, лудорија и нешто што пре изазива смех и сажељење, него што "утерује страх у кости." Али, истина је само једна, и то ова: Свети апостоли Петар и Павле су носиоци свете тајне. Нису они "јуродиве луталице, просјаци и варалице", већ нас воде Ономе Ко је Неизрецив и Недодирљив. Они су својим животима показали како се живи по Вери Христовој и како се страда за Христову Науку. Они јесу прошли кроз периоде сумњи и одрицања, али кад су једном спознали Бога у себи, двојбе више није било. И свети Петар и свети Павле нису били обични људи, већ нешто више од тога, Божији гласници. Непријатељи нашег Спаситеља су измислили многе лажи и о Њему и Његовим апостолима. За светог Павла су измислили и такве лажи као да је он био и падавичар, и блудник, и прогонитељ хришћана до смрти.. Он, заиста, јесте био грешник и духовно успаван, али је то био пре покајања и обраћања вери Христовој. Али једном кад је устао, покајао се и прогледао обасјан Христом, обратио се и постао највећа снага која покреће нашу веру живу. И свети Петар је у почетку био пун сумњи и мале вере, али то само показује колико је узрастао у вери Христовој и колики је преображај доживео. Троструко одрицање апостола Петра од Бога Исуса Христа је и његово троструко уравнотежење са његовим троструким потврђивањем у Богу. Он на крају посатаје најгорљивији Исусов ученик у исказивању своје вере у Бога Живога. И свети Петар и свети Павле су својим делима показали како се живи по вери Христовој и како се страда за хришћанску науку.

- Оваких сумњи има још, што се види и у Библији. Многи су посумњали у Исуса Христа, јер се Он није појавио у очекиваном сјају како би био наследник Давидов и ослободио народ Израилски и да буде владар. Било је то време када су Јевреји били под римском окупацијом. Био је то поробљен народ. У светим списима се говорило о скором доласку Месије, који ће ослободити Јевреје од римског јарма и тираније. Месија ће дићи побуну и отерати Римљане. У Новом завету

се види да кад се Исус појавио и почео да проповеда, Његове речи су код народа пробудиле наду да је Он прави ослободилац: *Будите спремни јер се ближи Царство Божије*- говорио им је.

- Сви су схватили да је дошло време краја сваком робовању. Баш зато и долази до разочарења, јер је Исус говорио о ослобођењу од греха, а не од Римљана. То није оно што је народ очекивао. Говорио је да оно што нас највише чини људима нису наше способности ума већ способности нашег срца, способности да волимо, способност да опростимо. Опет вас подсећам на речи Јована Крститеља, који је највише говорио о Исусу, али и највише посумњао у Њега. Јован није хтео да угуши своју сумњу, већ ју је отворено испољио и зато шаље своје ученике Исусу са само једним питањем:

-Да ли си заиста Месија? Другима сам говорио да јеси, али сада ја сумњам. Желим одговор Да или Не! Да ли си или ниси!

-Како је Исус одговорио? Он не жели да одговори са *Да* или *Не*, већ је Јовановим ученицима казао: *Дођите и видите. Дођите и гледајте.*

-Исус је Својим одговором указао на доказе: глуви почињу да чују, слепи да виде, хроми да ходају, мртви да устају. Из овога се види да је Исус дао довољно доказа да свако ко жели може веровати.

- Стари завет и почиње историјом грешног и окривљеног човека, изгнаног из раја и удаљеног од дрвета живота, а Нови завет се завршава исцељењем народа који се враћа том дрвету. Стари завет почиње изрицањем казне и проклетства над човечанством, а Нови завет се завршава уклањањем тог проклетства. Ово и јесте најважнија порука хришћанства и наше вере у Бога, која учи да људски род, иако се побунио против Бога, ипак, није одбачен. Човечанство није напуштено и остављено од Творца, већ су људи заборавили Бога.

-Да Бог није оставио људе пружио је и највећи и најјачи доказ, жртвујући на Крсту Свог Јединородног Сина за палог човека. Својом смрћу и васкрсењем, Исус је учинио за човека оно што нико други ни пре ни после Њега није учинио, нити је могао учинити: Ослободио га је од кривице и казне за грехе и омогућио му нови почетак. Зато се и каже да онај ко се покаје за своје грехе и затражи опрост од Бога, он постаје поново рођен и започиње нови живот без греха. Доласком Исуса Христа освануло је ново доба за човека. Ниједан народ није више привилегован, па ни јеврејски. Исусова смрт уклонила је све баријере међу људима. Нема потребе да се неко посебно истиче, па ни Јевреји ни Грци, нити било ко други. Цело човечанство је постало један народ. Нема више ни робова ни слободњака. Нема више моје-твоје. Све

поделе и преграде падају и нестају. Сви смо једнаки у Божијим очима. Божији план за уништење зла, патње и страдања све објашњава. Прво треба уништити узроке зла, а након тога отклонити последице зла. Како се уништавају узроци зла детаљно је описано у Божијој књизи, у Библији и Јеванђељима, каза Сава и настави.

-Тамо где је истина о обасјала душу и срце, зло је истиснуто. И, опет могу само да кажем да никад нико, ни пре ни после Христовог доласка, није имао толики бљесак и толику славу, а да је истовремено био оптуживан и љагама оспораван. Исус Христос је Господ наш и Бог наш. Он има довољно љубави за цели људски род, па и за своје мучитеље. Он ни у Јуди не види његово непријатељство, већ заповест Бога Кога воли. Исус Назарећанин нас је учио и учи да кад год се искрено кајемо и кад у себи гајимо племенита осећања, границе између Бога и човека се примичу. Сатанин циљ је увек био да одвоји човека од Бога. Тако је и почело са Адамом и Евом. Са Исусовим доласком померили су се темељи света. До Његовог доласка срце човеково било је дубоко у блату и муљу. Зато је и почело да пуца и крвари кад се померило и сударило са злом и мржњом. Исус је зато и дошао међу људе да спаси палог човека, да ослободи његову душу од греха. Зато је Он, наш Искупитељ и наш Спаситељ. Зато, ми хришћани, увек требамо имати на уму оно што нам је Он стално говорио, а то је да оно што нас највише чини људима нису способности нашег разума, већ способности нашег срца, способности да волимо. Наше срце осећа Бога а не разум. Ето шта је вера: *Бог Кога осећамо у срцу*. Узалудно је тражити Бога унаоколо. Ако Га нисмо пронашли у себи, никад Га нећемо пронаћи ни у свом ближњем нити у било коме другоме. Бог говори човеку само кроз његово срце. Наша вера је љубав коју осећамо према Богу и једни према другима. Хришћанска љубав је обасјала душу и срце, истиснула је зло. Само истином и љубављу можемо заштитити наше срце и нашу душу од погубних отрова мржње, охолости и зависти. Наша способност да прихватимо друге и способност да опростимо су докази узрастања наше душе. Овде није довољно само наше сазнање о ништавности овоземаљских добара, већ је потребно открити и привлачност непролазних духовних вредности, и везати наше срце и нашу душу за њих, каза Сава.

-**О**че Саво, сада боље разумемо и знамо шта је тебе определило и утицало на твој избор монашког пута, и што никад ниси зажалио због

тога.. Твој пример ће помоћи и нама да издржимо на том путу молитвом, опростом и кајањем. Настојећемо да се молитвом и кајањем приближимо Божанској љубави и просвјетлењу. Молимо те да нам само још кажеш како је то све почело код тебе и кад си први пут постао свестан тога? Је ли ти тешко што немаш своју породицу и децу?

-Мислио сам да је за данас било доста, али пошто већ сутра рано морам на пут за Никеју да обавим неке послове за наш манастир и затражим помоћ у томе и од цариградског патријарха, и нећу се моћи вратити за месец дана, испричаћу вам још и то, јер знам да вас то много интересује, као што је и мене интересовало кад сам се тек замонашио као и ви. Разговарао сам о томе са многима и овде на Светој гори, али највише са светим старцем Исаијом. Овде на Светој гори све има и све можете дознати. Овде се налази толико манастира на овом малом простору и сви су они опремљени са богатим библиотекама. Али највише се учи из разговора са светим оцима, али и другима. Неко и не мора да зна све ово што сам вам причао из Библије, али опет, може да својим животом, показује да живи по науци Христовој. Тако сам највише и научио и дознао. Сусретао сам и људе који су знали Библију напамет, али њихово срце је остало празно. Они су имали неко знање, али то је било само у њиховом уму, не и у њиховом срцу и нису то практиковали у свом животу. Увек треба истицати да оно што нас највише чини људима нису способности нашег ума, већ способности нашег срца. Чуо сам доста прича о томе како смо ми одабрали монашки позив зато што смо се разочарали у живот. Али то је погрешно. Ми монаси нисмо ти који су се разочарали у живот, како то многи мисле, већ смо очарани Љубављу Божијом дошли у манастир.

-Како је код мене почело? – отпоче Сава као да поставља питање самом себи. -Чини ми се да откад знам за себе био сам свестан да сам предодређен непрекидној молитви и непрекидном служењу Богу. То је можда и због тога што сам на двору својих родитеља, где су долазили монаси, и учени људи и са Истока и са Запада, научио рано читати и са њима разговарати о вери. Све је то мени било толико занимљиво да сам као седамнаестогодишњак одлучио да и без дозволе родитеља дођем овде на Свету гору са једним руским иноком који је тада био у посети двору мојих родитеља, и тражио помоћ за обнову манастира Ватопед. Без дозволе родитељске сам доша овде. Само због тога сам много пропатио, јер сам знао да моји родитељи много пате због мог одласка. Отац је желео да ме припреми за државничке послове у нашој земљи и био ми већ доделио области на управу. Патили су и због тога што су ме много волели и нису могли тада схватити да ми је Бог наменио сасвим

другу улогу. Не да будем владар и принц, већ слуга Божији. Ја сам овде патио само због тога што су они патили. али касније се и то све променило. Моји родитељи су добили просветљење и сами се одрекли овоземаљског пролазног блага и богатства и ступили на пут испуњења божанске правде и љубави. Обоје су се замонашили у позним годинама, следећи мој пример. Мој мили отац велики српски жупан, подигао је многе манастире у Србији, по угледу на ове овде и по цијелој Византији. У једном од њих, нашој велелепној Студеници се и замонашио и узео монашко име Симеон, а престо и круну великог жупана пренео на другорођеног сина, мог милог брата Стефана. Прворођен мој мили брат Вукан, је као кнез, такође добио једну провинцију на управу. Отац је био у својој Студенци као монах Симеон нешто мање од две године и посматрао са стране како Стефан влада и како народ живи. Кад се уверио да је све кренуло добро, на моју молбу дошао је овамо и он. Моја мајка, књегинја Ана се, такође. замонашила и узела монашко име Анастасија.

-Још много пре мога одласка од куће и самог чина монашења, ја сам схватио да никад нећу имати ни породицу ни децу ако желим да се потпуно посветим служењу Богу. Ја сам истовремено схватио и зашто се одричем те највеће земаљске радости. Могуће је одрећи се љубави према једном људском бићу и према онима који долазе на свет као плод те љубави. Али то је могуће урадити само ради друге, још веће љубави, љубави према Богу. И никад нисам, нити ћу зажалити због овакве моје одлуке, јер је служење Богу највећа срећа. Тешко је наћи достојне речи којима би се исказала радост и лепота коју човек има ступајући на пут духовног живота у Христу. Могу само да жалим људе којима остаје непознато то осећање и мисле да се нашим физичким чулима може нешто слично доживети. Али морам вам признати да сам патио првих дана по доласку на Свету гору . Не због тога што ми је овде било тешко, нити због свог избора. Ја сам знао да је Бог тако одредио и да је то једини и најбољи пут за мене, али сам патио због тога што сам знао да моји родитељи пате због моје одлуке да се замонашим. Они за то нису били припремљени и нису могли сагледати исправност моје одлуке док им Бог није дао просветљење. Касније су били веома срећни због тог мог чина. Тада сам патио због тога што моји родитељи непотребно пате. Зато сам се тада често сећао оне библијске приче о блудном сину из Јеванђеља по Луки. И у тој причи млађи син се побунио против оца и напустио дом свој, али из сасвим других разлога. У тој причи блудни син се на крају вратио оцу своме, у дом оца свога где и припада, а ја сам и тада знао, првог дана кад сам се

замонашио, да се никад нећу вратити са монашког пута којег сам изабрао и да никад нећу бити владар каквим ме је мој мили отац намеравао учинити. Бог ми је тада подарио снагу да издржим патње јер ми је и одредио и пут којим треба да идем. И зато се нисам осећао грешником као онај млађи син из поменуте библијске приче. Али свеједно, опет сам се и молио и кајао да ми моји родитељи опросте за бол који сам им нанео својим одласком од куће.

-Ако се истински кајемо, настави Сава, осетићемо просветлење у себи, Бога у себи који нам је опростио. Тада осећамо олакшање и терет ће нам пасти са срца. Ово унутрашње просветлење не зависи од знања и науке. Неко може имати пуно знања и бити велики научник, али то ништа не вреди, јер неће доживети просветлење ако се искрено не каје и ако је срце остало празно. Кад се покајемо из дубине свога срца само тада можемо доживети поновно рођење. Кад доживимо просветлење, осећамо Бога у себи и постајемо нешто узвишено, постајемо Богочовек, постајемо поновно рођени. Не може се то осетити само разумом већ је за то потребно и срце и целина нашег бића. Увек се овде наглашава да је услов за просветлење истинско покајање. Просветлење омогућује човеку да поново постане целовито биће, јер тада његовим понашањем не управља само ум или само воља, већ и срце, и ум, и воља. Тако постижемо уравнотежење и целовитост. Ако то не доживимо, ми осећамо да смо распарчано и подељено биће којим владају само разум и материјалне потребе, завист, страх и мржња. Ако успемо да се тога ослободимо, поново доживљавамо просветлење, царство Божије у нама. То је осећање радости што нас ново сунце обасјава.

-Сваки пут кад се изнова и из дубине срца покајемо, доживљавамо велико просветлење, велики бљесак сунца у себи, доживљавамо себе као целину. Проценити и спознати себе је човеку најтеже. Својим начином живота смо се удаљили и од природе и од себе. Ми најчешће и немамо времена за себе и зато и не познајемо себе. Ми немамо времена за себе и не размишљамо о себи, и зато не познајемо своје грехе и не познајемо своје јаче и слабије стране. Зато се и догађа да идемо преко граница својих могућности, и зато смо у честом неспоразуму и сукобу са самим собом, па отуд настају и наши сукоби са околином и другим људима. Ми најчешће не познајемо себе и зато нам је то препрека да себе мењамо и доживимо духовно уздизање и духовни напредак. Само ако себе добро познајемо, можемо постати и бољи људи. Просветлење и не може доживети онај ко не познаје себе довољно и ко нема времена за себе због силног трчања за

материјалним стварима које су изван нас. Тек кад се вратимо себи и својој унутрашњој природи и кад се истински покајемо, осећамо као да је из таме избила светлост и осветлила нам пут. То просветлење је Царство Божије у нама. Да би то доживели, потребно је знати свој унутрашњи живот и своје унутрашње снаге. Познавање и процена својих снага и слабости и јесте човеку најтеже. И баш због тога што не познајемо себе довољно, човек и јесте постао највећи проблем самом себи. Зато што не познаје себе довољно, стално иде преко граница својих могућности и зато је у сталном сукобу са самим собом и својом околином и целом природом. Ако понекад и покуша да завири у дубине своје душе, он се уплаши шта би могао тамо наћи и брзо прекида започету самоспозанју. Тако се још више удаљава од самог себе

-Срећа се не може наћи у спољном свету и у стварима за којима стално трчимо, већ само у нама самима. Кад јуримо за стварима, ми трчимо у супротном правцу од среће која се налази у нама. Љубав коју дајемо стварима не може нам бити узвраћена. Ствари то не могу учинити и то ми сви знамо и зато је још неразумније такво наше понашање. Срећа се налази у нама и ту је треба тражити, а не у спољашњим стварима. За просветлење је потребно истинско јединство ума, срца и воље. Тај наш унутрашњи свет је наше духовно небо и на њему се налази наша звезда водиља. Ту звезду нам нико не може показати, већ је сами морамо открити. Кад ту звезду пронађемо у себи, доживљавамо просветлење и ослобађамо се духовне патње. Нико други нам не може показати тај пут или ту стазу до наше унутрашње звезде. Постоји безброј и на хиљаде путева до те наше звезде на нашем унутрашњем небу, али само једн пут је наш и сами се морамо потрудити да га пронађемо, јер нам га нико други не може показати. Само наша воља и наша упорност, уједињена са нашим срцем и нашим умом, могу нам помоћи да пронађемо прави пут. Свако има ту своју звезду, наше унутрашње сунце, наше просветлење и своју сопствену стазу до ње.

-Ми осећамо и то видимо у нашем свакодневном животу да нам је Бог потребан, али да ли смо ми потребни Богу? Какво место имамо у Божанском плану и стварању?

-Опет ћу вам поново казати само оно што су други већ рекли о томе и што пише у светим списима. Богу је потребан човек да би испољио Своју Светлост на земљи, а човеку је потребан Бог да би остварио своје потенцијале и духовне дарове и тако досегао највишу сопствену висину. Али сатанине силе мрака то покушавају да спрече.

Зато су Бог Творац и Његова Творевина несумњиво једно другом потребни. Бог познаје наше духовне могућности и наше духовне снаге бескрајно боље од нас. Он зато може да нас користи на безброј начина, водећи рачуна о разликама међу нама у унутрашњем животу и у нашим духовним даровима. Зато се сви људи и разликују међусобно.

-Зато је апостол Павле и говорио: *А по благодати, која нам је дана, имамо и различите дарове: ако је пророштво, нека се служи с вером, ако је дар служења – нека буде у служењу, ако је учитељ – нека ради на поучавању, ко има дар утехе нека теши, ко даје нека даје просто, ко управља нека буде ревностан, ко показује милосрђе, нека га чини с радошћу.*

-Бог нам и јесте подарио различите духовне дарове како би нас могао користити на безброј различитих начина. Колико ли смо се пута упитали каква је то толика божанска моћ да нас је све различите створио и по физичком изгледу и по духовном животу. Разлике међу људима су толике да је немогуће наћи два иста људска бића нити су таква постојала. И то нам говори колика је моћ Божија. Нама је потребан Бог да би се остварило оно највише и оно најбоље у нама, а ми смо Богу потребни да би Он могао да што боље испољи Себе кроз нас. Да би у томе што боље успео, створио нас је овако различите. И свако има своје место под сунцем божанске милости и своје оправдање зашто постоји и зашто је рођен.

- Свако је створен за нешто, настави Сава- и свако може допринети у нечему да свој живот учини смернијим и богоугоднијим и за себе и за друге. Апостол Павле је прво набројао оно што нас чини једнаким. Један је Бог и Отац свих и сви смо једанки пред Богом у милости његовој. Неједнаке нас чини само мера добра Христовог према којој се даје благост Духа Светога. Тако он даје неком један, неком два, неком три и више талената, али да се нико не љути и не завиди. Да се не љути, јер, ако је мање примио, мање ће и одговорати и мање зноја пролити. И да не завиди онај ко има мање. Јер ако неко има више дарова, то није његово већ Божије и више одговорности и више труда и зноја ће требати. Ако неко има више дарова, више ће се од њега и тражити. Зато нека свако буде свестан мере своје. Поштујте свој дар и дар сусједа вашег, јер све је то од Бога. Благо ономе ко зна своју службу и дар примљен од Духа Светога и зна да до краја у смерности користи додељене му дарове. То је на добро наше цркве и нашег народа. Смисао живота и у најтежим условима могу наћи само они који жуде за Божијим просветлењем и Божијом промишљу.

Овакве Савине поуке и поруке млади монаси су радо слушали, јер он је то увек интересантно објашњавао, не само примјерима познатих светитеља и мученика који су пострадали за науку Христову, већ и примјерима из властитог живота и искуства које му је, такође, помогло да боље схвати и Христову науку.

Причао им је како је једном овдје на Светој гори као млад монах наишао на два радника који су припремали камен за градњу, па га је заинтересовало шта ће то бити. Радници су били доста удаљени један од другог. Сава одлучи да приђе једном од њих, како би га поздравио и упитао шта ће се то градити. Прво приђе оном који је био сав у зноју, лицем напаћеног изгледа и сав прашњав.

- Бог ти помого мајсторе? Шта то радиш?

А он му одговори бришући зној са чела:

-Видиш и сам. Туцам камен. Муку мучим.

Пошто није добио одговор на своје питање, он оде код оног који је био нешто подаље и поздрави га упућујући му исто питање. А он сав озарен, каза:

-Градим свети храм.

Ја то тумачим овако, каза Сава:

Први радник није знао ни шта ради ни зашто ради, па се и осећао робом и великим мучеником. Други се сматрао саучесником у Божанској активности, у Божијем делу. Он је знао и шта ради и зашто ради, и шта је крајњи циљ тога дела. А обојца су радила исти посао.Разликовали су се само по узвишености побуда и мотива, по свом схватању рада.

Савино казивање о смислу рада за њих је било нешто најлепше што су икад чули, јер је он то показивао и својим примјером и односом према раду. Сава је стално истицао да се свако треба равнати према својим духовним даровима. Говорио је да успјех и срећа у животу долазе трудом и придржавањем моралних начела које је Бог дао свим људима. Бог је дао морална начела и духовне дарове свим људима, без обзира на припадност раси или народу. Ако је неко сујетан и горд, без обзира ком народу припадао, неће пуно постићи.

Знао је да једноствним и сваком разумљивим ријечима тумачи Христову науку и за то налази адекватне и сликовите примјере. Он своје сународнике храбри кад се суоче са невољама и помаже им да издрже. Али им је говорио и ово:

-Свугде има и срећних и несрећних, способних и мање способних, ма о ком је народу реч. Ако је неко заборавио Бога и

морална начела, и живи себично и без љубави и контакта са Богом, такав не може наћи срећу и мир ма у ком народу живео. Излаз из такве ситуације је да свако завири у срце своје и очисти га од зависти, мржње и страхова, направи место за божанску љубав, покаје се, и преузме одговорност за своје поступке и грехове. Онда је обрт могућ. Само истинска вера у снагу божанске љубави може помоћи да се нађе излаз и из најтежих ситуација па и да се догоде чуда. И болесник који истински верује, а који је одлучио да пође на далеко ходочашће и поклони чудотворним моштима и моћима неког свеца, већ је започео духовну припрему за своје натприродно оздрављење, својом безграничном вером у могућност постојања чуда.

-На такве моћи вере указује и јеванђелист Матеј кад наводи Христове риечи: *Заиста вам кажем: ако имате вере колико зрна горушичина рећи ћете гори овој: пређи одавде тамо, и пређи ће, и ништа вам неће бити немогуће.*

-Многобројни примери из живота обичних људи, а не само светаца, сведоче да ако се снажно и истински верује и пронађе смисао у оном што радимо, онда смо способни и за дела за која се никад нисмо ни усудили помислити да су могућа, често је говорио Сава.

Док је Стефан Немања као монах Симеон живио са сином Савом на Светој Гори, у Србији је владао мир онакав какав је био док је он владао Србијом и када је престо и круну оставио свом другорођеном сину Стефану. Незадовољство проворођеног сина Вукана што му нису припали круна и престо по начелу примогенитуре, обуздавано је снагом очеве ауторитета. Али, након смрти старца Симеона, све постигнуто је поново доведено у питање. Вукан је уз помоћ својих веза са Угарском успио да у грађанском рату победи Стефана у протјера га у Византију од које је овај затражио помоћ. Византија је Стефану заиста и помогла и поново га вратила на престо, али мира није било. Цијела земља је и даље трпјела огромана разарања и штете. Наступила је и глад која је покосила много свијета. Све је то доводило и народ и великог жупана Стефана до очајања. Он се у том свом великом очају писмом обратио свом млађем брату монаху Сави у Светој Гори и замолио га да узме свете мошти очеве и дође одмах у Србију, и тако покуша утицати да се Вукан смири, а прилике у земљи среде и побољшају. Стефан се с правом надао да ће Сава својим ауторитетом и уз помоћ очевих моштију (старац Симеон је послјије своје смрти постао симбол државе коју је створио) успјети да се браћа

измире . Стефан је очекивао ову и овакву помоћ од млађег брата. Рачунао је да ће га Сава подржати и због тога, што је он по проглашењу за великог жупана Србије и послје очеве смрти, наставио очеву православну оријентацију. Када је Сава добио речено писмо, узимајући у обзир околности и несрећу коју је српски народ препатио у сукобу између два старија брата око круне и престола, из жарке жеље да измири своју браћу и помогне свом народу, узео је очеве мошти и кренуо пут Србије. Стигавши у домовину Сава је тијело свога преподобног оца Симеона сахранио у манастиру Студеници у којем се Немања замонашио и живио ту годину и по дана прије одласка на Свету Гору.

Захваљујући светом оцу чудотворцу и ауторитету најмлађег брата, заиста су се измирили Вукан и Стефан. У земљи је тако поново завладао мир и међу браћом и међу народом који је био подијељен током њихове борбе за власт. У народу је касније тако и настала легенда како је Сава над очевим светим гробом измирио браћу.

Та прича тече овако. Тек што је монах Сава ушао са светим моштима очевим у Србију да мири браћу, прво је у једном пољу угледао двојицу како се свађају и већ су били дигли један на другог ножеве. Монаха Саву нису препознали, јер је отишао као седамнаестогодишњак и након више од деценије враћа се први пут у Србију као зрео човјек и монах.

Монах Сава им каза:

-Станите, браћо!

-Откуд ти, странче, знаш да смо ми браћа?

-Чим сте потегли ножеве и свађате се око имања, браћа сте.

Управо идем да такве

мирим. Волиш ли ти, пита старијег, више имање или брата?

-Брата – одговори он.

-А ти – окрену се монах Сава млађем.

-Више волим брата од стотину имања. И сада му га, пред Богом поклањам!

-Не, не – вели старији- Ја теби поклањам имање.

-Сад се загрлите као браћа- каза калуђер.

Одлазећи, Сава помисли: Лако је помирити браћу око имања.....

Али како ћу

помирити моју браћу око власти. Можда би наш свети отац Немања то могао

знати. Зато и носим његове свет мошти у Србију.

Мирећи завађену браћу и њихове присталице Сава је истицао: - Љубав према Богу је истовремено и начин како треба волети људе. То је Божанско усхићење и радост која долази од Бога. Љубав је присутна чим се лице озари. То је препознавање брата и сестре у сваком чоеку, а љубав према Богу представља највишу вредност. Само онај ко истински љуби и воли Бога може да воли читав свет и да слави живот и сваку травку на земљи.

Када је монах Сава дошао у Србију и видио како народ тешко живи, заплако је и почео да се моли да се преброде и што пре прођу та тешка времена. Стално се питао у себи шта се то догодило и зашто је Бог напустио Србију и српски народ, остављајући га на милост и немилост крвавог грађанског рата и умирања у незнању и очају.

-Греси наши су тежки, говорио је Сава у себи, *молећи се-али не толики да се објасни овако тешка судбина мога народа. Србија је данас на распећу и сада као јагње сама испашта и своје и грехе свих других народа на Балкану. Овакву судбину ни наша земља ни наш народ нису заслужили,* говорио је Сава корећи своју старију браћу.

Након измирења браће, Сава је у Србији остао цијелу једну деценију иако то, у прво вријеме није намјеравао. На одлуку да продужи свој боравак у Србији, утицала је биједа народа који је био исцрпљен и измучен грађанским ратом. Он је врло брзо увидио да се то стање не може поправити без просвјетног рада. У народу су владале не смо економска биједа и економске несташице, већ и вјерско незнање, духовна и културна заосталост. Највише је то било посљедица дугог грађанског рата, сукоба и борбе Савине старије браће за власт. Обични људи су били доведени до незнања и очаја.

Такво стање могло је да уништи постигнућа која је створио Стефан Немања као утемељивач српске државе и српског православља. Пошто је православна вјера била у основи створене државе, слабљењем вјере слаби и држава која почива на њој. Православље је основни стуб и подупирач српске државе и српског народа. Сва та велика достигнућа његова оца сада су могла бити доведена у питање и Србија би могла бити лако плијен околних сила, посебно римокатоличких земаља на западним и сјеверним границама. Али, упокојени старац Симеон као да је припремио свој народ да издржи и овакве најтеже тренутке.

Православна вјера дала је народу снагу да издржи, јер је Немања увијек учио свој народ, и показивао властитим примјером истинског хришћанина, да се вриједи борити и трпјети за идеале које треба остварити. Тешко стање у коме се српски народ налазио након

грађанског рата начинило је на Саву болан утисак у души и утицало на то да он опет направи прекретницу и свом животу - да се не враћа на Свету Гору, већ да као архимандрит Студенице остане у отаџбини и послужи свом народу. Ту се потпуно посветио просветитељској улози и ширењу писмености, јеванђељске науке и разних практичних знања. Био је стално у народу и подизао цркве и богомоље. Обишао је сваки кутак српске државе проповиједајући и учећи свој народ бољем животу у сваком погледу. Давао је подршку и савјете свима: и сточарима, и ратарима, и занатлијама, и трговцима и дјеци и одраслима. Из сјећања на тај рад настале су у народу многе приче и легенде о учитељевању Светог Сава. Поред уздизања вјерског живота и ширења просвјете Сава је помагао брату, великом жупану Србије Стефану својим савјетима у вођењу државе и учествовао у дипломатским мисијама. У току свог десетогодишњег боравка и рада у Србији(1207-1217) Сава је учинио прави духовни препород у животу младе српске државе и створио основе на којима ће ускоро организовати и самосталну српску цркву.

-Од Студенице Сава је створио нови духовни и културни центар српске државе. Пуних осам година он је игуман тога манастира. У њему отвара прву школу српске писмености и школу за свештенике и монахе. Уз помоћ свога брата великог жупана, Стефана, посвећује се обнови старих и запуштених цркава и манастира, али и изградњи нових. Гради вознасењску Жичу и утвђује нову црквену организацију. Пише и студенички типик о правилима живота у том манастиру као и зборник правила за живот у држави. Тим правилима он прописује понашање и владара и судова и људи у свим областима живота. При манастирима и црквама отвара и прва српска уточишта и болнице за немоћне, сиромашне и старе. Одредио је да сво богатство цркава и манастира служи за добро народа, а не да се њиме користе само свештеници и калуђери. Они само требају да врше црквену службу на српском, а не на грчком или латинском језику, као до тада, да народ просвећују, помажу, и да живе животом који ће народу служити за примјер и углед. У ноћним бдјењима, у својој испосници изнад Студенице, он је размишљао и о томе на који начин да се учврсти самосталност младе српске државе. Предложио је брату Стефану да назив великог жупана замијени титулом првовјенчаног краља.

-Пре тога морамо се изборити за самосталност српске цркве, што је желео и наш отац, говорио му је Сава.

Сава зато одлази у Никеју у којој се тада налазила престоница Византије, и од тадашњег патријарха и цара добија дозволу да српску

цркву учини самосталном и независном од Охридског архиепископа. Никејски патријарх је произвео Саву у архиепископа српског говорћи му:

- Од сада будуће српске архиепископе неће посвећивати патријарх у Никеји нити охридски архиепископ, већ ће то чинити архиепископ српски на свом сабору.

Након рукоположења за архиепископа цијеле српске земље, цар даде Сави све што му је потребно за пут. Из Никеје Сава стиже у Солун и ту набави црквене ствари потребне за његову архиепископију, као и потребне законске књиге. Крунисање Стефана Немањића за краља српскога изазвало је завист угарског краља Андрије који се спремао да нападне Србију. Сава пође угарском краљу да га одврати од рата, али он се понашао надмено и охоло и одбио Савину молбу. Сава прибјеже молитви Богу да сручи олују и град на угарски ратни табор и околна поља, а потом се помоли да олуја и град престану. Кад угарски краљ видје какво чудо се догодило и колике су Савине моћи, он испуни молбу светитеља да има љубав и мир са краљем српским.

Савин брат, српски краљ Стефан, са сузама радосницама дочекао је брата, јер је спријечио рат са Угрима, и тако поштедио многе животе. Последњих година своје владавине краљ Стефан Првовјенчани поче све чешће поболијевати и по његовој смрти, Свети архиеписком српски Сава, вјенча краљевством у вознесењској Жичи старијег Стефановог сина Радослава, да самодржавно управља краљевством српским. Након тога Сава се поново одлучи да путује из Србије и још једном посјети Света мјеста на Блиском Истоку и Синају. Прије овог дугог путовања, Сава је за свог насљедника на мјесто архиепископа српске православне цркве одредио свог најбољег ученика Арсенија. Узалуд краљ Радослав са сузама мољаше Саву да не одлази од њих, али га не могаше задржати. У синајском манастиру свети Сава проведе сву Свету Четердесетницу вршећи цјелоноћно бдјење и служећи свету литургију. Путовао је у Витлејем, Александрију, Каиро, Јерусалим и Јерменију. Након тога је пошао за Цариград да се поклони светим црквама, а затим исплови лађом за Бугарску.

Иако су Срби и Бугари често међусобно ратовали, јер су некако истовремено стварали своје државе, ипак, је православно хришћанство било оно што их је најчешће спајало. Оба ова народа везивала је православна традиција и православна духовност. Они су били дио широке словнеске културе чији су се простори ширили све до Прага, Кракова, Кијева и Москве. Словенска писменост и рад Ћирила и Методија, као и њихових многобројних ученика, прије свих Клемента и

Наума, обједињавала је ове просторе. Зато су и архитектура и начини градње цркава и манастира били веома слични. Сава је често путовао у Бугарску и као свештено и као световно лице. Враћајући се са свог посљедњег путовања по Малој Азији, ишао је преко Бугарске, не смо зато што му је то био најзгоднији и најближи пут према Србији, већ и зато што је желио да се сусретне са бугарским патријархом и бугарском валадарском кућом Асена, чија кћер бијеше удата за братанца, краља Владислава, на двору Немањића. Тако је у зиму 1235 стигао у бугарски престони град Трново. Ту је био дочекан веома пријатељски и као драг гост. То је било и признање његовом ауторитету као свештеном и световном лицу, али и његовом не малом доприносу стварању бугарске самосталне цркве. У Трнову он је лично предао одлуку о самосталности бугарске цркве за чије је доношење молио патријарха у Никеји. За вријеме свог боравак у Трнову, Сава је наставио са несмањеним радом, а посебну пажњу је посвећивао ноћним бдењима и молитвама. Тако се изгледа једне хладне зимске ноћи и тешко прехладио и оболио. Видјевши да му се ближи крај, упутио је у Србију своју пратњу са стварима важним за српску цркву и државу. Недуго након тога он је умро и сахрањен у Трнову 14. јануара 1235 године.

Православна црква и српски народ су били потресени Савином смрћу и замолили су бугарског цара да одобри пренос Савиних моштију у Србију. Тако је Сава кренуо на своје посљедње путовање и у Србији сахрањен у великој цркви Вознесења Господњег, у новоподигнутом манастиру Милешеви. Народ је на Савин гроб долазио ради поклоњења. Сматрало се да сам долазак на Савин гроб лијечи болести. Због великих заслуга за српски народ и српску цркву, због тога што је био први српски архиепископ и просветитељ, црква је Саву прогласила за светитеља.

*Нико тако није схватио, осетио и обележио величину Савиног дела као сам народ. Само свеукупни народни геније могао је да осети величину Савине надарености. У народном предању Сава лечи болесне, враћа вид слепима, учи људе да ору и кују, да праве прозоре, граде чамце и воденице; води рачуна о народним обичајима, свиркама и песмама. Он је за српски народ онај који „изасјава светлост“.**

Кад Доментијан говори о Светом Сави и Немањи он их пореди са светионицима, а за самог Саву каже да је Богом послано светило, неугасива свећа.

Носи Свети Сава у себи нешто што чини да се и окамењена људска срца пред њим растапају од миља. Јер љубљаху га не само

цареви и светитељи но и сви градови и земље и цело племе рода људскога живо у Христу, сви га поштоваху као бисер небесни, пише Доментијан. Где год дође, народ му се радује. Радује му се народ у Србији, радују му се светогорски монаси кад се врати с путовања, радују му се источни патријарси у Цариграду, Јерусалиму, Александрији и Антиохији. Радују му се и цареви, и краљеви и најславнији владари онога времена.

**Према: Љ.Симовић: Повратак Светом Сави, М.Марковић: Стопама Христовим*

Чак и султани египатски, примали су га са радошћу и један од њих је казао:

- Овако љубазни хришћанин није нам до сада долазио. Ово је уистину Божији човјек. Усред крсташких ратова, њега, хришћанског архиепископа, муслимански владари дочекују са царским почастима, зато што су у њему препознали човјека изузетне вриједности.

Доментијан мисли да су се Светом Сави на крају и анђели обрадовали, да га је сам *Господ представио ка вјечним радостима*.

Градећи цркве и манастире по Србији, светородна династија Немањића хтјела је да освијетли што шири простор, да цијела Србија буде Света Земља. Четердесет и пет њихових цркава и манастира, од којих најмање једна четвртина спада у ремек дјела црквене архитектуре, бесмртни су свједоци тог племенитог и узвишеног полета. Али они су хтјели да Бога прославља и цијела васељена, па су зато подизали свете храмове и ван Србије и у светим мјестима на Светој Гори и у Светој Земљи. Немањићи нису градили храмове због велелепних зидина, него као средиште сунчаног система у маломе. Највећи број цркава и манастира изградила је светородна династија Немањића на Косову и Метохији, срцу средњовјековне српске државе. Из свих њих су се расипали и ширили зраци свјетлости и просвјете.*

Сава се дружио и пријатељовао и са Грцима, и са Иверцима, са Русима и са Бугарима. Све је њих Сава познавао, посјеђивао, волио и поштовао, укључујући ту и Латине, Турке, Сарацене, Сиријце и Египћане. Своју мисију он бјеше проширио и знатно ванм граница Србије: на Истоку је отишао до Арменије, у Африци је посјеђивао пустињаке у долини Нила и у Либији. Његово широко срце имало је довољно љубави и разумијевања за све народе. Свакоме је он прилазио пуних руку, а посебно сиротињи и то ма где се налазио, у Србији или Египту, и ту није правио никакву разлику у вјери. Зато се за Саву и

говорило да је још за живота прошао кроз зид који раздваја Бога и човјека и дошао до оних висина гдје се границе између Бога и човјека примичу и гдје се човјек потврђује као Божанско биће слободе

КРАЈ

ПРИЛОЗИ

БИБЛИЈА: Свако ко прочита *Библију* може добити и одговор на питање како то да једна књига са Истока постане најсветија и најчитанија књига Запада и западне цивилизације. Може наћи и одговор на питање како то да Библија као дар Истока (настала на просторима Блиског истока у Јудеји и Палестини), иако географски страна западном човјеку, заузме средишње мјесто у његовом животу, истовремено истискујући све његове дотадашње књиге, митове, легенде и приповијести, које су у знатно већој мјери или у цијелости производ Запада. Тек кад се прочита Библија, постаје јасно зашто је та књига одиграла непоновљиву и најрадикалнију улогу у уобличавању душе и живота "западњака", што нису биле у стању да учине друге књиге Запада. Римска и германска митологија записана у безбројним књигама, то није могла учинити, као што то нису могла учинити ни скривена предања Келта, ни култови Словена записани на брезовим корама.

Ријеч *Библија* потиче од грчке ријечи *та библиа*, што значи *књиге*. Увијек и наново остајемо зачуђени кад узмемо и отворимо Библију и погледамо њен садржај и називе књига, почев од Постања или Прве Мојсијево, па све до Откровења, Библија је обједињено знање о човјеку. Поред своје религиозне важности, *Библија* је и једно од највећих књижевних дјела. Највећи дио њене прозе и поезије су величанствени, а у тексту је заступљен скоро сваки постојећи жанр. И саме посланице апостола су најљепши примјери сажетог и језгровитог стила у књижевности. Ово се посебно односи на посланице апостола Павла које се одликују краткоћом, језгровитошћу и јасноћом, те као такве и спадају и најљепше књижевне изразе. Творци Библије су је направили свеобухватном и зато се у њој могу наћи скоро сви аспекти људског постојања и стварања. Она је, поред осталог, и велика психолошка студија о човјеку, јер говори о врлинама и снагама човјека, али и о његовим слабостима, недостацима и ограничењима. Она говори и о харизми и даровитости, свијести, савјести и моралу, хумору, креативности, способностима, учењу и стицању знања, свјесности самог себе, духовности, праву и правди, достојанству, ставовима, увјерењима, разликама у способностима и особинама, милости и милосрђу. Догађаји, личности и поруке из *Библије* инспирисали су друга велика дјела у сликарству, музици, књижевности, филозофији итд. Први дио *Библије* састављен је од 39 књига и назива се *Стари зајвет* или Хебрејски списи - зато што је написана углавном на хебрејском. Други дио има 27 књига и зове се *Нови зајвет* или хришћански грчки списи, јер су га хришћански писци написали на грчком језику. Ријеч *зајвет* овдје нема уобичајено значење, не означава *последњу вољу*, већ значи *савез*. За хришћане је *Стари зајвет* први савез Бога са израиљским народом, док је *Нови Зајвет* нови савез Бога са свим људима остварен у Исусу Христу. Први превод на старословенски језик извршила су браћа Ћирило и Методије у деветом вијеку. Први преводилац појединих књига Старог зајвета на српски језик био је бачки епископ Платон Атанацковић. Године 1867. објављено је цијело Свето писмо Старог и Новог зајвета на српском језику: књиге Старог Зајвета превео је Ђура Даничић, а књиге Новог Зајвета Вук Караџић. Било је потребно преко 1600. година да би се писање Библије завршило (1513. п.н.е. до 98. н.е.). Писци никад нису имали прилику да се састану, иако су неке књиге писане у исто вријеме, али у мјестима која су удаљена хиљаде километара. Ипак, *Библија* представља потпуно обједињену цјелину и не противријечи самој себи. Увијек се наново морамо питати: Како је више од 40 људи, који су живјели у раздобљу од 16 вијекова, могло да састави једну такву складну књигу. Зашто се онда пишу књиге као што су *Давинчијев код* - Д. Брауна или *Света Крв и Свети Грал*, М. Бејцента и других, а које доводе у питање основне хришћанске вриједности. О чему се ту ради говори нам и врстан познавалац *Библије* Е. Елборн у својој студији *Повратак на почетак*. Да Исус није био нико други него благи учитељ из Браунове приче, зашто би се било која власт упуштала у то да га смакне? Зашто би одлучила да га разапне, будући да је разапињање било метода смакнућа створена за најокорјелије и најниже злочинце? Ако

је он заиста био обичан учитељ смакнут на тако стравичан начин, зашто би његови сљедбеници напустили свој нормалан и сигуран живот да би ширили његово учење и тако се излагали судбини, као што је била његова. Али, кад боље сагледамо ствари и догађаје у времену кад се све то и догодило и касније како се развијало кроз вијекове, постаје потпуно уочљиво да први хришћани нису били хапшени, прогањани и мучени, само због тога што су слиједили некаквог мислиоца. Кажњавани су, јер су, према ономе како је хришћанство схваћено, поштовали Бога, отјелотвореног у Исусу из Назарета, те их је пристајање уз њега спријечило да славе римског цара као господина или Бога. Христово учење, које су прихватили ти први хришћани и њихов поглед на свијет, према којем Бог кроз Исуса влада свемиром, представљало је ону праву пријетњу. Иако Браун у свом роману *Давинчијев код*, каже да први хришћани нису поштовали Исуса као Бога прије Никејског сабора. Да је то истина онда не би остало много разлога за њихово прогањање. И даље, ако стварно нису вјеровали у Исуса као Бога, већ су га таквим проглашавали знајући да је обичан смртни учитељ, зашто онда једноставно нису промијенили причу? Ако нису вјеровали да је Исус Бог, а управо их је то вјеровање бацало у лавље чељусти и доводило до прогонства и мучења, зашто су устрајали у својим смицалицама? То једноставно нема никаквог смисла. Романи *Давинчијев код* и *Света Крв* и *Свети Грал* неупућеним читаоцима дају искривљену слику Христове науке, јер упућују на то да је хришћанство овакво какво га знамо кривотворено и да је истина потиснута. Али морамо се запитати и мало боље размислити о томе какве би користи апостоли и први хришћани имали од потискивања и скривања истине? Да ли им је то донијело част и славу или некакво богатство? Је ли оно што су проповиједали чинило њихове животе удобнијим и сигурнијим, или их је изложило највећим мукама и прогонима? И сада поставимо једно логичко и веома једноставно питање: Да ли би ико претрпио оно што су поднијели први хришћани за нешто, ако знају да је то лаж? Могуће је, и постоји та могућност, да човјек да свој живот, и то добровољно, за неку лаж, не знајући да је то лаж. Али не постоји нико ко би дао свој живот за неку лаж, знајући да је то заиста лаж. Тврдње романа *Давинчијев код* и *Света Крв* и *Свети Грал* могу прихватити само они који не познају изворну суштину Христове науке и који нису озбиљно покушали да упознају Исуса Христа. Тако је и најлакше прихватити неко гледиште, што је карактеристика садашње културе, да је све само питање мишљења, па није сигурно која је истина у основи свега. Хришћанска вјера не проповиједа да су Исус Христос и Марија Магдалена имали дијете чији потомци су још увек живи и Христова лоза се није угасила. Писци тих књига су фалсификовали чињенице, а не апостоли. Они су зато имали већи интерес како би зарадили милионе долара, а апостоли и милиони хришћана дали су и своје животе не тражећи ништа, већ губећи све, па и свој живот за Христову вјеру. „Али, као што видљиво показују сведочанства најранијих апостола, ту није реч о мишљењима, митовима или метафорама. Петар, Павле и, јесте, и она - Марија Магдалена - нису свој животе дали за метафору. Они су имали искуство Исуса као људског бића те - тајанствено и славно – као нешто више од тога, као – Бога, и своје животе су дословно дали за Њега, као и за милосни живот у изобиљу којим су били испуњени. Зато се и може казати да се у измишљеној причи споменутих књига губи *Стварна Прича* која гласи овако: Исус је разапет, умро и васкрснуо; Он је Онај чија нас врло стварна смрт и васкрснуће ослобађају из власти нашег врло стварног греха и смрти; Исус је Онај по коме је створење измирено са Богом. Али ипак, та истинска прича заправо и није изгубљена. И не представља никакву тајну, па ништа не спречава никога од нас да је и сазна. Желите ли да сазнате нешто о Исусу? Истина је близу колико и књига на вашој полици. Али то није књига *Давинчијев код* и њој сличне. Вратите се на почетак: узмите *Библију*. Изненадићете се шта ћете све тамо пронаћи." (Е. Велборн: *Повратак на почетак*). У *Старом завјету* се проповиједа историја малог народа Израиља током 18 вијекова, до појаве Христа. Та историја је препуна бурних догађаја и преокрета. Ту су и велика древна царства: Египат, Вавилонија, Персија, Грчка и Рим. И док она једно по једно

нестају, Израил наставља свој пут. Ова историја је и религиозна историја: Народ Библије је сигуран да је Бог њему склон и да га увијек прати. *Нови завет* означава *Савез* што га је Бог установио у Исусу Христу са свим људима. Христова објава се назива *Јеванђеље*. Исус Христос је централна личност Јеванђеља. Рођен је у Витлејему у Палестини, која је тада била под римском управом, у вријеме владавине цара Августа и у посљедњим годинама владавине Ирода Великог, краља Јевреја. Младост проводи у Назарету, малом граду у Галилеји, на сјеверу Палестине. Око своје тридесете године на обалама ријеке Јордана сусреће пророка Јована Крститеља који проповиједа групи људи. Накратко му се придружује и затим се одваја и почиње да проповиједа долазак Царства Божијег, најприје у Галилеји, а потом у цијелој Палестини, па и ван њених граница. Његова објава истовремено продужује и потреса јеврејску вјеру. Током само неколико мјесеци Исус изазива одушевљење великог броја људи, који га препознају као пророка. Али мало, помало, они га напуштају, јер Исус не одго - вара њиховим очекивањима да се у Палестини поново успостави политичко царство и он (Исус) буде наследио Давидов. Истовремено, он се, такође, суочава са све већим нападима јеврејских власти и свештеника. Током Исусовог посљедњег боравка у Јерусалиму, његови противници га заробљавају, уз саучесништво једног од његових ученика, и предају га римским окупаторским властима, оптужујући га да кује завјеру против римског цара. Намјесник покушава да га спаси, али на крају подлијеже притисцима. Исус је осуђен на распеће. Нешто касније његови ученици објављују зачуђујућу вијест *да је Бог васкрснуо Исуса из мртвих и да је Он сада месија* Божији, његов изасланик који ствара нови свијет.

Шта се стварно догодило? Јеванђеља (по Луки, Матеју, Марку и Јовану) не описују Исусово васкрсење, већ више покушавају да на сликовит начин изразе искуство вјере његових ученика у то васкрсење. Ова четири Јеванђеља на сасвим различите начине описују приказивање Васкрслог Једанаесторици. Различита су мјеста, вријеме и ријечи. За Јеванђелисте је мање важно да опишу догађај, а више да на симболичан начин прикажу оно у шта вјерују. Све то изазива нејасноће и несагласности о томе шта се стварно догодило. Тако у Јеванђељу, по Марку, на распећу Исус је у агонији, а по Луки он је потпуно смирен и контролише ситуацију до те мјере да моли свога Оца (Бога) да опрости његовим мучиоцима. Јеванђеља по Луки и Матеју се не слажу ни у погледу генологије Исуса из Назарета. Један говори о Исусовом путу у Египат, а други то уопште и не помиње. Један каже да је његово учење и јавно дјеловање трајало три године, а други да је то било једва три мјесеца. Јеванђелист Марко говори да је Исус умро на крсту у деветом часу, а јеванђелист Јован да се то догодило у подне. Према Матеју и Марку, жене које су послје Исусове смрти и сахране ишле да обиђу његов гроб, видјеле су само једног анђела, а према Луки и Јовану оне су тамо видјеле два. Према једнима ови анђели су били напољу, а према другима унутар гроба. Исто се догађа и са њиховим привиђењима послје Исусова васкрснућа. Свако је видио нешто друго. Али оно у чему су Јеванђеља сагласна је то да је Исус умро у страшним мукама и да га је сахранио Јосиф из Арамитеје коме је помогао и Никодим. Према Јеванђељима, Јосиф је тражио од Понтија Пилата дозволу да сахрани Исусово тијело према важећим обичајима. Скинуо га је са крста, завио у платно и положио га у гроб исклесан у стијени. Дан је био петак. Према тадашњим обичајима мртве је требало сахранити прије заласка Сунца. Као члан Синедриона, Јосиф је добро знао за такве обичаје, па се зато и усудио да пита Пилата за дозволу да сахрани Исуса. Јевреји су тада обично сахрањивали своје мртве у пећинама исклесаним у стијени, а на улазу су стављали камене плоче да затворе улаз у гробницу. Јосиф из Арамитеје је био члан Синедриона и богат, али праведна и добра особа и од угледа у јеврејском народу. Очигледно је био Христов слѣдбеник, али тајни, не усуђујући се да јавно искаже своју вјеру у Исуса, пошто је био члан Синедриона, као и Никодим, који му је помогао у сахрањивању.

Након што је објављено да је Бог васкрснуо Исуса из мртвих и да је Он постао божији Изасланик Његови ученици почињу да шире Исусово учење. Стварају хришћанске

заједнице прво у Галилеји и затим по цијелом римском царству. У Исусово доба јеврејски наоруд је заиста очекивао Бога и радовао се његовој силовитој интервенцији која би отјерала Римљане из Палестине и казнила све оне који се не придржавају Закона. Исус, међутим, најављује долазак Царства Божијег - ријечима које многе збуњују, а неке чак и ужасавају. У Капернауму Исус сусреће рибаре Симона и Андреја, али и трговце и чиновнике, попут цариника Матеја. Они му постају пријатељи и ученици. У граду се налази и одред римских војника. Исус неуморно путује по селима и градовима Галилеје и проповиједат долазак Царства Божијег. Он чини чудеса: васкрсава мртве, истјерује демоне, лијечи болесне и има моћ да дјелује на природне силе. *Царство Божије је близу* – неуморно проповиједат Исус. Али на кога се то односи? Већина мисли да би грешници и они који нарушавају Закон требало да буду искључени, одбачени и осуђени. Зато се свештеници и фарисеји згражавају због Исусовог понашања, јер се он виђа и дружи са људима чије друштво није препоручљиво. Исусови ученици, напротив, гледају како њихов учитељ ауторитативно говори, живи по Законима Божанске правде и учи друге томе. Куда год пролази, прикључује му се све већа маса људи. Неки од њих постају његови ученици и остају по градовима и селима да шире његово учење, а други га прате на Његовим путовањима и проповиједима. Међу њима Исус одабере Дванаесторицу, и назива их *апостолима* или *изасланицима*. У Јеванђељу по Марку (10, 44) и другима, види се како му ученици постављају питања, јер не разумију увијек оно што Он говори и ради. Његово учење је ново, јер раскида са свим што они познају до тада. Исус стрпљиво одговара. Слушајући Га и гледајући Га како дјелује из дана у дан, они мало-помало откривају шта је то *Добра вијест* коју Он објављује и на шта она обавезује. *И који хоће међу вама да буде први, нека буде свима слуга* (Мк 10, 44). Исусови противници све то гледају са ужасавањем. Оптужују га да не поштује Закон. Зато је за њих Исус хулитељ, који својим понашањем вријеђа Бога. Настоје да сакупе што више оптужби против Њега. Исус тврди да Бог воли све људе без разлике, многобошце или Јевреје. То је велики преокрет за Јевреје тога доба. И што је много више, Он то показује и својим дјелима. Сада Га оптужују да са својим ученицима ради и суботом, за Јевреје нерадним даном, што по Закону није дозвољено. *Он чак и лијечи суботом* - говоре противници. Религијски лидери (рабини и фарисеји) захтијевали су не само да се људи покоре писаном Закону који је дао Мојсије, већ и развијенијој усменој традицији његове примјене. Исусова спремност да одбаци церемонијална правила и усмену традицију, како би изашао у сусрет људским потребама, као и стављање нагласка на људско, духовно и морално, прије него на правно или ритуално - представљали су пријетњу за њихов начин живота. Основна разлика између његовог учења и учења јудаизма био је нагласак на *љубави*, што је било супротно од нагласка на *закону*. Исус је позвао људе да са слова јеврејског закона пређу на његов дух. Он није сматрао да руши јеврејски закон - рекао је: *Нијесам дошао да покварим закон, него да испуним*. (Мат. 5.17). Упркос томе, његово учење створило му је непријатеље међу првосвештеницима и фарисејима који су једино себе сматрали да исправно тумаче Законе. (Према: *Свет Библије - Нови завет*, Београд, 2005).

ЈЕВАНЂЕЉЕ: Радосна, блага вијест, добар глас. Јеванђеље је повијест о земном животу, чудима, страдањима и васкрсењу Исуса Христа које је црква примила од четворице Христових сљедбеника - Матеја, Марка, Луке и Јована, због чега их је и назвала јеванђелистима. У црквено-богослужбеном језику јеванђеље означава књигу у којој се поменуте повијести четворице јеванђелиста налазе устројене по временском редослиједу кад су настале. Оригинал Матејевог јеванђеља писан је на јеврејском, а остала три јеванђеља првобитно су била написана на грчком језику. Јеванђелисти Матеј и Јован уједно су били и Христови апостоли, а јеванђелисти Марко и Лука као пријатељи и пратиоци апостола Павла, нису лично познавали Христа. *Јеванђелисти* имају способност

да преносе јеванђелску науку онима који још нису вјерници, али тако да они прихвате Христово учење и постану његови слѣдбеници. „И он је дао једне апостоле, а једне пророке, а једне еванђелисте, а једне пастире и учитеље“ (Ефесцима 4 : 11) Исус није оставио некакве списе. Познајемо га само по ономе што су други писали о Њему. Најпознатији су и најчешће се користе хришћански документи, прије свега четири књиге које се називају *Јеванђељима* које су написали његови слѣдбеници у другој половини првог вијека послје Христа. То није биографија Исуса Назарећанина, већ само свједочења слѣдбеника и његових апостола која садрже најважније догађаје из Исусова живота. Јеванђеља су написали четворица апостола: Матеј, Марко, Лука и Јован. Ријеч *јеванђеље* грчког је поријекла и значи *радосну вијест*. За Исуса овај појам означава долазак Царства Божијег: добру вијест о ослобађању за све људе. За прве хришћане Јеванђеље није само оно што говори и ради Исус, већ и сам Исус. Зато наведена четири Јеванђеља представљају четири начина да се исприча Исусово Јеванђеље. Јеванђеље по Матеју представља Исуса Христа као Аврамовог и Давидовог потомка. Сам почетак овог Јеванђеља говори о великој нади у спасење коју је гајио потлачени јеврејски народ. Током тих дана великог очекивања Месије, један је човјек (Исус) почео да проповиједа јеврејском народу долазак Небеског царства. Неки су у овом лутајућем проповједнику видјели тек још једног великог рабина, или учитеља, који је дане проводио тумачећи и обликујући јеврејски закон; други су у њему видјели вођу у борби против власти, Римског царства; а неки су га видјели као Месију кога је Бог послао да их избави. Овај човјек био је тесар по имену Исус из Назарета. Јеванђелист Матеј био је убирач пореза у Капернауму. Исус га позива да му се придружи, што овај и чини постајући његов ученик. Матеј нам представља Исуса који не долази да укине јеврејски Закон, већ да га испуни (Мт 5, 17). Матеј инсистира на универзалности Јеванђеља. Јеванђеље по Марку почиње подсјећањем на Јована Крститеља у пустињи: *Глас вапијућег у пустињи: Припремите пут Господњи*. (Мк 1, 3). Јеванђелист Лука је лекар који прати апостола Павла током његових мисионарских путовања. Рођен је у Антиохији у Сирији. Он није познавао Исуса током земаљског живота. Образован је и веома добро говори грчки језик. Води рачуна и помаже сиромашне и презрене. Лука инсистира на истинитости Исусовог васкрсења. Ово схватање није блиско Грцима. Лука Исуса назива *Спаситељем*, што је одређенији назив него *Месија*. Да би продужио наду презрених хришћана, Лука истиче ослобађање које доноси Јеванђеље. (Лк 6;15). Јеванђелист Јован је писац четвртог Јеванђеља. То је апостол Јован, Заведјев син. Највише борави у Ефесу у Малој Азији. Јован представља Исуса као Оног Који открива Божију тајну. Свако Јеванђеље носи обиљежје свога аутора и под јаким је утицајем заједнице у којој је аутор живио. Било је много покушаја током историје да се ова четири Јеванђеља стопе у једно. Према Јеванђељима се види да кад је Исус почео да проповиједа своје Јеванђеље и говори јавно, имао је око тридесет година. У Јеванђељима нема пуно података о животу Исуса Христа у дјетињству и младости. Јеванђеља и нису Његова биографија, већ само описују најважније догађаје из Његова живота. Исусова мајка зове се Марија, а Његов отац Јосиф, дрводјела. Јеванђелисти у више наврата говоре о Исусовој браћи и сестрама. О Исусовом дјетињству у Јеванђељима није пуно речено. И то више личи на дјетињство славних људи из Библије, како би се показало како је ове јунаке јеврејског народа створила Божанска свемоћ. О дјетињству Исуса, по Луки се повлачи паралела између Јована Крститеља и Исуса: *Обојица су велики пред Богом, али је Исус већи*. Исусови родослови код Луке и код Матеја се не поклапају и они нису историјски, већ симболички. Матеј говори о Исусовом јеврејском поријеклу, а Лука се враћа до Адама: *Исус је дошао због свих људи*. Према јеванђелисти Матеју, Мојсије је примио Стари завјет од Бога; Исус проглашава Нови закон као Бог: *Чули сте како је казано....а ја вам сада кажем* (Мат. 5.20 – 6.2). Постојале су разне верзије јеванђеља и тек кад је римски цар Константин хришћанство прогласио званичном државном религијом, јавила се потреба да се поставе чврсти принципи вјере. Константина су бринули и сукоби епископа и зато је себе

прогласио врховним свештеником и сазвао црквени сабор у Никеји, гдје је 325. године формиран Нови завјет каквог данас познајемо са четири канонска јеванђеља по апостолима Луки, Марку, Матеју и Јовану. Сви остали вјерски записи приписивани Христовим ученицима названи су *апокрифним јеванђељима* и не користе се од тада у религијској пракси.

- Свака књига коју су људи написали није више занимљива кад се поново чита. Једино Јеванђеље Исусово никад не замара читаоца. Напротив, оно је све занимљивије уколико се више чита, све дубље при сваком покушају да се продре у његове дубине. О Наполеону се прича да је док је као заточеник проводио своје последње дане на острву Света Јелена, указујући на Нови завјет на свом столу, рекао: *Никад ми неће досадити да читам Јеванђеље, и читам га свакодневно са истим одушевљењем. Јеванђеље није књига већ жива снага која савлађује све оно што жели да јој се супротстави. Душа очарана чистотом Јеванђеља не припада више себи самој или свијету, већ Богу**.

Овакво свједочанство о Божанској природи Исуса Христа потиче од Наполеона за кога се не би могло казати да је живио по начелима Јеванђеља, изузев можда тих посљедњих година које је у присилној изолацији проводио на Светој Јелени. Ту је он имао довољно времена да чита Библију у сумрак свог живота, размишља и сумира све почињено, кајући се и исповиједајући до касно у ноћ. У разговору са генералом Бертрандом Наполеон је направио и сљедећу опаску:

-Људи се одушевљавају освајањима Александра Македонског. Е, па добро! Овдје је Освајач коме припада, који је ујединио, који је припојио себи не један народ већ цио човјечији род! Какво чудо! Човјечија душа са свим својим моћима постаје нераздвојни дио Исуса Христа.

А велики руски писац Достојевски у писму госпођи фон Визиној каже: Постоји један Бог! Јест! Бог постоји! Вјерујем да нема ничег љепшег, дубљег, симпатичнијег, паметнијег, мушкијег и савршенијег од Христа, и не само што нема већ кажем себи са суревњивом љубављу да и не може бити. Кад би ми неко доказао да је Христос изван истине, па да је то и збиља тако, прије бих остао са Христом него са истином.

Иако рођен у јаслама и разапет као разбојник, овај Исус из Назарета, без новца и оружја, покорио је више милиона људи него Александар, Цезар и Наполеон заједно. Без знања и учености раширио је више свјетлости на човјечије и Божије твари - него сви филозофи и научници заједно. Без школске говорничке вјештине изговорио је такве ријечи живота какве ни прије ни послје Њега нису биле изречене. Иако није ниједан редак написао покренуо је више умних пера и дао предмете за више проповиједи, расправа, говора, учених књига и умјетничких дјела, него сви велики људи старог и новог вијека заједно. И по овоме Христос стоји усамљен, по страни, сам међу витезовима историје и пружа нам нерјешиву загонетку, ако нећемо да признамо да је Он био више од човјека, Вјечни Син Божији. (Према:Ф. Шаф: Исус Христос...)*

Према Библији, Исус Христос је централна личност Јеванђеља. Рођен је у Витлејему у Палестини, која је тада била под римском управом, у вријеме владавине цара Августа и у посљедњим годинама владавине Ирода Великог, краља Јевреја. Младост проводи у Назарету, малом граду у Галилеји, на сјеверу Палестине. Око своје тридесете године на обалама ријеке Јордана сусреће пророка Јована Крститеља, који проповиједа групи људи. Накратко му се придружује и затим се одваја и почиње да проповиједа долазак Царства Божијег, најприје у Галилеји, а потом у цијелој Палестини, па и ван њених граница. Његова објава истовремено продужује и потреса јеврејску вјеру. Током само неколико мјесеци Исус изазива одушевљење великог броја људи, који га препознају као пророка. Али мало, помало, они га напуштају, јер Исус не одговара њиховим очекивањима да се у Палестини поново успостави политичко царство и он (Исус) буде наследник Давидов. Истовремено, он се, такође, суочава са све већим нападима јеврејских власти и свештеника. Током Исусовог посљедњег боравка у Јерусалиму његови противници га

заробљавају, уз саучесништво једног од његових ученика, и предају га римским окупаторским властима, оптужујући га да кује завјеру против римског цара. Намјесник покушава да га спаси, али на крају подлијеже притисцима. Исус је осуђен на распеће. Нешто касније његови ученици објављују зачуђујућу вијест да је Бог васкрснуо Исуса из мртвих. Они, затим, почињу да шире Исусово учење и по цијелом римском царству стварају хришћанске заједнице. Исус није оставио никакве списе. Познајемо га само по ономе што су други писали о Њему. Најпознатији су и најчешће се користе хришћански документи, прије свега четири књиге које се називају *Јеванђељима*, које су написали његови сљедбеници у другој половини првог вијека послје Христа. То није биографија Исуса Назарећанина, већ само свједочења сљедбеника и његових апостола која садрже најважније догађаје из Исусова живота. Јеванђеља су написали четворица апостола: Матеј, Марко, Лука и Јован. Ријеч *јеванђеље* је грчког проијекла и значи *радосну вијест*. За Исуса овај појам означава долазак Царства Божијег: добру вијест о ослобађању за све људе, а не само за Јевреје. То је велика промјена за схватања тога доба. За прве хришћане Јеванђеље није само оно што говори и ради Исус већ и сам Исус (Извори: М. Баигент, Р. Леигх, Х. Линдолн: *Тхе Мессиаинц Легацу и Света крв-Свети грал*; Ј. Муссет: *Свет библије*)

АПОСТОЛ: гласник, посланик, онај који је одаслан. Неко ко је видио васкрснуће Христа и кога је Он послао да проповиједа јеванђеље и оснива цркве. „И Он је дао једне апостоле, а једне пророке, а једне јеванђелисте, а једне пастире и учитеље“ (Ефесцима 4: 11). Апостолима је Христ назвао дванаест својих ученика који су за његовог земаљског живота ширили учење о Царству Божијем, а послје Његовог васкрсења наставили с проповиједањем јеванђеља по свијету. Послје васкрснућа Господњег, умјесто Јуде Искаротског (који се послје издаје објесио), дванаесторици апостола коцком је прибројан Матеј. Сам Христос је на апостолску службу позвао апостола Павла. Павле је постао апостол незнабожаца (или народа). Апостоли су и седамдесеторица ученика Господњих који су по христовом васкрснућу ревносно проповиједали јеванђеља и тако постали Његови посланици. У разним временима било је још Божијим промислом (провиђењем или просвјетљењем) изабраних људи који су се опредјељењем и радом приближили светој служби и високом апостолском достојанству. Римски император Константин са мајком Јеленом, на примјер, не само да се борио против прогона хришћана, већ је вјеру у Христа проширио и утврдио у Римском царству. Света Нина просвијетлила је Грузију Христовим учењем. Свети Тирило и Методије проповиједали су хришћанство међу Јужним и Западним Словенима. Руски велики кнез, свети Владимир, примио је хришћанство и обратио у њега руски народ итд. Стефан Немања, касније у калуђерству Свети Симеон, заједно са својим сином Светим Савом, утврдио је православље међу Србима. Ови и други заслужни људи због светости живота и апостолског жара у ширењу хришћанства, називају се *равноапостолима*. „Као што у телу човечијем разни органи имају разне службе, па сви дејствују у хармонији и на добро целог тела, тако је Господ установио и у цркви, која је тело Његово, разне органе са разним службама. На првом месту долазе апостоли, којима није дата само једна част, нити једна служба но све службе, нити један дар но сви дарови благодатни. Апостоли су били једновременно и апостоли и пророци и благовесници, пастири и учитељи. Великих апостола било је дванаест, и тринаести Павле, а мањих апостола било је 70. Пророци су они који примише дар прорицања од Духа Светога. Овде се не мисли на пророке старозаветне него на новозаветне. Пророци су били и бивају без обзира на сталеж и положај. Благовесници су прво јеванђелисти, који написаше јеванђеља; потом мисионари који шире Христово учење међу невернима; најзад и тумачи Светог писма, који писмено излажу Истину Хришћанску за све и свакога. Пастири и учитељи, то је једно и исто звање, јер тешко је замислити пастира а да није и учитељ у исто време. Пастири су ограничени на извесно место и на извешан број верних,

које они руководе ка спасењу и управљају црквом Божијом. Тако све уреди Господ преко својих апостола светих. Благо ономе ко зна своју службу и дар од Духа примљен, и ко до краја послужи према назначењу. Као што Дух Свети раздељује дарове, тако ће Господ у своје време раздељивати награде. И зато Дух Свети раздели дарове и начини једне апостолима, друге пророцима, друге опет благовесницима и пастирима и учитељима“ (Епископ Николај: Сабрана дела, Пролог, стр. 779).

Апостол Павле: Ако се за Исуса Христа сматра да је својим учењем и начином овоземаљског живота направио најрадикалнији и највећи заокрет у људској историји, онда апостол Павле сигурно долази одмах последице Њега по својим радикалним заокретима у начину живота и мишљења.

Према Библији, Павле је пао као покошен пред вратима Дамаска. Ученик Ананије је у сну видео Павлово обраћање: Он му враћа вид и крштава га. Ослепели Павле коме се враћа вид симболизује прелазак из невере у веру. Такво значење имала су и нека излечења слијепих у Јеванђељу. Прича о Павловом обраћању и личи на приказивање Бога у *Старом завету*: јака бљештава свјетлост, свјedoци заслијепљени падају на земљу. Ово су архетипске слике (представе)* које покушавају да опишу сусрет Бога са човјekom. Овдје наводимо нешто детаљније библијску причу о апостолу Павлу и његовом драматичном обраћању у хришћанство. Савле (чије је римско име Павле) ревносни је Јеврејин поријеклом из Тарса у Киликији. Као прогонитељ хришћана, са овлашћењем које су му дали првосвештеници (врховни свештеници Јевреја), одлази у Дамаск.

А кад путоваше и дође близу Дамаска, изненада обасја га свјетлост са неба, и паднувши на земљу, чу глас гдје му говори: Савле, Савле, зашто ме гониш? А он рече: Ко си ти, Господе? А Господ рече: Ја сам Исус којег ти гониш. Него устани и уђи у град, па ће ти се казати шта треба да чиниш. А људи који путоваху с њим стајаху нијeми, чујући глас, а никога не видећи. А Савле устаде са земље и отвореним очима својим никога не виђаше. Они га узеше за руку и уведоше у Дамаск (Дан 9, 3-9)

Господ се јавља у сну ученику Ананији који одговара: *Господе, чуо сам од многих за тог човјека колико зла почини светима твојима у Јерусалиму. И овдје има власт од првосвештеника да веже све који призивају име Твоје.* Господ такође открива Ананији Павлов задатак.

И отиде Ананије, и уђе у кућу, и метнувши руку на њега рече: Савле брате, Господ Исус, који ти се јави на путу којим си ишао, послао ме је да прогледаш и да се испуниш Духа Светога. И Павле одмах прогледа, и уставши крсти се. (Дан 9-13-18).

Након што је провео три године у арапској пустињи (Гал. 1, 17-18), Павле почиње да проповиједа како је Исус Месија и Син Божији. Тиме изазива мржњу Јевреја и они желе да га убију. За длаку је умакао њиховој завјери и побјегао у Јерусалим. Хришћани зазиру од Павла због његове прошлости, јер их је он жестоко прогањао док се није преобратио у хришћанство. Прихваћен је захваљујући јелинисти Варнави. Ширећи и проповиједајући хришћанство и оснивајући цркве и хришћанске заједнице, Павле је био трн у оку окупаторским царевима из Рима. Више пута су га бацали у тамнице и заточеништво. Због своје храбрости и ватрених и жарких проповиједи хришћанске љубави и вјере у Бога Исуса Христа, био је мучен и прогањан. Приликом свог посљедњег путовања и обиласка неких од цркава које је основао, повјерио је своме ученику Тимотеју бригу о хришћанској заједници у Ефесу. Затим се зауставља у Троади у Македонији и проводи једну зиму у Никополису. Римским властима га је потказао неки Александар из Далмације, ковач по занимању, који се тако осветио што је искључен из Цркве због свог недоличног понашања. Павле је заробљен и пребачен у Рим. То је његово друго заточеништво и много теже од првога. *Из тог разлога ово и страдам, али се не стидим, јер знам коме сам повјеровао (Тим 1, 12).* Павле је погубљен приликом Нероновог прогона 67. године. Као римски грађанин он има право на одсјецање главе, што је "племенито" погубљење. Прије свог

трагичног смакнућа, Павле је много путовао проповједајући хришћанство у Атини, Дамаску, Антиохији, Коринту, Риму, Солуну, Ефесу. Гдје год је био са својим ученицима оснивао је цркве и хришћанске заједнице. Нарочито су познате његове посланице Солуњанима, Филиплјанима, Коринћанима, Галатима, Римљанима, Колашиним и Ефесцима. Најкраћа његова посланица упућена је Филимону, хришћанину из Цркве у Колосу. Роб тога хришћанина Онисим је побјегао. Везао се за Павла, који га је обратио и крстио. Павле га је заволио и од њега учинио једног од својих сарадника док је и сам био у заточеништву. Стање је, међутим, критично: Римски закони строго кажњавају одбјегле робове и њихове саучеснике. Павле Онисима шаље назад, његовом господару Филимону, али молећи га да свог роба прими као брата у Христу, као што би примио самог Павла.

-Због љубави радије те молим, ја лично, Павле старац, а сада и сужањ Исуса Христа, молим те за чедо моје Онисима, којег родиш у оковима.....Јер можда се и растаде с тобом за кратко да га добијеш за вјечност, не више као роба, него више од роба, брата љубљенога, особито мени, а колико више теби, и по тијелу и по Господу. Ако сам ти, дакле, заједничар у вјери, прими њега као мене. Ако ти је у чему скривио, или дужан остао, то мени урачунај (Флм 9-10, 15-18). Из ове посланице се може видјети да Павле не доводи у питање институцију ропства. Можда највише из бојазни и због тога што би могао видјети побуну угушену у крви, или и зато што мисли да је унутрашње ропство теже, корјенитије и већи проблем за појединца. Насупрот томе, он тврди да се у Христу све разлике потиру, а желио би да господари хришћани ослободе све робове.

И из наведеног примјера се види да се посланице апостола Павла одликују сажетошћу, језгровитошћу и јасноћом која плијени и као такве представљају најљепши израз књижевног стила и књижевног израза уопште. На сљедећој страници наводимо листу дарова које човјек, према апостолу Павлу, посједује као своје духовне моћи.

ТАЛЕНАТ И ДУХОВНИ ДАРОВИ: Таленат представљају изразито развијене способности које субјекту омогућују да на подручју своје талентованости (даровитости) трајно постиже натпросјечне резултате. Зато је талентованост увијек специфична: књижевни таленат, музички таленат, математички таленат, спортски таленат итд. Са психолошког и педагошког становишта отворено је питање у којој мјери је таленат наследио, а у којој је резултат васпитања и вјежбања. Сматра се да у популацији има око 2,5 % даровитих (приближно колико и ментално заосталих), али да нису сви развили своје потенцијалне могућности. Даровитост је шири појам од талента и може да буде само потенцијал, тј. да се не реализује ако за то не постоје услови. Даровитост је општи назив за карактеристике које појединцима омогућују да током дужег временског периода постижу високо натпросјечне резултате у својим активностима. У психологији се истражује у којој је мјери даровитост наследила, а у којој је последица повољног дјеловања околине и вјежбања. Фактори околине посебно заслужују да буду истражени, јер се могу мијењати и учинити погоднијим. Ако се даровитост појединца испољава само на једном подручју, онда се говори о његовом таленту на том подручју. Према Светом писму, таленат није наш и није нам дат на нашу личну корист. Пошто то није наше приватно власништво, онда са њим не можемо ни располагати како хоћемо. Према апостолу Павлу, Бог нам је подарио таленат како бисмо га могли користити за општу добробит, а не за своју личну корист (*„Јер доћи ће Господ и тражити од нас да му положимо рачуне“*). Пошто према Светом писму таленат није наш, ми за њега и нисмо достојни похвале. Зато ако је неко задобио пет талената и с њима радећи и усавршавајући се духовно задобио још пет, онда он само може да каже да је Божији слуга и да је учинио само оно што је био дужан учинити. Већ на основу ове Јеванђељске приче може се видјети какво је учење Новог завјета о било којој дјелатности и свака дјелатност се мора усмјеравати на умножавање духовног имања Господњег. То што се у Јеванђељу назива таленат, апостол Павле означава термином *духовни дар*. Дарови

су различити, али имају заједничко извориште: Духа Светог. Свакоме се даје појава Духа на корист: некеме се кроз Духа даје ријеч мудрости, другоме ријеч знања, некеме вјера кроз истог Духа; некеме, пак, дарови исцјелјивања, или дар да се чине чуда, некеме дар пророштва, некеме дар за учење језика, а некеме за њихово тумачење. Према науци Христовој све способности човјекове нису ништа друго него духовни дарови. Имајући у виду да је сваком човјеку дат понеки дар и да сви дарови имају једно заједничко извориште, указује на некакав нарочит циљ постојања свих тих духовних дарова. Дар кроз Духа није повјерен човјеку ради њега самог и за њега лично, већ да их користи за добробит свих и помоћ другима као Божијег слуге. Свети Павле у својим посланицама користи и појам *харизма* или *харизматични дарови*. Овај појам код народа обично значи неку велику способност за пророчанство, моћ излечења додиром, стварање чуда итд. Међутим, према Св. Павлу појам *харизма* обухвата све духовне дарове, те су сви људи потенцијално духовно даровити или харизматични. Ови спиритиуални дарови Божији су дар човјеку и тако Бог дјелује кроз човјека и чини све ове дарове могућим у ствараном животу људи. Према досадашњим сазнањима, може се казати да је већи дио људске популације способан за одређен креативан рад. Наравно, што је стваралаштво једноставније и на nižем нивоу, бројније је и учешће људске популације. Међутим, кад су у питању највећа открића и изуми који мијењају уобичајен ред ствари у одређеној области, релативно је мали број појединаца који су способни за таква открића. Према неким статистичким прорачунима које је већ давно примјењивао енглески научник Галтон, такви генијални појединци јављају се само једном у популацији од милион људи. Психолог Терман је, такође, у својој лонгитудиналној студији поставио као критериј одређивања даровитости 1% највиших резултата у општим интелектуалним способностима у укупној популацији. Прихваћено је и мишљење да се креативност јавља на свим узрастима и у свим културама и областима људског рада, али да постоји разлика у погледу учесталости, интензитета и врсти креативности и даровитости унутар ових категорија. Нека схватања објашњавају даровитост и креативност као посљедицу специфичних услова унутар и изван личности. Исто тако, потребно је имати у виду и то да креативност и интелектуална даровитост нису потпуно једнозначни појмови. Све већи број савремених истраживања показује да интелектуална даровитост не може бити синоним за креативност и стваралаштво. Јер, постизање изразитих резултата у некој области захтијева не само интелектуалну даровитост, већ и друга својства личности, као што су ставови, навике, интереси, емоције итд. Само одређен склоп свих ових особина може да даје креативне продукте. Оваква и слична питања изазивала су интересовања и покретала истраживања с циљем да се боље упознају способности и особине личности креативних појединаца. Кад је ријеч о стваралаштву постоји и популарно увјерење да се све рађа из немира, бола и радозналости. Према нашем аутору В. Станојевићу (1972), генијални ствараоци имају паћенички стваралачки дух. Зато је француски мислилац Дидро и казао: „*Кад природа ствара генијалног човека, она му припаљује буктињу на глави и испраћа га у свет с речима: Иди, буди несрећан!*“ Из ове тврдње великог мислиоца може се закључити да су и патња и страдање неопходни услови стваралаштва, јер оне покрећу стваралачке снаге. О тим својим мукама, сумњама и страдањима писали су многи ствараоци у својим биографијама. Савремена истраживања се интересују и за биолошке или генетске основе стварања. Колико су законитости наслеђивања сложене и како их је тешко контролисати види се и из следећег: Израчунато је да људска јединка у току само 20 својих претходних покољења има око 2.100 000 предака. Сви ти многобројни преци на неки начин судјелују при зачећу организма својим чиниоцима наслеђа, својим генима. Ако се узме само десет пари неких особина оба родитеља, онда је могуће добити преко 60.000 различитих типова потомака и преко милион могућих међусобних комбинација тих особина. А пошто по законима генетике, ни сви насљедни чиниоци не долазе одмах до изражаја, јер једни

преовлађују, тј. постају доминантни (и јављају се у првој генерацији), а други бивају потиснути, тј. рецесивни (и тешко предвидиви кад ће се појавити у некој наредној генерацији), то се комбинације гена створене при зачећу, као и њихов каснији развој у сваком организму понаособ, тешко може контролисати. Све то постаје још сложеније ако се зна да на то многоструко могу утицати различити социјални фактори и различити услови физичке средине. Уочено је да наслеђе снажно дјелује у области музичког стваралаштва (у породицама Баха, Моцарта, Бетовена и других). Ово је уочено и код неких научника (Бернули, Галилеј, Лине, Дарвин, Галтон итд.). Интересантно је навести и истраживање о способностима и особинама личности еминентних научника и стваралаца које је под руководством америчког психолога Термана обавила Коксова (1954). Она се прво бавила процјењивањем њихове опште интелектуалне способности на бази њихових постигнућа у науци и стваралаштву, а затим је тражила у којој је мјери сваки од тих истакнутих научника и умјетника имао развијену неку од 67 особина са припремљене листе. У цјелини гледано, генијални научници и ствараоци имали су у знатном степену развијене следеће особине: високо развијене опште интелектуалне способности, изразита мотивисаност, веома снажан карактер, развијена имагинација и оригиналност, развијена меморија и способност резоновања и критичког мишљења, развијено самопоуздање и истрајност у раду итд. Природа је на сву срећу тако удесила ствари да сваки човјек који је наслиједио неки изузетан таленат или дар, има и потребу да га реализује. То се види и код Немање и код Светог Саве. Та потреба се испољава кроз стваралачку тежњу човјека, коју Сократ назива *дајмонијумом*, „унутрашњим гласом“ који га опомиње шта треба да ради и чега треба да се клони. Платон ту посебну врсту сублимиране енергије која покреће на стварање и од које „души расту крила“ - назива *духовним еросом* („краљевском пожудом“), без које не би постојало ниједно умјетничко, научно или филозофско дјело. Човјек се рађа са вишеструким енергијама и способностима. Што је примљена благодат већа (те благодати по св. Павлу су дарови од Духа Светога), то је већа и позваност и захтијевност за њено испуњење. Према тим даровима човјек стоји отворен са могућношћу да их препозна и усаврши или да их занемари и затаји. Они му одређују улогу у свијету, јер га чине позваним на испуњење властите природе и вишег смисла бивствовања. Покретан најдубљим урођеним стваралачким импулсима, благодатима, човјек стреми ка реализацији својих дарова, чиме стиче могућност личног и људског испуњења уопште. Платон је као дар богова примио не само личну обдареност, већ и чињеницу да је рођен као човјек, као Хелен, као Сократов ученик. Код великих умова и стваралаца увијек је присутан и став да је човјек позван не само да ствара и твори у свијету у коме живи, већ да мијења и усавршава самог себе. И овдје се као најбољи примјер може узети живот и рад св. Саве. Он је био вишеструко даровит и зато је могао да постиже изванредне резултате и даје креативне продукте у више области. Многе дарове је наслиједио, али је многе и сам изградио код себе, јер је имао и вишеструке потенцијале и вишеструке жеље за учењем и усавршавањем. Тако је било и код наших других великана: Његоша, Тесле, Пупина. И овдје се стваралаштво показује као излазак из затворености личног бића. Јер, мијењање себе подразумијева и спознају властите природе, познавање својих јачих и слабијих страна. То је изострена свијест о себи и препознавање сопствених слабости у циљу покретања тежње да се те слабости и слабије стране наше личности превладају. Међутим, за истинску самопромјену потребно је не само аскетско искуство, већ и дар личног преображаја. Сам напор не производи дар, већ је потребан урођени или природни потенцијал, те ако тога нема, никаквим напором и подвигом се то не може надомјестити.

ЛИСТА ДУХОВНИХ ДАРОВА И ТАЛЕНАТА ПРЕМА АПОСТОЛУ ПАВЛУ
(Поступком анализе садржаја *Новог завета*, урађена су додатна објашњења)

МИЛОСРЂЕ	Способност да се осјећа истинска емпатија и саосјећање за све оне који пате духовно, физички и ментално - помагати им и показивати им Христову љубав. “Који чини милост нек чини с добром вољом.” (Римљанима 12:8)
РИЈЕЧ МУДРОСТИ	Способност да се разумије и примијени најбољи и најефикаснији начин да се дође до жељених резултата. “Јер једном се даје Духом ријеч мудрости, а другоме ријеч разума по истом Духу.” (1 Коринћанима 12: 8)
РИЈЕЧ ЗНАЊА	Способност да се разумију и користе информације важне за добробити цркве. „А другоме се да ријеч разума по истом Духу“ (1 Коринћанима 12: 8)
ПРОРИЦАЊЕ	Способност и моћ да се прими и објави Божија порука на неком вјерском скупу као Божије откровење: „Ако имамо различите дарове по благодати која нам је дана: ако је пророштво нека буде по мјери вјере“ (Римљанима 12: 6)
СЛУЖЕЊЕ	Воља и жеља да се изведу практични задаци како би се дала подршка и задовољиле потребе других. „Ако ли је служба нека служи, ако је учитељ нека учи, ако је тјешитељ нека тјеши, који чини милост нека чини с добром вољом“. (Рим.12:7)
ОБУЧАВАЊЕ	Способност да се објасни и примијени Божија реч тако да се они који то слушају осјећају духовно обогаћени и духовно нахрањени. „Ако је учитељ, нека учи“ (Римљанима 12 : 7)
ОХРАБРИВАЊЕ	Способност да се тјеше и храбре други на такав начин да се они осјећају и помогнути и излијечени. “Ако је тјешитељ, нека тјеши, који даје нека даје просто“ (Римљанима 12:8)
НЕСЕБИЧНОСТ	Способност да се и материјално допринесе Божијим дјелима и то са веселошћу и дарежљивошћу. „Ако даје, нека даје просто.“ (Римљанима 12:8)
ВОЂСТВО	Способност да се мобилишу и мотивишу вјерници у циљу да се изврше Божији циљеви „Који управља нека се брине“ (Рим. 12:8)

ВЈЕРА КАО ДАР	Посебно самопоуздање и посебна способност да се открију воља и циљеви Божији и да се томе допринесе. „А другоме вјера тим истијем Духом.“ (1 Коринћанима 12 : 9)
ЛИЈЕЧЕЊЕ КАО ДАР	Способност појединаца да као интермедијатори Божије снаге и моћи лијече болесне без кориштења природних лекова. „А другоме дар исцјељивања по том истом Духу“ (1 Коринћанима 12: 9)
ЧУДОТВОРНЕ МОЋИ	Способност да се буде интермедијатор кроз кога Бог изводи своја дела кроз оног ко гаји велику и истинску љубав према Њему и слави Његову моћ. „А другоме да чини чудеса“ (1 Коринћанима 12 : 10)
РАЗЛИКОВАЊЕ ДАРОВА	„А другоме да чини чудеса, а другоме пророштво а другоме различни језици, а другоме да казује језике. А ово све чини један и тај исти Дух раздјељујући по својој власти свакоме како хоће.“ (1 Коринћанима 12 : 10 и 12: 11)
ПРУЖАЊЕ ПОМОЋИ	Способност да инвестираш своја добра у живот и добробит других. Жеља да се допринесе добробити других. "И једне дакле постави бог у цркви прво апостоле, друго пророке, треће учитеље, а потом чудотворце, онда дарове исцјељивања, различне језике, управљања, помагања. (1 Коринћанима 12 : 28)
ЈЕВАНЂЕЛИСТ	Способност да се преноси јеванђељска наука онима који још нису вјерници, али тако да они прихвате Христово учење и постану његови слѣдбеници. "И он је дао једне апостоле, а једне пророке, а једне јеванђелисте, а једне пастире учитеље." (Ефесцима 4 : 11)
СВЕШТЕНИК	Способност да се преузме одговорност за духовну добробит групе вјерника. „И он је дао једне апостоле, а једне пророке, а једне пастире и учитеље.“ (Ефесцима 4: 11)
АПОСТОЛ	Неко ко је видио васкрснуће Христа и кога је он послао да проповиједа јеванђеље и оснива цркве. „И он је дао једне апостоле, а једне пророке, а једне јеванђелисте, а једне пастире и учитеље.“ (Ефесцима 4 : 11.

СПИРИТУАЛНОСТ се односи на духовно богатство, духовну оштроумност и надчулност. То је свијет надземаљског и божанског у нама. Спиритуалност се карактерише топлим односима са другима у породици и осталим члановима у широј заједници. То је и љубав према другима и прихватање других онаквим каквим јесу. То је саосјећајност, поштовање и одрицање за друге. Оданост молитви као изразу поштовања према снази Божијој, која се путем Светог духа преноси и на човјека. Такође је ту и мистична спиритуалност која се може видјети у посланицама Светог апостола Павла Римљанима, Коринћанима и Ефесцима. Јединчад у породици обично имају наглашену етичку спиритуалност, гдје је важно одлучити шта је право и шта погрешно. Код прворођеног дјетета у породици са више дјеце, спиритуалност је прожета у блиским односима са заједницом, тј. другима, гдје су наглашени љубав, праштање, прихватање, толеранција, саосјећајност, неосветољубивост и неузвраћање увреда „*пристаје и даје да му се удари и други шамар*“. Код млађе дјеце у породици спиритуалност се најчешће повезује са самодисциплином и способношћу за самоодрицање како би се помогло другима. Ова врста спиритуалности види се у изреци: *Узми свој крст и слиједи ме*. Ово се види у Јеванђељу по Луки у 15. глави у причама *Изгубљени новчић*, *Добар чобанин* и *Чудесни син*. Млађа дјеца у породици имају сличну врсту спиритуалности која се огледа у оданости молитви. Молитва је ту израз поштовања и дивљења према Божијој моћи која се путем Светог духа преноси у човјека. Такви појединци имају снажну вјеру у мистичну спиритуалност, гдје се онај који истински љуби и вјерује, директно обраћа Богу. Све ове особине могу се видјети и код Немање и Св. Саве, као млађе дјеце у породици. Према православној цркви, овим се објашњава и откуд познатим светитељима толика духовна снага и спознаја да могу да чине чудеса. Они су успјели да се ослободе себичности, зависти и страхова и примили Бога у себе. Бог дјелује кроз њих и зато могу да стварају чудеса. Свечи и јесу они одабрани појединци који су успјели више него обични људи остварити јединство са Богом. Отварајући срце своје и ослободивши се себичности и страхова, они су тако у свом срцу направили више мјеста за љубав божанску, која им и омогућује да чине чудеса, непојмљива за обичне људе. Али ниједан светитељ православне вјере није приписивао та чудеса себи, него Богу који дјелује кроз њега. Уколико је неки светац чинио већа дјела и већа чудеса, утолико се више понижавао и смиривао пред Богом, свјестан да та дјела и та чудеса не чини он, већ Бог у њему. Православни свеци, зато, никад не приписују чудеса себи, нити траже славу. У дјелима апостолским одсликан је контраст између Симона Мађионичара и апостола Петра. Први жели да буде чудотворац ради личне добити и славе, док апостол све што чини, чини у славу Божију и све приписује Богу, а не себи. И зато стоји написано: „*И Бог чинише не мала чудеса рукама Павловљевим*“. Чак и одјећу и убрусе са његовог ознојеног тијела стављали су на болеснике и они су постајали здрави. Међутим, тај исти Павле назива себе грешнијим од свих грешника. Зато у православној цркви сва чудеса која један Божији угодник чини приписују се Богу, а не човјеку. Догађају се безбројна чудеса, исцјељења и спасења помоћу молитви и данас, али то се, опет, приписује Богу, а не човјеку.

ЈУРОДИВОСТ: *Јуродивост* је најчешћи назив за тзв. "свету будалу", "*божијег човјека*", љуђака од рођења, на коме се, тобоже, вршила и врши "*воља Божија*" и доста чест је лик у старој руској књижевности. Придавала му се пророчанска моћ. Јуродивост подразумијева одступање од нормалног понашања. То су они појединци који својом аномалношћу у понашању привлаче пажњу и поругу околине да би тако прикрили духовно савршенство "луда Христа ради", света луда. Лик луде или јуродивог човјека може се наћи у свим религијама и културама свијета, па и код нас. И наши књижевни ствараоци (Андрић, Ћопић, Ћоровић, Сремац и други) имају ликове у својим дјелима са карактеристикама јуродивости. Међу бројним архетиповима, архетип луде је најнејаснији и најнесхватљивији. Зато је важна и интересантна и психолошка садржина овог појма, јер је

све то у знатној вези са архетиповима и архетипским представама у Јунговој аналитичкој психологији, па и дубинској психологији у цјелини. Тек разумијевањем архетипског и архетипских представа у колективном несвјесном, боље можемо разумјети садржину и значење појма *јуродивост*. Опште је познато да ако желимо говорити о савршенству (да би га што боље истакли и објаснили), морамо говорити и о ономе што је супротно, тј. инфериорно или мање вриједно. Али исто важи и за обрнуто. За већину религија и култура гдје се јавља луда, то је знак раздора и расула, несрећа и недаћа, брзоплетости и неумјесности. Према В. Поповићу (2001) за луду ништа није "и сувише", ниједан закон није сувише моралан, ниједан табу сувише свет, ниједно добро није сувише високо. Њена суштина састоји се у томе да све изврће, оно што је било горе сад је доле, и обратно, што је било напољу сада је унутра, унутрашње се претвара у спољашње, а бесмислено у смислено. У томе се и очитује парадокс, да се кроз хаос ствара поредак, и да се истовремено, у поретку ствара хаос. Тако будала у бесмисленом открива смисао, а у смисленом уочава бесмисао. Његова природа је парадоксална и не пружа скоро никакву наду да може бити схваћен из наше свјесне перспективе. Јуродивост се непрекидно креће између свијета поретка и расула и то таквом брзином и лакоћом каква се не сусреће ни код једног другог архетипског лика. У његовом лику сусрећу се и ирационално и непредвидиво у његовом понашању. Лик јуродивог тако је добро описан у књижевностима разних народа, и то на веома сличан начин, баш због тога што се у њега укључује толико тога општег или универзалног (архетипског) што је карактеристично за бројне културе и религије. Према В. Поповићу, психолошку садржину лика јуродивог човјека чине: двосмисленост, аномалност, дјетињастост, опсјенарство, честа противрјечност, претеча је Спаситеља и његових предака. Непрекидно се креће од светог до профаног, од нагонског до духовног, од реалног до магијског и мистичног, од живота до смрти, а ипак, ниједној од ових области не припада и зато је неухватљив, противрјечан и несхватљив за друге. Такво је и његово цјелокупно понашање. Њему све пристаје и ништа му није довољно. Лако прелази границе свјетова: из приземног и нагонског у високо духовно стање. У његовом понашању увијек су присутни скарадност и марифетлук, а правила се необично лако крше. У његовим рукама све што је свето или профано преиначиће се у своју супротност. Будала је аномалне природе, изван граница нормалног и очекиваног, креће се преко свих граница, надилази све класификације и категорије. За њу нема неприкосновених и неповредивих међа и закона, били они религијски, културни или метафизички. Рушећи све пред собом и сам са собом, све постављене и установљене границе, он се креће брзо, махнито, готово присилно напред-назад и никад не стоји у мјесту и не може се ничим обуздати. У већини религија и култура, гдје се бена или луда јавља, он и његово понашање наговјештају су разарања и расула, несреће и недаћа, неумјесности и непристојности. Светост јуродивости скривена је од туђих погледа, испољава се као своја супротност. Својим спољашњим понашањем јуродиви уздижу на пиједестал болесно, наказно, лудо и осакаћено, што је неприступачно снази разума, узрочним објашњењима, јасним границама, идеалним обрасцима и нормалности. Њихово понашање, изглед, вриједности којима машу пред очима обичног, нормалног свијета, ове друге застрашује. И ма колико у нама изазвали смијех, сажаљење, осјећање надмоћи, они, истовремено, својим тајанственим, неразборитим и неразумним понашањем утјерују страх у наше кости. Краси их непредвидивост и неочекиваност и не могу се спутати или оковати. Стално измичу нашој контроли и то нас још више плаши. То је и страх од непознатог, несхваћеног и непојмљивог за већину нас обичних и просјечних у свему. То је и страх да не нађемо или сусретнемо у себи исто такав лик, то је и суочавање са властитим пројектованим садржајима изван простора нашег ЈА, што нас плаши јер је неомеђено, води нас у непознато и не може се контролисати. Зато јуродиви и јесу носиоци мистерије човјека, а тиме и путоказ који нас уводи у "божански мрак", он нас води Ономе који је неизрецив и неодредив. Као колективна персонификација (наша архетипска свијест и представе) луда

некада у себи носи особине и црте које су горе од оних које посједује Ја-личност, некад оне које су боље. Света луда је и персонификација принципа компензације. Као колективна персонификација наше инфериорности, представља све оно што нам је у нашој природи неприхватљиво, страшно, одвратно, или наказно. Јуродива луда је истовремено нељудска и надљудска, бестијална и божанска, но оно што нас највише застрашује садржано је у томе што она оваплоћује несвјесно. Често се таква лудост (јуродивост) у разним културама и религијама сматрала Божијим знаком или посредником између свијета богова и свијета људи. Јуродиви преноси поруке "одозго" и имитира божанство. Он се на земљу шаље по "специјалном задатку" и често парадире моћи и атрибуте богова. Прелазећи границе горњег и доњег свијета, живота и смрти, луда нам се јавља у виду "водича душа". Познавање психологије архетипова и архетипских представа у Јунговој аналитичкој психологији и дубинској психологији уопште, може нам помоћи да боље разумијемо обрасце понашања који карактеришу *јуродивост*.

КОРИШТЕНИ ИЗВОРИ: Слиједећи писци и њихова дјела били су користан извор за писање овог казивања: Т. Аутехиера, В. Франкл, П. Финци, Е. Финк, Св. Сава, Доментијан, Теодосије, В. Јеротић, М. Тасић, Е. Лозе, А. Блоом, Ф. Достојевски, Н. Берђајев, Б. Паскал, Д. Богдановић, М. Кашанин, Н. Велимировић, Ј. Поповић, Љ. Симовић, А. Дероко, М. Медић, Д. Кашић, Р. Петровић, В. Поповић, Р. Квашчев, Г. Олпорт, А. Маслов, Р. Биговић, М. Црњански, О. Ђукић, С. Ћеранић, М. Марјановић, Б. Ехрман, С. Милеуснић, С. Симић, М. Марковић, М. Острогорски, Е. Спекторски, К. Јунг, В. Станојевић, Е. Велборн, С. Браун, Ј. Муссет, Часописи "Светигора" и "Богословље", Б. Ђукић, Л. Милин, Л. Колаковски, М. Живановић, Б. Паскал, Л. Голдман, Л. Фојербах, Б. Грахам, В. Јеротић, М. Баигент и сарад. (Р. Леигх и Х. Линцолн), З. Косидовски, П. Холбах, Н. Казанцакис, Ф. Шаф, Л. Толстој, Д. Браун, Г. Вајт, Б. Јовановић, К. Дабровски, Р. Петровић, Н. Сузић, Ј. Илијев, Р. Радић, Р. Грусе, Ј. Ферлуга, З. Кулунџић, Н. Пијуковић, И. Фурлан, П. П. Његош, М. Селимовић, А. Лома, Р. Михалчић, В. Поповић, Ј. Стриковић, Б. Ковачевић, Н. Велимировић, Ш. Бодлер, Е. Фром, А. Буха, Д. Мирјанић, К. Атанасијевић (*Тајна зла, Нечујни вапај за смислом, Исходиште питања, Основни феномени људског постојања, Свет Новог завета, Год анд Ман, Браћа Карамазови, Сабрана дела, Мисли, Историја старе српске књижености, Српска књижевност средњег века, Љубостински стослов и Пролог, Дванаест житија, Повратак Светом Сави, Света Гора, Завештања Стефана Немање, Историја српске цркве, Филозофија утехе, О души и боговима, Психологија стваралаштва, Склоп и развој личности, Мотивација, Часопис Светигора, Црква и друштво, На изворима вере, Свети Сава, Сфинга цивилизација, Нормалан развој личности и патолошка уплитања, Рајцингеров код, Погрешно цитирање Исуса, Светиње Косова и Метохије, Српска књижевност средњег века, Стопама Христовим, Историја Византије, Хришћанство и култура, Психолошки типови, Трагедија генија, Повратак на почетак, Хришћанство, Свет Библије Један Бог - Света Тројица, Научно оправдање религије, Бог нам ништа није дужан, Филозофски триптих, Мисли, Скривени бог, Човек и бог, Мир с Богом, Само дела љубави остају, Тхе Мессиианц Легацу, Библијске легенде, Разголићено хришћанство, Последње искушење, Исус Христос, Васкрсење, Давинчијев код, Жеља свих векова и Дела апостола, Етика Христова мача, Теорија позитивне дезинтеграције, Филозофија утехе, Емоције, Атеизам или хришћанство, Страх у позној Византији, Крсташка епопеја, Крсташки походи, Књига о књизи, Штампарство у теорији и пракси, Психологија учења, Горски вијенац, Луча микроkozма, Дервиш и смрт, Тврђава, Пракосово, Јунаци косовске легенде, О души и боговима, Путевима Његошеве психоанализе, Његош - живот и дјело, Религија Његошева, Цијујеће зла, Бјекство од слободе, Филозофски аспекти глобализације, Животни пут Михајла Пупина Идворског, Медитације и разматрања, Педагошке теорије, Наука и метафизика, Историја филозофије, Искуљење, Даровитост и креативност).*

БИЉЕШКА О АУТОРУ

Петар Стојаковић је редовни професор и стално запослен на Одсјеку за психологију Филозофског факултета Бањој Луци. Нешто више о аутору и његовом раду читаоци могу сазнати преко његовог вебсајта: www.petarstojakovic.com а његова електронска или е-меил адреса је: *petarstojakovic@yahoo.com*